

30 de ani, un timp al rememorării. În avântul pregătirilor anului 2021, când Timișoara va fi Capitală Culturală Europeană, e momentul să ne uităm înapoi, cu înțelepciunea trecerii timpului și înainte, cu entuziasmul noilor drumuri.

E, mereu, timpul să ne bucurăm împreună de libertatea de exprimare câștigată. Iar a ne bucura împreună înseamnă a fi împreună, ca atunci, corp lângă corp, în parcuri, la Bastion, pe Bega, în cartierele noastre, în piețe, librării și centre de tineret. Împreună, solidari, în spațiile noastre, recuperate acum 30 de ani. Aceasta este și misiunea proiectului Memoriile Cetății: de a aduce laolaltă oameni prin reactivarea memoriei urbane. Proiectul trasează astfel o linie continuă între spațiu, prin intermediul intervențiilor artistice care migrează dinspre centru spre cartiere industriale și cartiere dormitor, și timp, prin împletirea amintirilor împărtășite și crearea unor noi.

A doua ediție Memoriile Cetății și-a propus să consolideze legăturile dintre oameni și poveștile cartierelor timișorene. Fie că suntem conștienți sau nu, împărțim fragmente de memorie cu străzile pe care le străbatem, cu porțile pe sub care trecem, cu oamenii pe care îi cunoaștem sau chiar cu cei care ne sunt străini.

În perioada **14 – 20 octombrie, 2019 Memoriile Cetății** a adus cultura în cartiere, pentru a descoperi împreună hărțile intime ale comunității și pentru a aduce mai aproape de locuitori teatrul, muzica și arta în spațiul public.

Anul acesta proiectul a comemorat cei 30 de ani de la Revoluție. Pornind de la premiza că istoriile se completează una pe cealaltă, bazându-se pe martori și pe mărturii directe, artiști și localnici au încercat să contureze perspective personale asupra evenimentelor din '89. Fragmente ale memoriei colective, care au supraviețuit timpului, vor fi transmise mai departe devenind o punte între generații, dar și un prilej de dezbateri și conștientizare a însemnătății lor istorice. Mai precis, am adunat povești despre Revoluție așa cum ați trăit-o voi, locuitori ai Timișoarei, dar nu numai. Ne-am bucurat să vedem energia cu care ne-ați împărtășit trăirile voastre, fie la Street Delivery, fie prin poșta electronică sau rețelele de socializare, și, cu emoție, cuprindem aceste povești în paginile următoare, tocmai pentru a întări această punte a memoriei colective intergeneraționale.

Am creat și amintiri noi, punți vizuale între 1989 și 2019. Am invitat artiști care au realizat picturi murale de mari dimensiuni prin diferite cartiere ale Timișoarei (ii puteți vedea în paginile ce urmează) și alții care au realizat intervenții publice, cum ar fi **Apă**, fântâna îmbrăcată în pixeli de către **Nava C2**. Ne-am entuziasmat când Tramvaiul Revoluției a pornit prin oraș, un tramvai plin de emoție, pictat de

Alina Bohoru și Mircea Popescu. În 23 de stații de tramvai am amplasat benzi desenate, create de **Sorina Vazelina**. Astfel, când așteptați tramvaiul puteți citi povești adevărate de la Revoluție, adunate de artistă și transformate în benzi desenate.

Am făcut un tur cu bicicletele, alături de **Verde pentru Biciclete** și am participat la un atelier de semne de carte, cu **Florin Arhire. Revoluții și Pace:** 17 artiști ne-au ajutat să rememorăm prin muzică sonoritatea Revoluției de la Timișoara, „cea din stradă, care a dăruit regimul ceaușist, și cea muzicală, a manifestării spiritului liber” (Tavi Scurtu), într-un concert în **Parcul Alpinet**. Mai târziu am continuat seara muzicală cu **DJ Vasile și Dancelli în Aethernativ**.

Teatrul Portabil s-a plimbat cu performance-ul „**Rapsodii Albe după Decembrie Roșu**” în **Golful Bega, Parcul Alpinet și Zona Blașcovici**. Performance-ul a însemnat că Alex, rapsodul de serviciu, a improvizat ad-hoc, în cheie tragi-comică, balade despre revoluție, comunism, pe baza materialelor documentare din dotare (scrisori, fișe medicale) și pe baza sugestiilor din public, cu sprijinul toboșarului, Răzvan.

Ne-am împărtășit „**Amintiri din Epoca de Școală**” o producție al **Centrului Cultural Replika** (de Mihaela Michailov, regia Radu Apostol, cu Katia Pascariu și Alexandru Potocean) și am experimentat teatrul senzorial, de la **Teatrul Labirint Asylum**, în **Parcul Dacia și Parcul Bucovina**.

Trupa de teatru **Auăleu și KSELEQOQYNQYSHY** și-au unit forțele și au făcut din Orwell cetățean de onoare al zonei **Calea Martirilor**. La **Centrul de Tineret** de aici, **KSELEQOQYNQYSHY** a realizat un mural de mari dimensiuni a **Fermei Animalelor** iar la final de octombrie **Auăleu** și-a jucat a lor „**Ferma**”. Muralul și teatrul au făcut, astfel, echipă și ne întrebă subtil ce mai înseamnă libertatea astăzi, după 30 de ani?

The Secret Garden, platformă ce încurajează arta și publicațiile independente, a realizat un **fanzin** de 20 de pagini, pe tema „**Revoluții**”, prin care am provocat artiști, scriitori și nu numai să reinterpreteze perioada post-decembristă.

Memoriile Cetății a mers și în școli, unde a organizat o serie de ateliere cu elevii, pentru a deschide un dialog mai larg despre ce a însemnat Revoluția. Am pus la lucru instrumentele teatrului educațional pe care le-am împletit cu povestiri (*storytelling*) și proiecții video, pentru a le transmite copiilor și adolescenților importanța evenimentelor din decembrie 1989, atât local, pentru Timișoara, cât și mai larg, pentru țară.

Vă lăsăm să descoperiți, în paginile ce urmează, intervențiile artistice și poveștile emoționante din decembrie '89!

05 Intervenții în spațiul public

35 Fanzin Revoluții

40 Revoluții și Pace

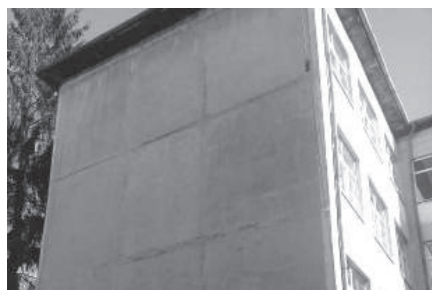
43 Memoria Revoluției Tale

Parcul Burebista

Parcul Dacia

Liceul de Arte Plastice Timișoara

Zona Blășcovici, Str. Lisabona

Golf Bega

Liceul Tehnologic Transporturi Auto Timișoara

Centrul de Tineret Calea Martirilor

Stații de tramvai

Tramvai

Intervenții în spațiul public

Spațiul urban este, prin natura sa, într-o continuă devenire, modelată de interese individuale, care dau naștere la elemente vernaculare amuzant-absurde, dar pline de autenticitate, cât și modelate de interese ale puterii. Dintre acestea, ideologia eficienței economice duce la comodificarea spațiului public și, deci, la nivelarea particularităților către omogenizare. Astfel, vedem intersectându-se omogenitatea istorică - funcționalismul arhitectural gri-opac cu inserții estetice proprii realismului socialist - cu omogenizarea arhitecturală a prezentului - un deconstructivism funcțional al transparențelor.

În acest context, intervențiile artistice în spațiul public vin în întâmpinarea privirii cu ceva diferit, cu lucrări care să ne trezească din propriile monotonii și să le disrupă pe cele ale orașului. Este ceea ce și-a propus și Memoriile Cetății la cea de-a doua sa ediție. În cadrul evenimentului am invitat o serie de artiști și am lansat un apel pentru a deschide, mai mult, inițiativa. La finalul ei, 8 intervenții de artă în spațiul public pot fi admirate pe calcane din cartiere-dormitor, pe un siloz al Cerealcom, pe o fântână publică, un tramvai, în stații de transport public, la Liceul de Arte Plastice și la Liceul Tehnologic Transporturi Auto.

Le puteți vedea și în paginile următoare dar merită văzute în mărime naturală.

Nava C2

Apă

Nava C2 este un grup interdisciplinar cu caracter deschis, care, în modul său de navigare nonierarhică, lasă spațiu copiloților să se dezvolte cel puțin interdimensional. Zona de activare a **Navei**, de data aceasta **C2**, este atât una interioară, cât și exterioară, încercând de cele mai multe ori să atingă acel spațiu cu caracter cosmic ce sălășuiește undeva între și, totodată dincolo. Hibriditatea este o calitate autoselectivă a **Navei**, care, din punct de vedere tehnic, se coordonează cu bună-voință și alte atitudini magico-existențiale.

Prin proiectul **Apă**, **Nava C2** propune o intervenție sub formă de mozaic ce îmbracă o fântână cu apă potabilă. Acest mozaic face trimitere pe deoparte la lumea digitală – cea a jocurilor și erorile pixelate ale primelor generații de calculatoare – iar pe de altă parte evocă puțin spiritul antichității cu acea atmosferă atemporală, atât de departe și totuși atât de aproape. Lucrarea are caracter cooperativo-participativ cu aspect reciclant și reprezintă o colaborare atât între artiști, cât și între artiști ca și grup și locuitorii cartierului sau trecătorii însetați. Intervenția trimite către o contemplare asupra legăturii dintre virtual și fizic, precum apa, care, în viețuirea ei, leagă cerul cu pământul și ne face ceea ce suntem.

Revoluția în acest context se reflectă nu prin marile urlete de cucerire, ci prin micile gesturi de colaborare creativă, cam de dimensiunea unui pixel de piatră.

Lost.Optics

Mira 1989

Cum se fixează memoria și ce merită reținut pentru viitor, protejat și dat mai departe?

De la această întrebare a plecat propunerea lui **Lost.Optics** pentru Capitala Europeană a Culturii Timișoara 2021, în cadrul proiectului Memoriile Cetății, căutând un răspuns vizual, care să comemoreze ruperea istorică din 1989 și 30 de ani de exercițiul libertății în România.

Lost.Optics răspunde conceptual printr-o incursiune în elementele care au definit Revoluția din 1989 și cum s-au fixat ele pe de o parte în memoria individuală — trăirile fiecăruia din acele zile — și pe de altă parte, în memoria colectivă sau memoria *oficială*.

Artistul menționează punctual și fără detalii dramatice violența prin tancuri, schimbarea traumatică prin drapelul găurit, istoria oficială prin televizor și confuzia care definește Revoluția din 1989. Formele abstracte combinate cu elemente concrete și figurative dau un ritm lucrării care ilustrează dinamic ciocnirea dintre puterea libertății ca ideal și realitatea începutului unei tranziții lungi și dificile. În plus, grafica jucăușă oferă un alt punct de contrast, intercalând culori vii și forme controlate cu complexitatea și seriozitatea subiectului.

Text de **Elvira Lupșa**

Parcul Dacia, Str. Burebista Nr. 7

Fotografie: **Sebastian Tătaru**

Această pictură murală a fost concepută în colaborare cu agenția de artă **UNICAT** și dusă în noi dimensiuni împreună cu **Augmented Space Agency**.

Christian Horațiu Pavelescu

+40 - 30-8

Lucrarea propusă în cadrul proiectului Memoriile Cetății reprezintă un omagiu adresat eroilor martiri ai Revoluției Române, pornită la Timișoara, în Decembrie 1989. Treizeci de ani de la Revoluție reprezintă un punct de reflecție, o punte în timp menită să ne amintească de tragicele evenimente petrecute în fatidicul an 1989, an ce a consimțit recăștigarea libertății, a demnității poporului român.

Spiralele din compoziție asigură unitate, continuitate, fiind unul din cele mai vechi elemente simbolice, spirituale ale lumii. Simbolurile ce apar în lucrare, cum este Catedrala Mitropolitană și Opera Națională Română din Timișoara, reprezintă repere în timp, dându-ne speranță și putere de a merge mai departe.

Colaborarea cu elevii Liceului de Arte Plastice din Timișoara a diseminat în rândul acestora mesajul de libertate al Revoluției Române din Decembrie 1989, construind împreună un mesaj adresat generației tinere din care fac parte, un mesaj de libertate, creativitate, de responsabilitate.

Liceul de Arte Plastice Timișoara
Str. Lorena Nr. 35

Fotografie: Sebastian Tătaru

Fotografie: Christian Horațiu Pavelescu

Bianca Stancu

Red 1104

Bianca Stancu pornește de la ideea de clădire martor: un spațiu care oglindește ideologiile vremii purtând în sine schimbările societății românești și a persoanelor care-l locuiesc. Simbol al arhitecturii socialiste, edificiul este marcat de urmele gloanțelor trase la Revoluție, iar cercul roșu, ce acoperă o bucată de fațadă, reprezintă umbra celor care au murit pentru libertate.

Arhitectura este voința unei epoci tradusă în spațiu.

— Mies van der Rohe

La baza conceptului a stat citatul cunoscutului arhitect. Socialismul a produs sute de mii de blocuri strict funcționale, majoritatea simple paralelipipede, poreclite de populație „cotețe”, fără nicio originalitate sau creativitate stilistică. Modernismul în arhitectură s-a afirmat și în societățile capitaliste din Europa de Vest printr-o serie de principii esențiale („forma urmează funcția”), precum utilizarea materialelor produse în serie, adoptarea esteticii industriale, simplitatea și claritatea formelor, eliminarea detaliilor inutile.

În numele „luptei cu teroriștii”, pe străzile orașului Craiova, ca în multe alte orașe din țară, trebuia să se verse sânge. Din acest punct, dezordinea devenea naturală. Militarii români, învățați să lupte mereu cu inamicul în față, nu știau prea multe despre dezinformare. Au căzut astfel în plasa zvonurilor, iar această confuzie a făcut, la Craiova, aproape 120 de victime. Gloanțele trase au lăsat semne pe fațadele blocurilor din zona Spitalului Militar, semne care sunt și astăzi o dovadă tulburătoare a istoriei poporului nostru.

— Bianca Stancu

Fotografie: Sebastian Tătaru

Fotografie: Sebastian Tătaru

Alex Baciu Cori Nani Flaviu Roua Irlo

Dialog între trecut și prezent portretizat pe siloz

Lucrarea reprezintă o reacție față de catalizatorul revoluției din '89, anume revolta din Timișoara. **Alex Baciu, Flaviu Roua, IRLO și Cori Nani** au portretizat dialogul dintre trecut și prezent, precum și viitorul regenerat datorită armoniei dintre mediul urban tradițional / modern și natură.

Prin îmbinarea celor patru stiluri și viziuni, artiștii au creat un spațiu care, pe de-o parte este fantastic și naiv (**IRLO**), iar pe de altă parte - realist, fiindcă **Flaviu Roua** susține în centrul lucrării atât viziunea unui oraș liber și modern, cât și păstrarea unui moment de reculegere. Aceste viziuni sunt completate de **Alex Baciu**, care fragmentează orașul și natura asemenea pieselor de puzzle care compun viitorul echilibrat, și de elementele decorative și clădirile emblematice introduse de **Cori Nani**, care completează această portretizare dinamică și integrează grafic și cromatic aceste viziuni într-un tot unitar. Prin aceste abordări variate, cei patru artiști subliniază ipostazele relației pe care o avem cu trecutul istoric.

Text de **Carla Schoppel**

Siloz Cerealcom
Spl. Nicolae Titulescu Nr. 32

Fotografie: Sebastian Tătaru

Lux Fructul cunoașterii

Reinterpretând mitul creaționist ca fiind o primă definiție a revoluției, LUX realizează un portret al Evei în momentul în care aceasta mușcă din măr. Astfel, artistul marchează trecerea dintr-un sistem de valori în altul — mai bun... sau nu.

Fructul cunoașterii — o interpretare modernă a momentului în care Eva mușcă din fructul oprit, având astfel loc prima revoluție din istoria omenirii — o revoluție a conștiinței.

Liceul Tehnologic Transporturi Auto Timișoara,
Str. Ardealului Nr. 1

Fotografie: Alexandra Costea

KSELEQQYNQYSHY

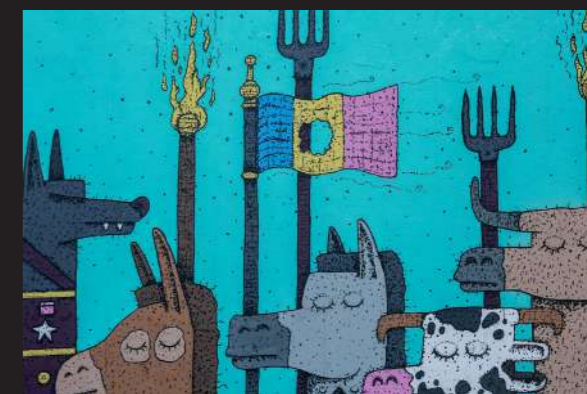
Ferma animalelor

KSELEQQYNQYSHY propune o intervenție murală ce are ca punct de plecare romanul lui **George Orwell**, **Ferma Animalelor**, pe care artistul îl recontextualizează în vederea conștientizării permanente a greșelilor istorice anterioare.

Am propus această intervenție murală pentru comemorarea tuturor mișcărilor de rezistență ce au avut loc de-a lungul timpului. Animalele din fermă s-au săturat să mai închidă ochii la toate nedreptățile oferite de sistem și decid să se revolte. Pe de altă parte, avem și gruparea porcilor care urmează orbește ordinele date de la putere.

Această alegorie face trimitere la evenimentele din Timișoara și din țară petrecute în '89 (cunoscutul steag decupat - simbolul revoluției). Casele personaje fac referire și la clădirile de patrimoniu care au fost dărâmate și avariate de-a lungul timpului sau au avut de suferit în urma împușcăturilor din '89 și încă mai au găuri de gloanțe în ziduri.

— KSELEQQYNQYSHY

Fotografie: Sebastian Tătaru

Centrul de Tineret Calea Martirilor
Str. Pepiniei Nr. 4

Alina Bohoru Mircea Popescu

Pictură pe tramvai

Alina Bohoru și Mircea Popescu au pictat un tramvai ce poate fi văzut rulând vesel prin cartierele timișorene. Pornind de la conștiința colectivă pe care **Alina** a esențializat-o în desene colorate, însuflețite cu un oarecare optimism și continuând cu elemente sugestive, alternate cu iscusința de **Mircea** în compoziția sa, evenimentele petrecute acum 30 de ani își fac auzit ecoul printre călătorii orașului.

Ideea în jurul căreia s-a conturat inițial conceptul a fost de a captura o fracțiune din sentimentul colectiv și din anticiparea schimbării din zilele Revoluției. Fără a accentua în mod expres contextul istoric, întâmplări reale sau simboluri concrete, am încercat să concentrez energia din timpul acelor evenimente într-o imagine dinamică, cu culori puternice, joviale.

— Alina Bohoru

Alina Bohoru, Pictură pe tramvai · Fotografie: Sebastian Tătaru

Alina Bohoru Mircea Popescu

Pictură pe tramvai

Am răspuns temei propuse cu o compoziție construită din elemente care au devenit iconice după evenimentele din '89. Este o comemorare în care sentimentele sunt împărțite între o stare de sărbătoare și un moment de reculegere pentru victimele Revoluției. Mâna care pentru vestici arată „pace”, pentru români înseamnă „victorie”, „libertate”. De asemenea, steagul național este întipărit în memoria colectivă cu o stemă lipsă, acea gaură neagră care a rămas și va rămâne un simbol al libertății și poate, totodată, un semn de doliu.

— Mircea Popescu

Mircea Popescu, Pictură pe tramvai · Fotografie: Sebastian Tătaru

Sorina Vazelina

Benzi desenate

Istoria nu există doar în cărți și muzee, ci și printre oameni, în spații accesibile, tranzitate și care oferă un context lejer pentru a descoperi fragmente din trecut. Adunate prin viu grai și cu tocmeală, benzile desenate create de **Sorina Vazelina** oferă o perspectivă intimă și personală asupra evenimentelor din '89 chiar în stațiile mijloacelor de transport în comun. Astfel, în cele câteva minute în care aștepti după tramvai, te poți cufunda în poveștile cu iz istoric.

Revoluția rătăcită
Sorina Vazelina

Revoluția printre rânduri
Sorina Vazelina

Trei benzi m-au pus pe drumuri. Am umblat prin piețe, pe străzi, pe la prieteni și asociații, după cunoștințe și relații. Am întreprins tranzacții, portrete la preț de povești despre Revoluție. Din fragmente sudate s-a fotoșopat un soi de ntortocheată evoluție. Mare parte din cei care mai pot să-și amintească nu mai văd rostul răstălmăcirii, în lipsa unor soluții ignorate de când cu Articolul 8 al Proclamației de la Timișoara. A fost un experiment de o lună și un pic, prea scurt să cuprindă peisajul local fisurat, însă suficient de încărcat să-mi dea câțiva ani de frământat.

— Sorina Vazelina

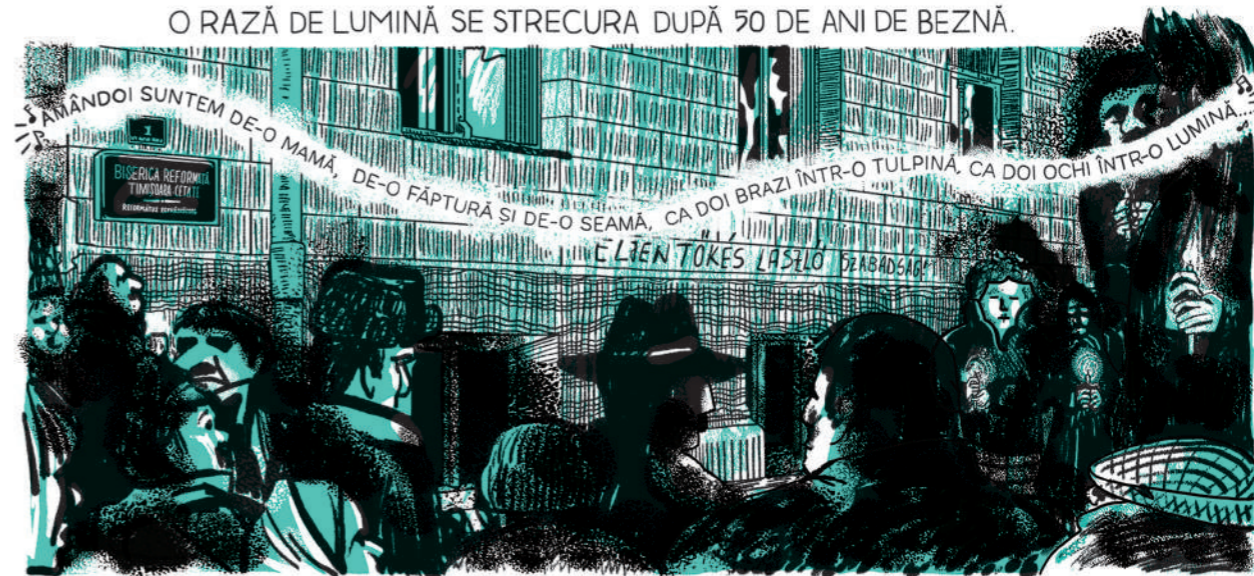
Furtuna uitării
Sorina Vazelina

Benzile desenate adunate printre timișoreni, nu au valoare de document istoric. Vă invităm să aflați mai multe informații la Memorialul Revoluției și prin intermediul Asociației A.L.T.A.R. 1989 din Timișoara. Benzile au fost realizate pe formatul A0, pentru a fi afișate în 23 de stații de tramvai și autobuz din Timișoara. Adaptarea formatului inițial al benzilor, a presupus micșorarea considerabilă a caracterelor, în mod special în cazul Furtunii Uitării. Pentru a vizualiza grafica la o rezoluție mai mare vizitați pagina: www.memoriilecetatiei.timisoara2021.ro

REVOLUȚIA RĂTĂCITĂ

O RAZĂ DE LUMINĂ SE STRECURA DUPĂ 50 DE ANI DE BEZNĂ.

DUPĂ 30 DE ANI PUȚINI OAMENI MAI VOR SĂ-ȘI AMINTEASCĂ PRIN CE-AU TRECUT.

CÂND TRĂIEȘTI CEVA PENTRU PRIMA DATĂ,

MULȚI DINTRE CEI CARE-AU ÎNDRĂZNIT SĂ FACĂ UN PAS ÎN ÎNAPOI ÎN TIMP, MI-AU SPUS:

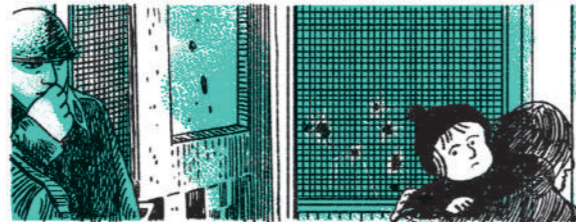
E GREU SĂ-ȚI DAI SEAMA CE SE PETRECE.

AM CĂUTAT-O PE STRĂZI, ACOLO UNDE CĂȚIVA O SIMTEAU PENTRU ULTIMA OARĂ.

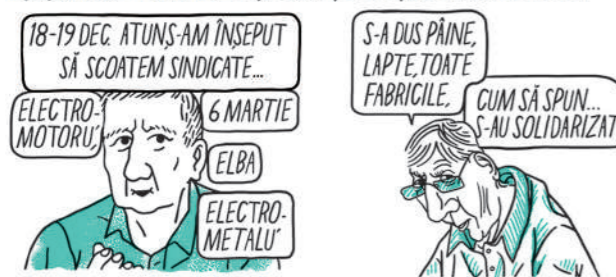
UNII AU PLECAT ÎN CĂUTAREA LIBERTĂȚII,

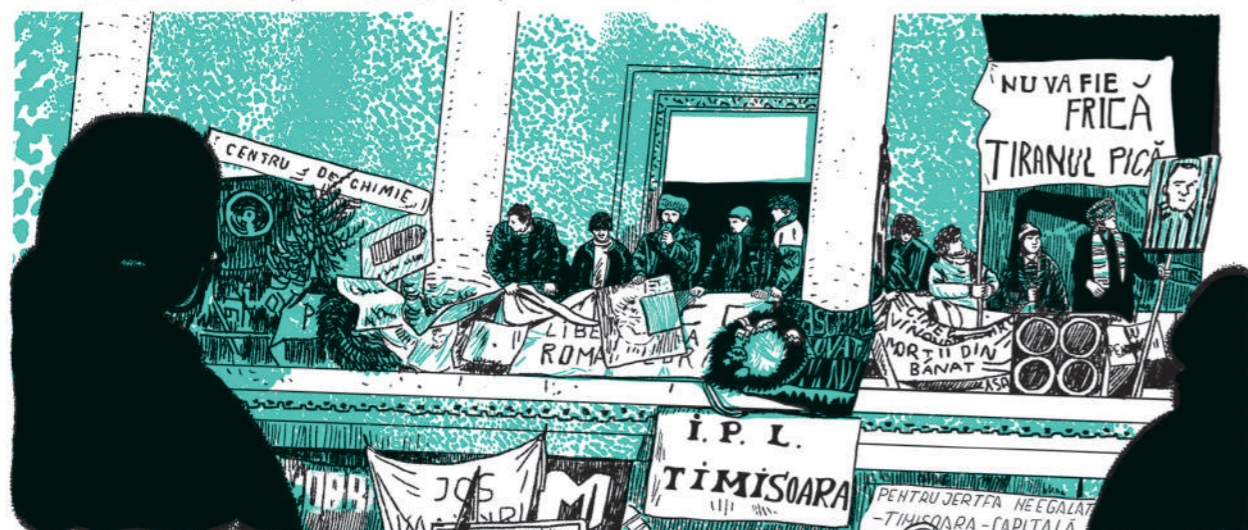
ALȚII AU IEȘIT DIN CURIOSITATE.

ZVONUL PROTESTELOR S-A RĂSPÂNDIT
CA UN FOC PRINTR-O PĂDURE DE OAMENI.

ÎN CIUDA CRIMELOR ȘI A TERORII, TIMIȘORENI DIN TOATE COLȚURILE S-A UNIT PENTRU SCHIMBARE.

TÂRZIU, ODATĂ CU NICOLAE CEAUȘESCU,
ȚARA AFLA DESPRE EVENIMENTELE DE AICI:

Revoluția printre rânduri

17 NOIEMBRIE 1989
LA U.M.T. O FOST GREVĂ, 3000 AM
IEȘIT ÎN CURTE VREME DE 3 ORE

14 DECEMBRIE 1989
PE 14 AM FOST LA UMT, CĂUTAM
SĂ LUĂM LEGĂTURA CU LIDERII
DE SINDICAT.

MAI ERAU SECURISTII
ĂȘTIA CARE DĂDEAU NĂVALĂ
LA TÖKÉS, IEȘEAU, RADU TINU,
MAI CĂȚIVA...

15 DECEMBRIE
08.30, RADU TINU
RAPORTEAZĂ:

ÎN ORAȘ E LINIȘTE,
STUDENTII MERG LA CURSURI,
MUNCITORII LUCEAZĂ.

PE LA 5-6, UN GRUP DE OAMENI O PRELUAT
INIȚIATIVA ȘI-AU OPRIT PRIMU' TRAMVAI!

PE DANIEL ZĂGĂNESCU-L AJUTĂ ZOLTAN BARBELY ȘI RADU GALEA,
SUS PE TAMPONUL UNUI TRAMVAI ȘI STRIGĂ PENTRU PRIMA OARĂ:

JOS CEAUȘESCU!

LIBERTATEE! LIBERTATEE!

OR ADUS MILIȚIENI SĂ
NE-MPRĂȘTIE, CĂ ERAM
VREO 2000 STRĂNȘI.

TRAMVAIELE NU
MAI CIRCULAU,
NUMAI ZVONU...

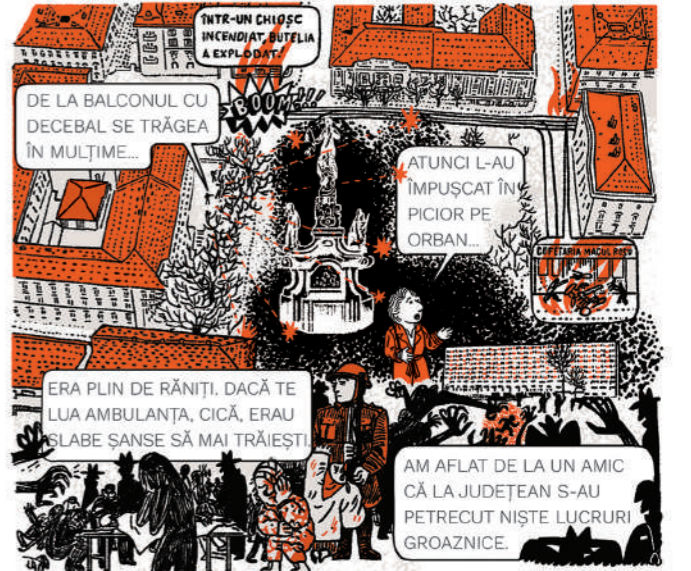

TOATE UNITĂȚILE
MILITARE SUNT ÎN
STARE DE ALARMĂ!

A-NCEPUT
SĂ SE TRAGĂ.

NU PLEACĂ NICĂTERI
FĂRĂ MUNIȚIE
DE LUPȚĂ!

FEMEIA ÎMPUȘCĂTĂ A FOST PRIMA
CARE-A MURIT LA TIMIȘOARA.

ÎNTR-UN CHIȘC
INCENDIAT, BUTELIA
A EXPLODAT.

DE LA BALCONUL CU
DECEBAL SE TRĂGEA
ÎN MULȚIME...

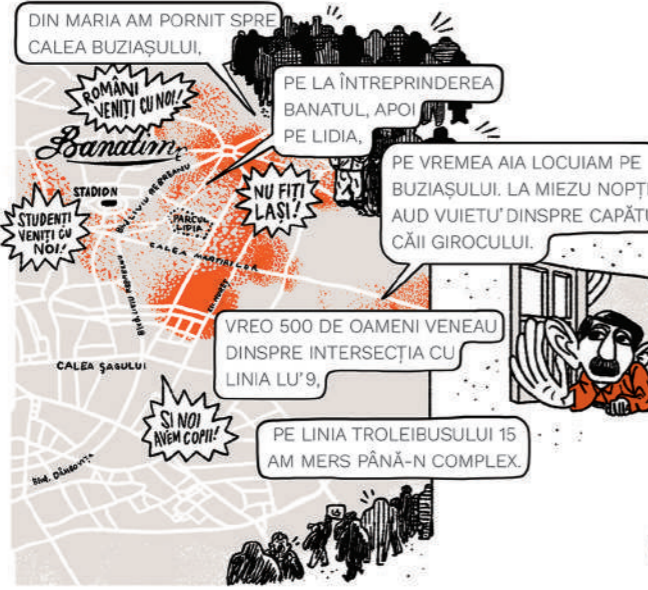
ATUNCI L-AU
ÎMPUȘCAT ÎN
PICIOR PE
ORBAN...

ERA PLIN DE RĂNIȚI. DACĂ TE
LUA AMBULANȚA, CICĂ, ERAU
SLABE SANSE SĂ MAI TRĂIEȘTI!

AM AFLAT DE LA UN AMIC
CĂ LA JUDEȚEAN S-AU
PETRECUT NIȘTE LUCRURI
GROAZNICE.

O PARTE-AM MERS LA
CONSILIU' JUDEȚEAN P.C.R.,
ADICĂ PREFECTURA DE AZI.

DIN MARIA AM PORNIT SPRE
CALEA BUZIAȘULUI,

ROMÂNII
VENIȚI CU NOI!

PE LA ÎNTREPRINDEREA
BANATUL, APOI
PE LIDIA,

NU FITI
LĂȘI!

PE VREMEA AIA LOCUIAM PE
BUZIAȘULUI. LA MIEZU NOPTII
AUD VUIETU' DINSPRE CAPĂTU'
CĂII GIROCULUI.

STADION
STUDENTI
VENIȚI CU NOI!

ȘI NOI
AVEM COPII!

VREO 500 DE OAMENI VENEAU
DINSPRE INTERSECȚIA CU
LINIA LU' 9.

PE LINIA TROLEIBUSULUI 15
AM MERS PÂNĂ-N COMPLEX.

CĂMINELE ERAU ÎNCHISE,
CĂȚIVA MAI CURAJOȘI
SE-ARUNCĂ DE LA BALCON.

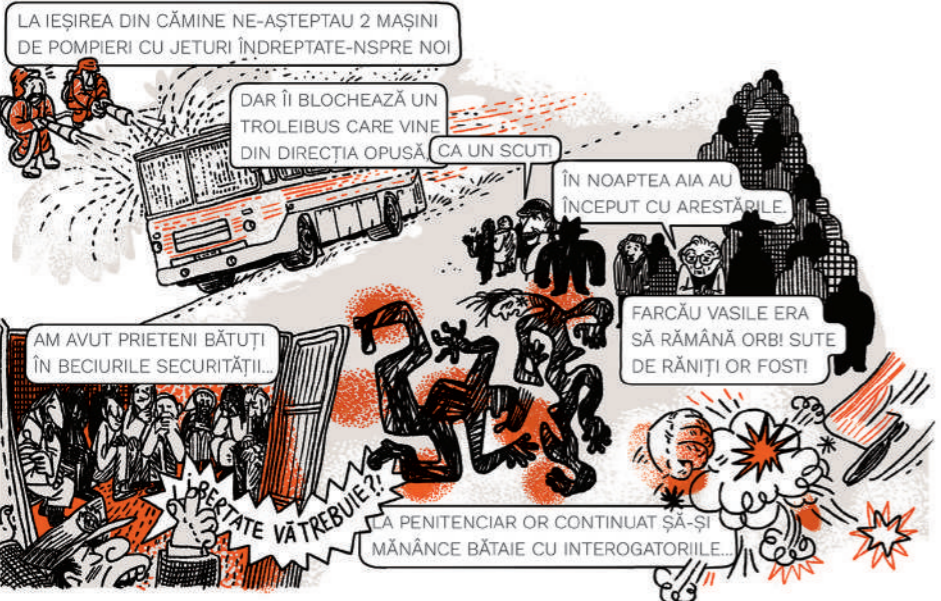

ÎN BRAȚELE MULȚIMII
ȘI SĂ VEZI FAZĂ...

ACOLO CĂȚIVA SPĂRGEAU
GEAMURI, DISTRUGEAU
OZINCILE DIN CONSILIU.

CÂND NE-OR ÎMPRĂȘTIAT CU
POMPIERII ERA SEARĂ DEJA.

LA IEȘIREA DIN CĂMINE NE-ĂȘTEPTAU 2 MAȘINI
DE POMPIERI CU JETURI ÎNDREPTATE-NSPRE NOI

DAR ÎI BLOCHEAZĂ UN
TROLEIBUS CARE VINE
DIN DIRECȚIA OPUSĂ, CA UN SCUT!

ÎN NOAPTEA AIA AU
ÎNCEPUT CU ARESTĂRILE.

FARCĂU VASILE ERA
SĂ RĂMÂNĂ ORBI! SUTE
DE RĂNIȚI OR FOST!

AM AVUT PRIETENI BĂTUȚI
ÎN BECIURILE SECURITĂȚII.

CA PENITENCIAR OR CONTINUAT SĂ-ȘI
MĂNÂNCE BĂTAIE CU INTEROGATORIILE...

SE NUMEA LEPA BĂRBAT

VENEA CU FAMILIA DINSPRE
STR. KARL MARX, S-A TRAS
CÂND A INTRAT ÎN PIĂȚĂ.

SOȚUL A FOST ȘI EL RĂNIT,
NUMAI FETIȚA A SCĂPAT CU
O RANĂ UȘOARĂ.

ACOLO-I LICHIDA PĂ
TOȚI DOCTORU GOLEA,

14.30 ROZALIA IRMA
POPESCU CĂLCĂTĂ DE
TAB PE STR. PESTALOZZI

INCENDII ÎN
P-ȚA TRAIAN

16.15 COLOANĂ DE 2000
DE PROTESTATARI MERGE
ÎN COMPLEX, DINSPRE
MICHELANGELO,

17.50 CINEMA
TIMIȘ ÎN FLĂCĂRI.

STARE DE NECESITATE

19.10 SE DESCHIDE
FOCUL ÎN FAȚA
CATEDRALEI.

INCENDII ÎN
UNIRII ȘI PIĂȚA
LIBERTĂȚII.

MII DE PROTESTATARI
ÎMPÂNZESC CARTIERELE
TIMIȘOAREI.

20.30-21.30 LA ORDINUL GENERALULUI GUȘĂ,
PE CALEA BUZIAȘULUI UM01942 DESCHIDE
FOCUL CU MUNIȚIE DE RĂZBOL.

18.35 5 TANCURI ALE
UM01115 SUNT BLOCATE
PE CALEA GIROCULUI.

21.20 SE DESCHIDE FOCUL
ÎN CALEA GIROCULUI.

18 DECEMBRIE, 01.10
200 DE PROTESTATARI TAIE BUȚĂȚI DE PLOPI,
DE ÎNĂLTȚIMEA UNUI OM, BLOCÂND ACCESUL
COLOANEI DE 10 T.A.B.-URI, DE LA BUZIAȘ

02.00 PE CALEA BUZIAȘULUI,
DINTR-UN MICROBUZ ALB SE
TRAGE-N MULȚIME

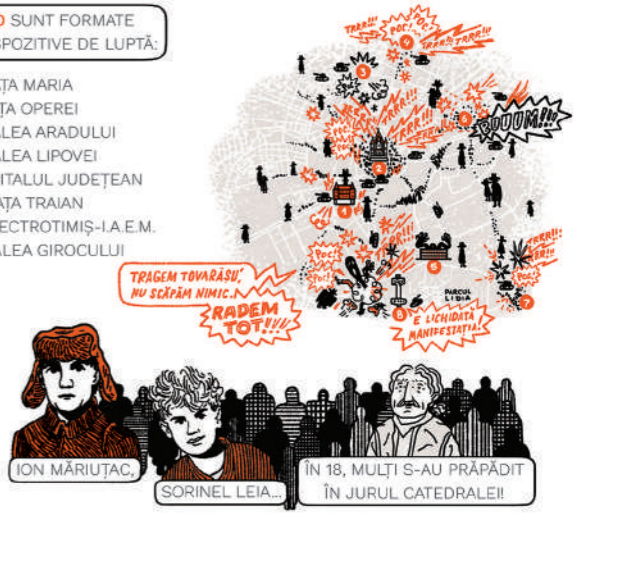
01.00 MILITARII CARE
PĂZEAU DEPOZITELE
DIN STR. IALOMIȚA
DESCHID FOCUL
ASUPRA OAMENILOR
AFLAȚI PE LIPOVEI.

03.00 PE BUZIAȘULUI,
DIN ZONELE A.E.M. ȘI
ELECTROTIMIȘ, SE TRAGE
PE STRĂZI LATERALE.

04.00 FURTUNĂ
CU FULGERE ȘI
TRĂSNETE.

04.30 SUNT FORMATE
8 DISPOZITIVE DE LUPȚĂ:

1. PIĂȚA MARIA
2. FAȚA OPEREI
3. CALEA ARADULUI
4. CALEA LIPOVEI
5. SPITALUL JUDEȚEAN
6. PIĂȚA TRAIAN
7. ELECTROTIMIȘ-I.A.E.M.
8. CALEA GIROCULUI

TRAGEM TOVARĂȘI,
NU SCĂPĂM NICICĂ
RĂDEM TOT!!!

ION MĂRIUȚAC,

SORINEL LEIA,

ÎN 18, MULȚI S-AU PRĂPĂDIT
ÎN JURUL CATEDRALEI!

S-A TRAS TOATĂ ZIUA, DUPĂ IGNAT.

ȘI-AU DECLANȘAT OPERAȚIUNEA TRANDAFIRUL.

ÎN NOAPTEA DINSPRE 19, AU LUAT CADAVRELE DE LA MORGĂ ȘI LE-AU DUS SĂ LE INCINEREZE-N BUCUREȘTI.

21.30 CRISTINA LUNGU, DE 2 ANI, E UCISĂ LA INTERSECȚIA STR. ARIES CU CALEA GIROCULUI.

ÎN 19, ȘI STUDENȚII DIN BUDAPESTA NE SUSTINEAU.

POLAND 10 years
HUNGARY 10 months
EAST GERMANY 10 weeks
CZECHOSLOVAKIA 10 days
ROMANIA?

HAOSUL A CONTINUAT ȘI PE 19, DAR ÎNCEP SĂ SE SOLIDARIZEZE ÎNȚREPRINDERILE.

AU DAT DRUMUL COPILOR DIN PENITENCIARUL DOPA SAPCĂ.

UNTIMSORA

APĂI PĂ 20 IEȘI TĂTĂ PLATFORMA INDUSTRIALĂ-N STRADĂ!

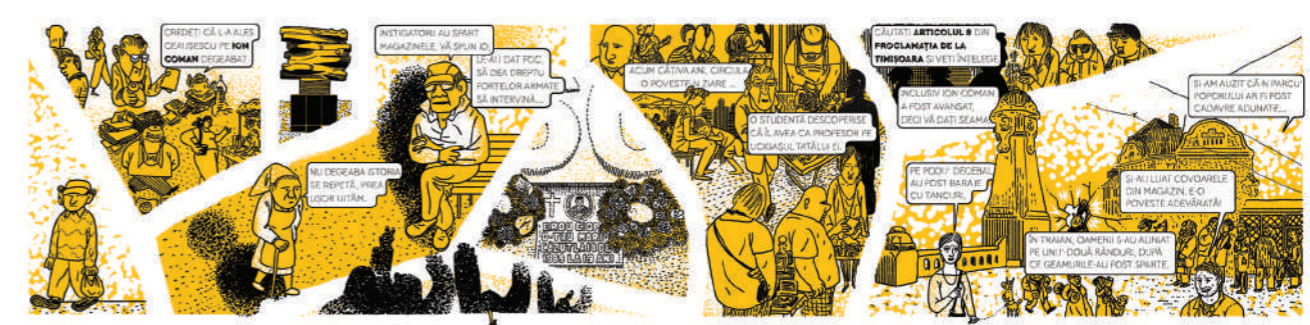
ALO! ALO!

DE-ABIA-N 20, PE SEARĂ, LE-A DAT DRUMUL DEȚINUȚILOR.

CAM O MIE DE OAMENI AU FOST ARESTAȚI.

S-A TOT TRAS DUPĂ TERRORIȘTI DUP-AIA...

SI PĂ CEAUȘESCU-L HUIDUIE, LA COMITETU' CENTRAL, ADUNAREA

Alex Baciu

P 14 — 15

Alex Baciu, născut în Constanța în 1985, abordează în arta sa murală atât subiecte sociale, pe care le tratează ironic, cât și spirituale, dar non-religioase și non-ideologice. Alex a absolvit UVT — Facultatea de Arte și Design din Timișoara și a fost bursier în Portugalia.

Alina Bohoru

P 20 — 24

Alina Bohoru este ilustrator, caracter designer, animator și muralist part-time. Lucrările sale se concentrează asupra unor personaje transpuse în tot felul de contexte, în funcție de proiectele la care lucrează: de la publicitate, editorial, web, product illustration, la lucrări personale. De multe ori jonglează cu teme precum natura umană, urbanul, dinamism vs. static, comicul din viața de zi cu zi, fantastical și tehnologia.

Bianca Stancu

P 11 — 12

Bianca Stancu este artist vizual și designer din Craiova. Încălțarea ei către artele vizuale a ajutat-o să își dezvolte abilități interdisciplinare, de la pictura murală la design grafic și producție video. Stilul ei este flexibil, Bianca jonglează cu multiple stiluri vizuale și tehnici tradiționale sau digitale.

Christian Horațiu Pavelescu

P 10 — 11

Născut în 12 iulie 1979, Christian Horațiu Pavelescu trăiește și lucrează în Timișoara. Activează ca artist în diferite domenii precum: grafică, media, video - instalații, performance, scenografie, teatru experimental, regie, curatoriat, management artistic-logistic.

Cori Nani

P 14 — 15

Cori Nani a absolvit Facultatea de Arte și Design din Timișoara, iar acum a revenit acolo pentru a preda. Lucrările ei de design grafic au fost expuse în întreaga lume. Corina este și manager de proiect al FISART.

Dorian Bolca

Nava C2 · P 6 — 7

Dorian Bolca studiază sculptura, în cadrul unui master de la Facultatea de Arte și Design din Timișoara. A participat la câteva expoziții de grup, ultima fiind Art Safari (București) în toamna lui 2019.

Eugen Țibuleac

Nava C2 · P 6 — 7

Eugen Țibuleac, un tânăr artist născut în Republica Moldova și absolvent de sculptură în Timișoara, este în primul rând cunoscut în sfera consumatorilor de cultură locală, ca fiind sculptorul norilor de piatră, sau cel ce aduce cerul pe pământ.

Flaviu Roua

P 14 — 15

Flaviu Roua practică body painting, artă stradală, ilustrație și design textil. Dacă muralele lui Flaviu sunt adesea pline de culoare, tatuajele sunt alb-negru, însă toate au tema portretului în comun, realizat în cheie realistă.

Ilie Duță

Nava C2 · P 6 — 7

Ilie Duță, născut în 1982 la Pitești. A terminat Facultatea de Arte și Design

din Timișoara, secția Sculptură, iar în prezent este doctorand în cadrul IOSUD Arte Plastice. În lucrările sale abordează problematici actuale, urmând uneori direcția activismului de mediu. Încercă să atragă atenția asupra efectelor negative produse în urma consumului irațional.

IRLO

P 14 — 15

IRLO este unul dintre cei mai cunoscuți artiști stradali din România. Caracterele sale jucăușe pot fi întâlnite în numeroase orașe din țară, dar și în Berlin și New York. Galeristi și colecționari privați îi colecționează deja unele pânze și instalații.

KSELEQOQYNQSHY

P 18 — 19

Autorul ne îndeamnă la o călătorie vizuală conștientă, transpusă printr-o manieră ludică, oferind vizitatorilor o experiență plină de culoare. O lume ce vorbește despre trezirea spirituală, aflată dincolo de matrice. Întâlnim adesea motivul "caselor cu ochi închiși", înconjurate de alte personaje fantastice.

Lorin Blaj

Nava C2 · P 6 — 7

Absolvent al Facultatății de Arte și Design din Timișoara, Lorin Blaj lucrează mult cu material reciclat, de la cioburi, la smoală și la plastic lăsând cumva natura să se eprime prin el parcă cu intenția de a reintegra recompoziția atomico-moleculară a deșeurilor printr-un proces de upcycling organic.

Lost.Optics

P 8 — 9

Lucrările lui Lost.Optics fac parte din numeroase expoziții și festivaluri din Europa. Elementele care caracterizează arta lui au la bază relația dintre formele geometrice și universul digital. O altă marcă specifică sunt structurile labirintice subsecvente.

Lux

P 16 — 17

Lux desenează de când își poate aminti. A contribuit la realizarea *Doinei* – una dintre cele mai mari picturi murale din România, la care se adaugă numeroase alte proiecte. Se autocaracterizează prin versatilitate, stăpânind o varietate largă de stiluri și tehnici, însă unealta preferată rămâne spray-ul cu vopsea.

Mircea Popescu

P 20 — 24

Mircea Popescu creează imagini, fie că le desenează, gravează, decupează sau pictează pe diferite suporturi mai mult sau mai puțin convenționale. Este preocupat de contrastul dintre tehnicile tradiționale de gravură și noile media. Mircea dezvoltă o lume pop-constructivistă, cu influențe din banda desenată, street art, lowbrow art, arta primitivă sau filme Sci-fi Retro.

Rareș Moldovan

Nava C2 · P 6 — 7

Rareș Moldovan, născut la Arad în 1980. A studiat sculptura de la liceu până la Facultatea de Arte Libere din Düsseldorf (Germania). A lucrat o perioadă în domeniul scenografiei și ca profesor în învățământul preuniversitar. A participat la numeroase expoziții de grup și personale, iar în prezent organizează diferite evenimente culturale și este doctorand în Sculptură.

Sorina Vazelina

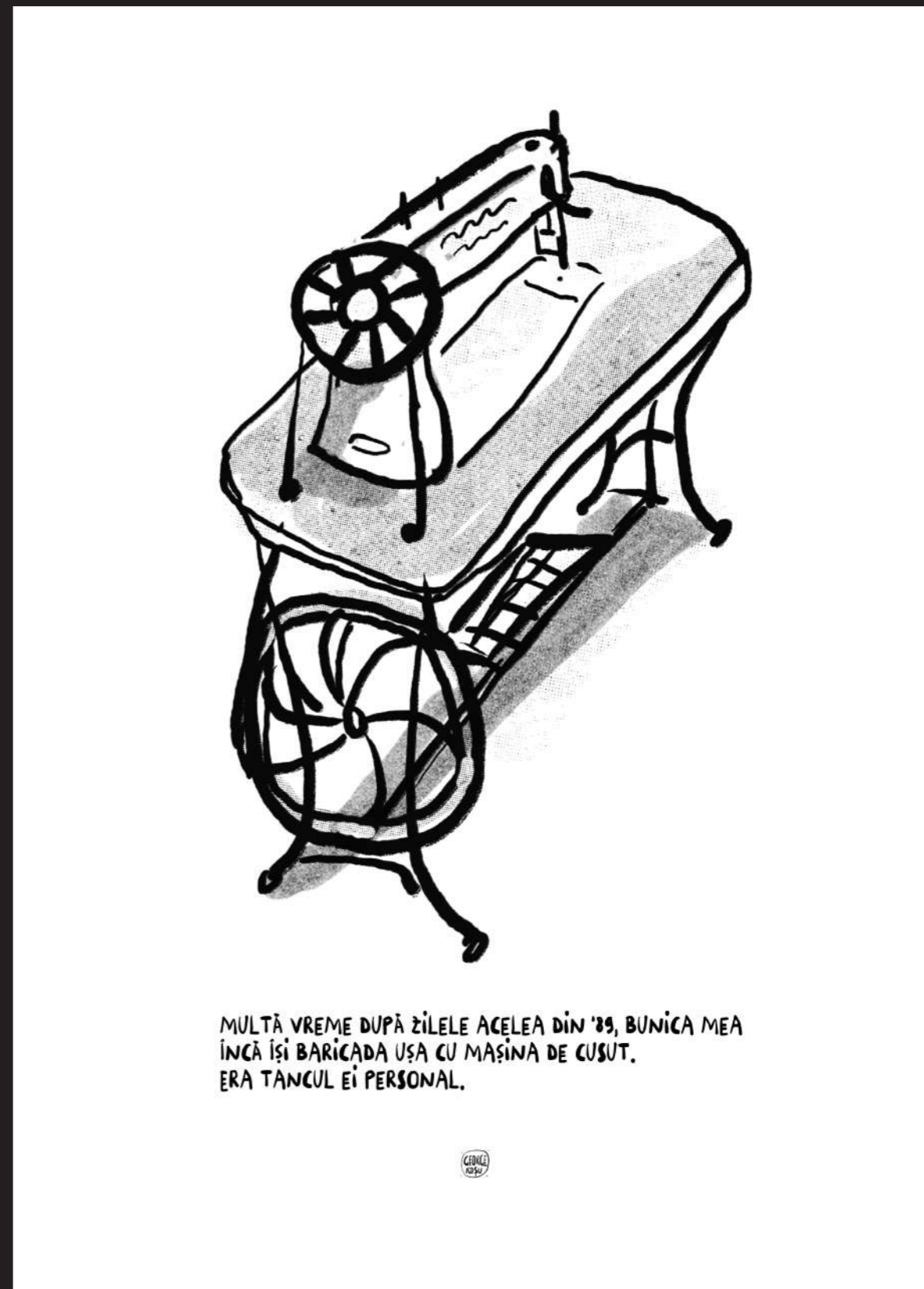
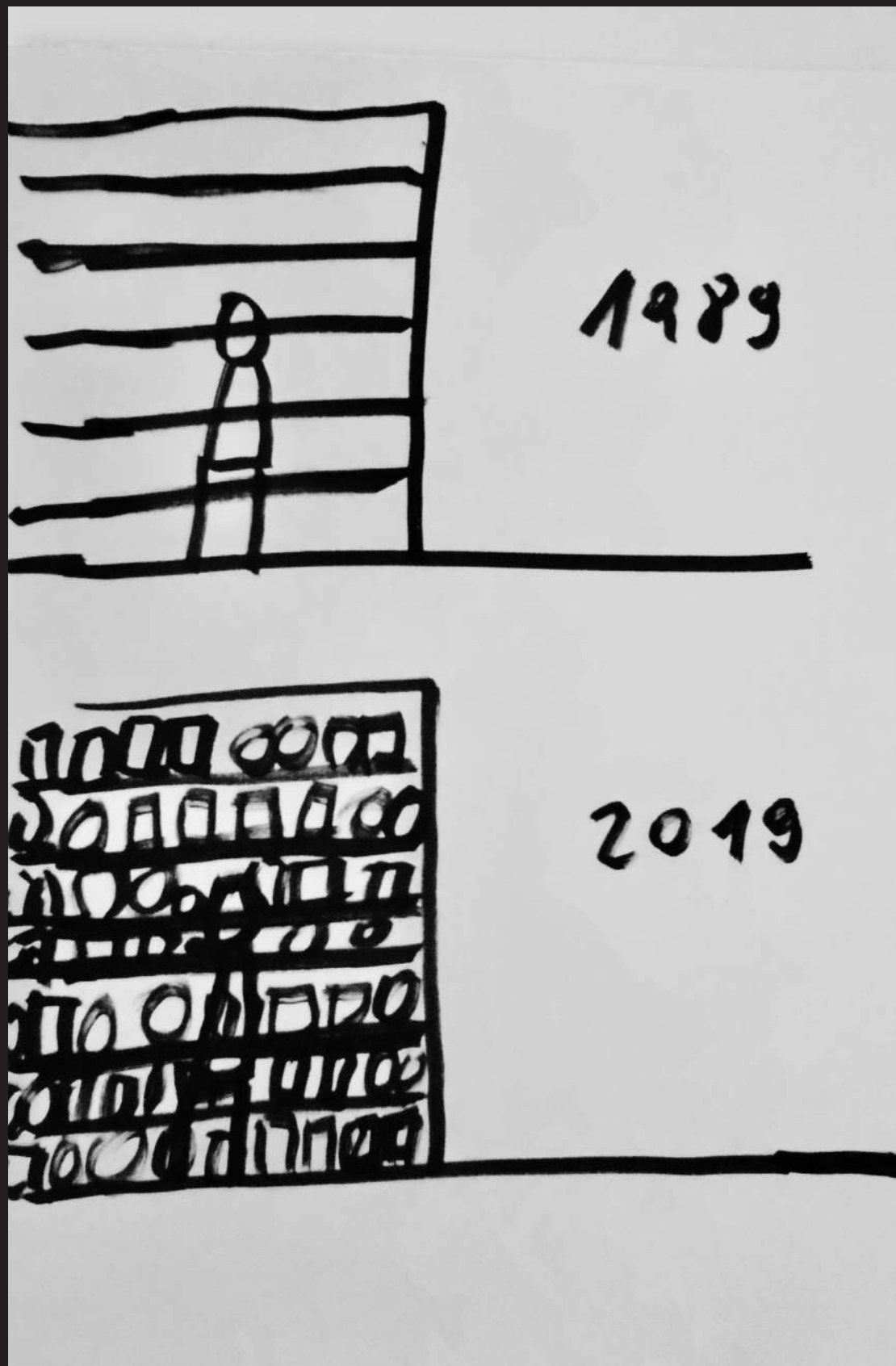
P 24 — 33

Sorina Vazelina este un hibrid îndoielnic între un ilustrator, un designer grafic și o autoare de benzi desenate. Cărțile ei au fost premiate în cadrul concursului Cele Mai Frumoase Cărți. Colaborează cu publicații autohtone pe proiecte editoriale precum Scena9, DOR și Vice Romania.

Fanzin Revoluții

The Secret Garden în parteneriat cu **Memoriile Cetății** a provocat artiști, scriitori și nu numai, să rememoreze și să reinterpreteze Revoluția și perioada post-decembristă, în scopul realizării unui fanzin-ziar cu tema **revoluții**.

În urma unui apel deschis au fost adunate un număr de 25 lucrări, iar cele pe care le puteți vedea în fanzin sunt selecția juriului format din artiștii locali **Ana Kun, Florin Fâra și Rareș Moldovan**. Găsiți aici doar câteva dintre ele, iar pe restul vă invităm să le priviți sau să le citiți chiar în fanzin.

CUM A AJUNS TATAL MEU LA REVOLUTIE?

DE CAND MA STIU EL POVESTESTE DESPRE STUDENTIE, IAR PE MASURA CE CRESC EL DEZVALUIE MAI MULTE AMANUNTE. CAND ERAM FOARTE MICA IMI SPUNEA DOAR CA A FOST INCHIS CA A PROTESTAT IN PERIODA COMUNISTA. IL INTREBAM CUM E IN INCHISOARE SI IMI SPUNEA CA ERA TERBIL SI CA DOARMEAU 3 PE O BANCA. APOI CAND AM CRESCUT MAI MAI MARE MI—A SPUS CAP CADADA DETALIAT, CAT SE PUTEA, CAM CUM S—A INTAMPLAT TOATA TREABA ASTA CU REVOLUTIA. INTAMPLAREA NOASTRA A INCEPUT CU O PETRECERE DATA CU BERE IEFTINA SI PLATANE INTR—O CAMERA DE CAMIN DE LA POLI DIN TIMISOARA. LA UN MOMENT DAT O CUNOSTINTA DE A LUI A INTRAT SI A DAT VESTEA CA SE PROTESTERZA IN OPEREI. ASA CA TOATA LUMEA SI—A LUAT GERCA SI A MUTAT PTRECEREA PE STRADA CE FREMATA A ENTUZIAST. DUPA SCURT TIMP, DUPA CE AU AJUNS IN OPEREI, MILITIA A APRUT SI A INCEPUT SA ARESTEZE DAMENI. TATAL MEU A FOST UNUL DINTRE. DIN NEFERICIRE PENTRU EL, A AJUNS IN PIVNITA UNEI INSTITUTII SI BATUT TIMP DE O LUNA. ERA CUMPLIT AVAND IN VEDERE FAPTUL CA ERAU PUSI UNUL PESTE ALTUL, LA GRAMADA, IAR MILITIENII SE PLIMBAU PE EI IN TIMP CE II BATEAU. MATUSA MEA, SOARA LUI TATA, ISI AMINTESTE CAT DE INFRICOSATOARE A FOST LUNA ACEEA, NE STIIND DACA TATA E VIU SAU NU. ERA LA LICEU IN ANII TERMINAL IN JOSENI IN TIMP CE ASTEPTA CU SUFLETUL LA GURA SA ISI REVADA FRATELE. JOSENI E O COMUNA CE ARE CA POPULATIE MAJORA DAMENI DE ETNIE MAGHIARA. OMENI CE AVEAU ETNIA UNOR TOVARASI DE AI TATALUI MEU CE NU AU SCAPAT TEFERI REVOLTIA, SFARSIND PE TREPTELE CATEDRALEI. TATAL MEU A SCAPAT SI A INDURAT BATAI CRUNTE DIN DORINTA DE A AVER O TARA MAI BUNA. IAR TARA IN CARE TRAIESTE EL ACUM (SI SI—A CLADIT O FAMILIE CU O ROMANCA BTW) II SPUNE CU DISPRET "DU—TE ACASA IN UNGARIA!" TE INTREB DACA S—A MERITAT EFORTUL...

Revoluții și Pace

Revoluții și Pace a însemnat o seară muzicală în care 17 iubitori ai rockului, alternativului și experimentalului s-au reunit în **Parcul Alpinet**. Este vorba de **Choarda Liberă, MC Tina, Uțu Pascu, Vlad Trif, Brenn, Tavi Scurtu, Toni Kühn, Lucian Nagy, Octavian Horvath, HDMKG, Zicu, Daniel-Silvian Petre, Ștefan Iordănescu, DJ Vasile, Gabriel Almasi, Levi Molnár, flo'**.

Evenimentul a adus la „suprafață amprente sonore ale revoluțiilor timișorene: cea din stradă, care a dărâmat regimul ceaușist, și cea muzicală, a manifestării spiritului liber, care a fost unul dintre fundamentele

atitudinii neînfricate a revoluționarilor și a hrănit, și înainte, și după 1989, o scenă puternică și inovativă.

Am încercat să conștientizăm astfel, ca într-un fel de ritual purificator, ce s-a întâmplat cu adevărat și ce ni s-a inoculat prin veritabilele “falsificări ale istoriei” (marea diversiune televizată și manipularea insidioasă care i-a urmat, împreună cu preluarea abuzivă a puterii de către eșalonul doi al nomenclaturii comuniste, refuzul lustrăției, cerută în Proclamația de la Timișoara, și efectele sale devastatoare au generat traume colective greu de vindecat, apariția unei societăți dominate de o suspiciune generalizată și o tranziție catastrofală pentru țară, dar darnică cu membrii aparatului represiv).

Am valorificat iubirea pentru muzică a timișorenilor și obișnuința lor de a trăi la punctul de întâlnire dintre mai multe culturi, geografie care le-a oferit mereu un spațiu împărțit al libertății mentale, o stare de *solidaritate fără un dușman comun*.

Fragmente (*samples*) din înregistrări muzicale din Timișoara, eșantioane ale memoriei colective, ca și înregistrări-document cu mărturii ale revoluționarilor sau momente determinante ale reprezentării Revoluției în media, au inspirat întâlniri sonore spontane între muzicieni și artiști din mai multe generații, unii dintre ei chiar prezenți în centrul evenimentelor din decembrie 1989.”

Tavi Scurtu

MANIFEST 20/30

PACE ȘI CADENȚĂ
SAU CUM SĂ NE ELIBERĂM DE REVOLUȚIE
FĂRĂ VIOLENȚĂ
SAU UN ATAC DE PANICĂ
ÎN PLINĂ SUFERINȚĂ?

ASFALT BRUT
PESTE SUFLETUL ABRUPT
AL INSULUI DIFUZ
ÎN LUMINA OSCURĂ
A TRAIULUI CONFUZ

DEMILITARIZARE
DENUCLEARIZARE
DENAZIFICARE

DEZAMĂGIRE
DEBUSOLARE
DEZUMANIZARE

PACE ȘI CADENȚĂ
ARTA ESTE ȘTIINȚĂ
CE TRECE-N NEFIINȚĂ,
EVOLUȚIA BANALĂ - SCHIMBAREA MENTALĂ
SPERANȚĂ DEȘARTĂ

BEGA KANAL,
CE FATAL!?
PROCLAMAȚIA ÎNS NGERATĂ,
IAR AMPRENTA MORȚII
— MEMORIA ADÂNC VIOLATĂ!

DECONSTRUCȚIE
ȘI RECONSTRUCȚIE LIBERĂ,
MUZICA ESTE IUBIRE
— IUBIREA ESTE TOTUL!

HDMKG
GRPL_CNTR
TEMESWAR, OKTOBER 2019

Revoluții și Pace (De la stânga la dreapta: Lucian Nagy, Vlad Trif, Tavi Scurtu, Uțu Pascu, Toni Kühn, Brenn, MC Tina)

Fotografie: Sebastian Tătaru

Memoria Revoluției Tale

Ediția a doua a proiectului Memoriile Cetății și-a propus să celebreze 30 de ani de la Revoluție prin intervențiile artistice în spațiul public, prezentate în paginile anterioare și prin poveștile voastre. Povești nespuse, povești dificile, uneori traume profund marcante, alteori - perspective de copil; se împletesc în paginile următoare pentru a oferi un tablou eterogen de subiectivități despre momentul Decembrie '89.

Am primit povești prin poșta electronică, rețele de socializare și le-am colectat la Street Delivery, uneori cu detalii precise, alteori mai poetic, dar orice amintiri ați dorit să împărtășiți cu noi, ne-a bucurat mult entuziasmul cu care inițiativa Memoriile Cetății a fost întâmpinată! Vă mulțumim!

Am mers însă mai adânc pe urmele poveștilor cu ajutorul Otiliei Galescu și al Anei Munteanu, care au discutat cu adulții de azi care, cu 30 de ani în urmă erau doar copii ce se minunau de tancuri sau de ajutoarele primite. Otilia a stat de vorbă cu patru tineri adulți la momentul Revoluției: un jurnalist, un medic, un inginer și un fotograf, Constantin Duma. Fotografiiile realizate de acesta ilustrează elocvent poveștile din următoarele pagini și îi mulțumim pentru contribuția sa generoasă.

COPIII REVOLUȚIEI

de Ana Munteanu

„Sunt Ana Munteanu și m-am născut în '89.”

Recunosc că mereu mi-am rostit cu o mare mândrie anul nașterii. M-am născut în București, într-o familie de intelectuali și am crescut cu povești despre cum părinții mei cântau ”Deșteaptă-te române!” când se lua lumina sau despre cum tata era oprit de miliție pe stradă pentru că, având șosete roșii, era acuzat că nu respectă partidul, practic călca steagul Republicii Socialiste România în picioare. Toată copilăria am trăit cu fantoma comunismului și am fost în generația care a moștenit multe dintre durerile sistemului.

Dar mereu m-am întrebat cum s-a văzut decembrie 1989 prin ochii copiilor și adolescenților din Timișoara. Cum au trăit ei zilele acelea? Ce au simțit? Ce au auzit? Ce au văzut?

Apoi lunile și anii ce au urmat... Cum au trecut pentru ei? Cum au crescut și cum s-au dezvoltat într-o țară buimacă?

Personal am simțit mereu că România este în convalescență. Asemenea unui bolnav care după o boală grea trece prin toate stările posibile și România a trecut, în ultimii 30 de ani, de la agonie la extaz... de mai multe ori chiar.

Și da, în final nu am rezistat tentației și i-am întreb pe copiii de atunci, astăzi părinți, cum văd România acum? - pentru că eu am 30 de ani și un fiu de 7 ani și mă încăpățânez să mai sper, să mai lupt și în definitiv... să mai rămân aici!

Adina Ștefănescu împlinise 9 ani în septembrie '89.

Intrasem în iarnă cu baticul roșu legat la gât cu acel inel de plastic transparent și iesisem în primăvară în pantaloni de stofă fină englezească, primiți de la Ajutoare.

Îmi amintesc că eram în vacanța de iarnă la bunicii materni. Era trecut de amiază și stăteam la masa din camera de la stradă a bunicii, mă ocupam cu ceva, probabil desenam. Bunicii îmi erau alături, păreau îngrijorați, dar nu mi-au spus de ce.

Dintr-o dată s-a lovit de perete ușa și a intrat un vecin cu lacrimi în ochi și urlând: ”A fugit! A fugit! Am scăpat de el!”. După o vreme am înțeles că scăpaserăm de Ceaușescu.

I-am văzut pe bătrâni cum se îmbrățișau și plângeau. Au mai venit și alți vecini. Abia atunci au dat drumul la televizor și din ziua aceea mergea nonstop. După cum știm toții, Revoluția era în direct, orchestrată de trupa de la TVR. Priveam cu toții siderați la ce se întâmpla și luam de bun orice auzeam, orice zvonistică.

În zilele alea știu că eram îngrijorată pentru părinții mei care erau în Timișoara. Umblau vorbe și zvonuri de panică despre teroriștii care au împânzit orașul și împușcă oameni. Auzisem că pe Calea Girocului, actuala Calea Martirilor, se împușca cel mai tare, iar părinții mei treceau zilnic pe acolo, în drum spre casă. Și eu și bunicii așteptam cu sufletul la gură să se facă sâmbătă după-amiază și să vină la țară, unde consideram că sunt în siguranță.

Apoi, îmi amintesc pregnant prima lună de după. Începuseră să vină ”ajutoarele” în țară. Toată Europa solidariza cu România și trimitea alimente, haine, rechizite, jucării. Îmi amintesc că plecasem deja la Timișoara pentru că începea trimestrul 2, iar când m-am întors în weekend la bunici m-a așteptat o mare surpriză. În satul lor ajunsese un asemenea transport din Anglia și fiecare locuitor al satului primise un pachet consistent cu haine, alimente și alte lucruri foarte frumoase. Bunicii mei primiseră și pentru mine. Îmi amintesc mirosul acelor haine. Miroseau incredibil, așa cum sunt detergenții din zilele noastre, dar care atunci erau inexistenți în Est. Hainuțele erau frumos croite, în culori vii, iarși ceva exotic și rar pentru o țară comunistă, iar rechizitele și jucăriile mă înnebuniseră de tot.

Seara aceea de weekend a fost una dintre cele mai frumoase amintiri din copilărie, pentru că primisem dintr-o dată mai multe Crăciunuri, lepurași și zile de naștere la un loc.

Era plin de daruri nemaivăzute în camera de oaspeți a bunicii. Așa am simțit eu atunci mirosul libertății și al lumii de afară.

Mirosea a pajiște de munte de la detergenți și a acadele colorate. Mirajul Occidentului prindea tot mai mult contur.

Și îmi amintesc că acum aveam banane din belșug. Bananele se suprapun, în memoria mea, cu imaginea lui Petre Roman. Se pare că pentru mine nu exista doar prăjitură Petre Roman, ci și cura de banane Petre Roman. Pentru gospodine era o figură foarte îndrăgită acest personaj politic controversat. Pentru mintea mea de copil, libertate însemna fericirea și speranța care păreau că au pus stăpânire pe ai mei. Parcă toată lumea aștepta ceva, să se întâmple ceva nemaivăzut, tot mai frumos, după ce picase dictatura. În plus, la școală nu mai purtam uniforma. S-a renunțat foarte repede la uniforma de pionier. Intrasem în iarnă cu baticul roșu legat la gât cu acel inel de plastic transparent și iesisem în primăvară în pantaloni de stofă fină englezească, primiți de la Ajutoare.

În anii '90 am sperat multe. Speram totul. Îmi imaginam că voi trăi într-o țară în care a început să curgă laptele și mierea. Asta chiar la începutul anilor '90. Destul de repede am realizat cât suntem de departe de Vest. Deja ieșisem din țară. Șansa sau neșansa mea, nici nu știu cum să o iau, a fost că prima dată am văzut Italia. Adică tot ce produse civilizația romană, renaștentistă și modernă mai frumos.

Vizitasem toate orașele fabuloase ale Italiei, de la Florența, Bologna sau Verona, la Milano și Roma. Când am intrat în țară, pe la granița de la Nădlac, îmi amintesc că am început să plâng.

Cenușiul fostului bloc estic comunist era acolo. Era chiar mai rău ca înainte, pentru că alături de cenușiul cu care crescusem, acum totul părea într-o neîntreruptă distrugere. Pe marginile drumurilor vedeam clădiri întregi de grajduri de la CAP sau IAS fără acoperișuri sau în plin proces de demolare. Drumurile erau pline de gropi, iar oamenii îmbrăcați de la talcioc, din comerțul cu Turcia. Noi, românii aratăm toți ca niște bișnițari. Mi-amintesc că îmi era ușor în Italia să recunosc pe stradă un estic, dar mai ales un român, după hainele pe care le purta. Mai ales la bijuteriile femeilor se vedea. Toate purtau aceleași stiluri de inele și coliere ușoare ca tabla, din aur galben turcesc. Dar îmi amintesc și de muzica pe care începusem să o ascult cu prietenii mei, de casetele piratate pe care le cumpăram zilnic de pe stradă și de posterele din revista Bravo pe care le aveam lipite în camera mea.

Acum, la 30 de ani de la Revoluție, văd România ca pe un copil anemic, cu o copilărie rahitică, ce încearcă

să facă față unei vieți dure de adult fără să fi avut o creștere normală și sănătoasă.

Îmi este milă și drag de România. A fost greu și încă este foarte greu să facă față unei competiții europene. E superficial și dușmănos să gândim că românii sunt neserioși, hoți, mincinoși și că își merită soarta.

Nivelul de civism/gândire comunitară a fost sub nivelul mării imediat dupa Revoluție. Era ceva inexistent în vocabular și în concept. Eram cu toții flămânzi de speranțe și vise, dar eram flămânzi și la propriu. Și am început să tragem spuza peste turta personală fără discernamant și plini de ignoranță. Toți. De la mic la mare. Țara aceasta a fost vandalizată de fiecare dintre noi, de la muncitorul învățat să fure zilnic ceva de la fabrică, până la directorul care consideră că e normal să își însușească toată fabrica, doar era directorul ei. De la fostul ofițer de securitate care și-a folosit cum știa mai bine informațiile pe care le avea, până la țăranul decăzut care a descoperit că e mai ușor să stea acasă și să bea și apoi să aștepte ajutorul social.

O imagine din Piața Victoriei, în timpul Revoluției. În centru se vede statuia lui Ștefan cel Mare, în fața căreia s-au adunat oamenii în timpul Revoluției. În fundal se vede Catedrala Mitropolitană din Timișoara.

Colin Buzoianu avea 10 ani când a început Revoluția.

Pe atunci stăteam chiar în Piața Victoriei, iar seara și în timpul nopților auzeam cum se trăgeau focuri de armă.

O imagine din Piața Victoriei, în timpul Revoluției. În centru se vede statuia lui Ștefan cel Mare, în fața căreia s-au adunat oamenii în timpul Revoluției. În fundal se vede Catedrala Mitropolitană din Timișoara.

Prima mea amintire legată de Revoluție este drumul spre casă. Eram la buncici, în Lugoj, în primele momente ale Revoluției și primul impact a fost un ofițer de miliție care stătea cu o pușcă automată în mână la intrarea în Timișoara.

O imagine din Piața Victoriei, în timpul Revoluției. În centru se vede statuia lui Ștefan cel Mare, în fața căreia s-au adunat oamenii în timpul Revoluției. În fundal se vede Catedrala Mitropolitană din Timișoara.

Cu toate știrile de la televizor și radio, cred că acela a fost momentul în care mi-am dat seama că se întâmplă ceva important, că sunt martorul unei schimbări.

Ajungând acasă, în centru am vazut TAB-uri, soldații din fața Catedralei și mai mulți oameni în centru decât văzusem până atunci vreodată la un loc.

Pe atunci stăteam chiar în Piața Victoriei, iar seara și în timpul nopților auzeam cum se trăgeau focuri de armă.

Un punct de unde se trăgea era chiar de pe blocul de vizavi de unde locuiam, acolo era montat un reflector cu care se supraveghea zona.

Țin minte că aveam la ușa de la balcon o perdea lungă de mărgele care se mișcau în vânt și în spatele ușii era patul în care stăteam. La un moment dat, pentru câteva secunde, probabil atras de mișcarea mărgelilor, reflectorul s-a oprit pe ușa de la balcon. Mai tarziu am realizat că acesta a fost cea mai puternică amintire pe care o am de la Revoluție, și acum mă gândesc că probabil a lipsit foarte puțin

România nu a avut nici un fel de strategie și plan de dezvoltare durabilă. Evident că nimeni nu s-a obosit să ne ghideze. Până la urmă era soarta noastră și ne privea doar pe noi. Și am făcut-o ezitant, pe pipăite, din aproape în aproape și cu multe rateuri. Economia liberă se învață greu și pe propria piele, nu din manuale. Într-un fel e natural ce ni se întâmplă. Cred că am fost cu toții nerealști când am considerat că ne ajung mai puțin de 30 de ani să creștem puțin în conștiință și voință civică, după tot gulagul pe care l-am trăit generații la rând.

Sunt tristă că au plecat 5 milioane de români, dar cred că mulți dintre românii aceștia se vor întoarce cu mai multă experiență în țară. Asta după ce au dat cu capul de perete de sute de ori.

Poate e un gând lipsit de substanță, poate acești oameni nu se mai întorc. Dar până la urmă, fiecare își urmează drumul. Nu e neapărat rău sau neapărat bine că suntem mai puțini. Să o luăm ca atare și să încercăm fiecare să trăim frumos și drept. Timpul pentru bine nu s-a terminat.

O imagine din Piața Victoriei, în timpul Revoluției. În centru se vede statuia lui Ștefan cel Mare, în fața căreia s-au adunat oamenii în timpul Revoluției. În fundal se vede Catedrala Mitropolitană din Timișoara.

Prima mea amintire legată de Revoluție este drumul spre casă. Eram la buncici, în Lugoj, în primele momente ale Revoluției și primul impact a fost un ofițer de miliție care stătea cu o pușcă automată în mână la intrarea în Timișoara.

O imagine din Piața Victoriei, în timpul Revoluției. În centru se vede statuia lui Ștefan cel Mare, în fața căreia s-au adunat oamenii în timpul Revoluției. În fundal se vede Catedrala Mitropolitană din Timișoara.

O imagine din Piața Victoriei, în timpul Revoluției. În centru se vede statuia lui Ștefan cel Mare, în fața căreia s-au adunat oamenii în timpul Revoluției. În fundal se vede Catedrala Mitropolitană din Timișoara.

până la punctul în care ușa de la balcon urma să fie ciuruită de gloanțe. În primele luni după Revoluție era o liniște plină de speranță pe care o percepeam. Aveam cu toții acest dar al Libertății în viața noastră.

Dar, ca și cu orice alt dar imens pe care l-am putea primi în viață, cred că primul moment a fost pentru puțini unul de certitudini și acceptare spontană. Cred că am făcut parte din categoria celor care l-au primit îndurerați de sacrificiul făcut de alți oameni pentru noi.

O imagine din Piața Victoriei, în timpul Revoluției. În centru se vede statuia lui Ștefan cel Mare, în fața căreia s-au adunat oamenii în timpul Revoluției. În fundal se vede Catedrala Mitropolitană din Timișoara.

Apoi, anii ce au urmat au fost ani de școală, în care generația noastră încerca să-și găsească o identitate personală legată de vârstă, dar și o identitate comună, chiar națională. Cred că pe cea de-a doua suntem pe cale s-o găsim cu toții în curând și asta mă face fericit. Anii ‘90 pentru mine au fost și perioada în care am părăsit pentru prima dată România, în care am văzut pentru prima dată infrastructuri mai elaborate decât la noi, și nu mă refer doar la autostrăzi. Atunci am cunoscut pacea pe care o avea Europa de Vest, mai civilizată și evoluată decât noi.

Și când spun asta îmi aduc aminte de impactul educațional și cultural pe care l-am experimentat pe atunci, realizând în același timp absența multor lucruri în România. Dar am catalogat toate astea ca fiind o

O imagine din Piața Victoriei, în timpul Revoluției. În centru se vede statuia lui Ștefan cel Mare, în fața căreia s-au adunat oamenii în timpul Revoluției. În fundal se vede Catedrala Mitropolitană din Timișoara.

moștenire din perioada comunistă, care îmi doream să dispară cât mai repede din viețile noastre, ca să ne putem apropia de acea pace pe care o simțeam când mă duceam să studiez în Germania și Austria.

Acum, cred că suntem mult mai departe decat eram la Revoluție și mă bucur că am rămas în țara mea și că pot participa la lupta aceasta imensă pe care o ducem

O imagine din Piața Victoriei, în timpul Revoluției. În centru se vede statuia lui Ștefan cel Mare, în fața căreia s-au adunat oamenii în timpul Revoluției. În fundal se vede Catedrala Mitropolitană din Timișoara.

Carmen Tărniceru avea 8 ani în decembrie ’89. Era în clasa a 3-a.

Îmi amintesc bărbații din cartier, înarmați cu sucitoare și cuțite de pâine, adunați în gașcă în fața blocului și pornind hotărâți să-l găsească pe barbar.

O imagine din Piața Victoriei, în timpul Revoluției. În centru se vede statuia lui Ștefan cel Mare, în fața căreia s-au adunat oamenii în timpul Revoluției. În fundal se vede Catedrala Mitropolitană din Timișoara.

Prima amintire pe care o am de la Revoluție este sperietura, panica dar și bucuria înfrânată și speranța de pe fața alor mei. Cred că au încercat zilele acelea niște sentimente foarte contradictorii, dar frumoase în același timp. Noi, copiii, eram mai mult entuziasmați decât speriați.

Chiar în seara în care am auzit rostit cuvântul pentru prima dată, eram în vizita la ceva rude, nu departe de Calea Aradului, unde locuiam noi. Ziceau des “revoluție” și păreau tulburați. Ni s-a propus sa petrecem noaptea acolo, să nu pățim ceva pe drum. Așa ceva era inadmisibil, totuși, în familia tradițională a vremurilor. Așa că ne-am cărat acasă. Am foarte, foarte multe amintiri, legate de zilele revoluției, toate aproape la fel de puternice. Cred că cea care m-a marcat cel mai tare este legată de zvonul că ar fi un terorist prin zonă. Îmi amintesc bărbații din cartier, înarmați cu sucitoare și cuțite de pâine, adunați în gașcă în fața blocului și pornind hotărâți să-l găsească (și căsăpească, probabil) pe barbar.

M-am gândit multă vreme la faza asta, sperând ca în seara aceea să nu fi umblat pe acolo vreun artist rătăcit cu păr lung. Îmi amintesc de asemenea că ne-a oprit masa de oameni într-o seară, eram în mașină și aveam număr scurt (numere de securiști), pentru că tata este mecanic auto). Făcuseră filtru pe Calea Aradului, unde este acum un Mall. Erau sute de oameni împrăștiați pe întreg bulevardul. Opreau autoturismele, căutau în portbagaj nu se știe exact ce. Probabil vreun terorist, că era la modă zilele alea. În fine, tata a coborât din mașină, a vorbit cu ei apoi i-a povestit mamei că era cât pe ce să fim linșați. Noroc că, mecanic fiind, le-a arătat mâinile muncite și pătate și unghiile negre de la uleiurile de motor. Eu și frate-miu ne împușcam cu niște pistoale de jucărie pe bancheta din spate.

Apoi, în zilele ce au urmat îmi amintesc dezamăgirea când am aflat ca voi rămâne pe vecie șoim al patriei. Urma să fiu făcută pionier în ianuarie, dar ieșise din schemă.

La asta nu mă așteptasem!

O imagine din Piața Victoriei, în timpul Revoluției. În centru se vede statuia lui Ștefan cel Mare, în fața căreia s-au adunat oamenii în timpul Revoluției. În fundal se vede Catedrala Mitropolitană din Timișoara.

cu toții pentru a ne conștientiza trecutul și greșelile comunismului românesc.

În același timp cred că România se dezvoltă într-un ritm foarte alert, cu siguranță cu mult mai rapid decât s-ar fi așteptat unii dintre noi și cred că ne îndreptăm spre un viitor care, în mod ciudat acum, în 2019, mi se pare mai frumos și mai promițător decât pentru aceeași Europă de Vest menționată mai sus.

O imagine din Piața Victoriei, în timpul Revoluției. În centru se vede statuia lui Ștefan cel Mare, în fața căreia s-au adunat oamenii în timpul Revoluției. În fundal se vede Catedrala Mitropolitană din Timișoara.

Prima mea amintire legată de Revoluție este drumul spre casă. Eram la buncici, în Lugoj, în primele momente ale Revoluției și primul impact a fost un ofițer de miliție care stătea cu o pușcă automată în mână la intrarea în Timișoara.

O imagine din Piața Victoriei, în timpul Revoluției. În centru se vede statuia lui Ștefan cel Mare, în fața căreia s-au adunat oamenii în timpul Revoluției. În fundal se vede Catedrala Mitropolitană din Timișoara.

O imagine din Piața Victoriei, în timpul Revoluției. În centru se vede statuia lui Ștefan cel Mare, în fața căreia s-au adunat oamenii în timpul Revoluției. În fundal se vede Catedrala Mitropolitană din Timișoara.

În prima lună, am observat într-adevăr schimbarea, dar nu în România, căci nu era cazul încă, ci la prima ieșire din țară.

O imagine din Piața Victoriei, în timpul Revoluției. În centru se vede statuia lui Ștefan cel Mare, în fața căreia s-au adunat oamenii în timpul Revoluției. În fundal se vede Catedrala Mitropolitană din Timișoara.

În Serbia, la supermarket, bineînțeles.

V-aș putea povesti toata excursia, cap-coadă, coșul plin de produse, lumina și rafturile ocupate, bipăitul de la casă și bucuria din noi.

O imagine din Piața Victoriei, în timpul Revoluției. În centru se vede statuia lui Ștefan cel Mare, în fața căreia s-au adunat oamenii în timpul Revoluției. În fundal se vede Catedrala Mitropolitană din Timișoara.

Schimbarea s-a mai simțit în atitudinea oamenilor, chiar și noi, copiii, ne certam la școală pe cine urma să “votăm”. Era o libertate de exprimare care nu existase înainte, frica dispăruse brusc. Nu mă mai certau ai mei că am gura mare și spun bancuri cu Ceaușescu. Brusc era ok. A fost o perioadă de eliberare și speranță extrem de frumoasă.

Acum că mă gândesc la asta, îmi amintesc foarte limpede și puternic acel sentiment de fericire. Și mai apoi, câțiva ani mai tarziu, când traiul a început sa fie mai greu, sentimentul nu s-a estompat. Informațiile și obiectele apăreau cu o viteză uluitoare. Copil fiind, mai ales, mă simțeam ca într-un roller coaster.

Pentru că mie bananele nu mi-au plăcut niciodată, pentru mine, gustul libertății se numea Vajkrém. Eram prea mică și neformată ca să simt libertatea pe bune. Am luat-o așa cum a venit. Eu nu am simțit cenzura în anii din perioada comunismului. Atât că i-a chemat “tova” pe ai mei la școală la un moment dat, să îi roage să facă cumva numai să nu mai trângănesc bancuri despre Ceaușescu.

În afară de faza asta, pentru mine Ceaușescu era un tip rău, căsătorit cu o proastă, care mânca la prânz carne albă. Aveam 8 ani, frânele mi le puneau părinții, nu regimul.

Apoi, în anii ‘90 speram să vină americanii. Primeam binecunoscutele „ajutoare”.

Primul Lego, incredibil! Îți dai seama, ce să speri la 8 ani, Lego și Barbie. Am intrat cu capul înainte într-o eră a consumerismului, care ne învărte și azi. Nu aveam speranțe. Eram cu ochii mari și curioși. Atât!

Cum văd România astăzi?

Plină de gherțoi. Oriunde merg în natură, gunoaie și manele. Nicio preocupare pentru artă, cultură, doar aviditate după distracții ieftine și de prost gust. În parcuri, chiștoace și miros de fecale. Pe stradă, la fel. Claxoane, înjurături, mizerie și atitudine grosolană. Mă simt ca într-un bazar jegos, dar viu colorat. Nu generalizez, nu e așa tot timpul, dar începe să mă apese tot mai mult.

În școli se practică aceleași lingușeli ca acum 30 de ani. Și cadouri, doar că mult mai scumpe și mai diverse. Conducerea în grupurile de părinți, pe modelul nivelului statal, este preluată abuziv de chirite fără alte preocupări în afară de unghii și odrasle școlare, și de masculi cu mașini scumpe și pantofi cu bot ascuțit. Dar în bula mea e bine. Atât că au început copiii școala.

Mircea Dragu avea 16 ani și jumătate în decembrie 1989 și era elev la Liceul de Filologie-Istorie din Timișoara, actualul Colegiu Național Bănățean.

Cea mai puternică amintire pe care o am din zilele respective este momentul în care am dus un tânăr rănit la cap și la ambele picioare la spital.

Primele amintiri legate de Revoluție?

Soare, o mulțime de oameni și parcă prea mult aer și prea tare, sentimentul că trăiesc ceva incredibil spre ireal.

Cea mai puternică amintirile pe care o am din zilele respective este momentul în care am dus un tânăr rănit la cap și la ambele picioare la spital. Era un bărbat ceva mai mare decât mine, de etnie maghiară, pe care l-am dus la Spitalul Municipal. Deși era seară, îmi amintesc fața lui, vocea cu accent puternic și multa căldură cu care ne mulțumea pentru ceea ce făceam pentru el. M-am întreat de multe ori dacă a fost omorât în spital sau dacă a scăpat cu viață, să se bucure și el de libertatea pentru care a ieșit în stradă.

Apoi, în următoarea perioadă cred că a fost multă euforie și apoi optimism. În vara următoare am vizitat pentru prima dată, la invitația unui prieten, occidentul. Am ales să mă întorc în țară pentru că am crezut că lumea în care trăiam era una care urma să se facă bine. A și fost așa, dar nu în ritmul în care am estimat eu.

Libertatea pentru mine a însemnat în primul rând libertatea de a călători, de a practica arte marțiale și de a studia psihologia. De a citi, de a merge la piese de teatru, de a asculta concerte de muzică rock la care doar visam. De a spune lucrurilor pe nume, în școală, pe stradă. Și s-a subțiat frica, pentru că asta a făcut comunismul, a relavizat regulile în așa fel încât nimeni să nu se simtă în siguranță în afara sistemului opresiv.

În anii '90 speram că vor avea loc mult mai multe schimbări decât au fost. Am auzit odată un om de cultură care a plecat din țară în 1990 spunând că pentru el mineriada a fost semnalul că țara asta nu se face bine și atunci a ales să plece. Pe undeva îl invidiez, pe de altă parte, și dacă în 1990 aș fi avut

altă vârstă/înțelepciune, nu e sigur că aș fi plecat din țară.

Am rămas, dar nu ca un martor/complice al nedreptăților, ci ca un cetățean activ. Am mai câștigat bătălii, am mai pierdut, și încă mă bucur că fac parte din societatea civilă, și mă bucur că sunt mulți oameni tineri de foarte bună calitate care aleg să se implice civic.

Astăzi văd o Românie cu lecțiile parțial făcute. Cu mulți indivizi și puțini cetățeni. Schimbarea pe care a suferit-o orașul în care am crescut m-a ajutat să înțeleg mult mai bine țara. Și nu îmi plac multe lucruri. Știu că lumea devine în ansamblu un loc mai bun, dar cred că noi am făcut, și încă facem multe curbe greșite.

Că naționalismul, homofobia, xenofobia, misticismul rigid și alte reflexe de acest gen ne țin pe loc, și fac mult rău acestei țări. Că există oameni care întrețin și valorifică ignoranța unei părți mari de populație.

Că întreaga populație a țării scade nu doar ca număr, ci și din punct de vedere al calității umane. E un proces care se desfășoară în timp ce vorbim, iar această tribalizare sistematizată este un predictor rău pentru noi toți. Eu nu mai vreau să plec din țară. E o vorbă care spune că un pom se mută până când e mai subțire decât brațul unui om, după aia e mai greu.

Așa că știu că o să duc o viață de nota 8/9 într-o țară de nota 6, dar sper că pruncii mei vor trăi, poate chiar de la liceu/facultate, într-o țară cu un aer mai curat, într-un loc în care justiția, poliția, învățământul și sistemul medical își fac treaba.

Spun asta cu tristețea unui părinte care se bucură în fiecare zi și în fiecare moment alături de ei.

De vorbă cu militarii în Piața Operei · Fotografie: Constantin Duma

Revoluția sub lupa Rozaliei Crăciunescu

Duminică, cred, 17 dec. 89 m-am întors de la Săcălaz de la părinți cu trenul de 17:30. Eram cu soțul și fiicele noastre. Locuiam pe str. Timiș în zona Dacia. Am pornit pe jos, pe b-dul Dragalina, apoi pe b-dul Tinereții spre Maria să vedem și noi de unde a pornit revolta: Biserica reformată. Pe stradă era o mare de oameni! Pe partea dreaptă se mergea spre Catedrală iar pe stânga mulțimea venea spre Iosefin. Pe cer zburau elicoptere la mică altitudine, zgomotul era asurzitor și chiar parcă amenințător! Am ajuns la Catedrală și nu am mai putut înainta. Pe Corso era o masă compactă de oameni și am rămas vizavi de Expres, pe colțul

parcului. Se scandau lozinci anticeușiste și anticomuniste. La ora 19, a început să se tragă. Se auzea ecoul împușcăturilor dinspre Operă. Noi am crezut la început că se trage cu gloanțe oarbe, dar oamenii strigau că se trage pe bune. Eram cu copiii împreună și soțul mi-a spus să mergem acasă, în zona Dacia. Am alergat toți patru, în spatele nostru, la Catedrală și în centru la Operă se auzeau împușcături repetate - tiruri. Pe strada Zborului am ajuns din urmă un grup de tineri, 30-40. Aveau bastoane sau măciuci în mâini și, când au ajuns în dreptul Complexului

librărie-alimentară, au început să lovească cu furie în vitrine și am văzut cum zburau țandări de sticlă. Am ajuns foarte speriați acasă. Noi locuiam la etajul 5 din 10, cu ferestrele orientate spre piața Dacia și Complexul Alimentar. Toată noaptea s-a tras iar luni dimineața am văzut ceea ce am aflat mai târziu - se instalase dispozitivul nr. 8. Erau bărbați înalți, vânjoși, îmbrăcați cu haine de piele gri. Luni a plouat, parcă trebuia spălat sângele celor căzuți pentru LIBERTATE.

Mă bucur nespus să împărtășesc câteva amintiri care mi-au marcat viața. Mulți au beneficiat de pe urma revoluției, eu pot spune cu durere ca am fost prezentă zi de zi la această manifestare. Am trăit pe viu totul timp de 10 zile fără să cer nimic în schimb, am participat în fiecare moment alături de soțul meu, prieteni, oameni necunoscuți. A fost nebunie generală, haos, lume dezorientată. Atunci, în acea dezordine pusă bine la punct au murit oameni, copii. Erau nevinovați, întâmplător se aflau în locul nepotrivit...

Maria Kolozsvari

Să vă povestesc puțin și despre prima revoltă - demonstrație la noi în cartierul Dacia. Era sâmbătă, familia noastră încă nu aflase de evenimentele petrecute la biserica reformată. Elevii intraseră în vacanța de iarnă. Seara, târziu, am adormit cu toții oboșiți după o săptămână de muncă. După miezul nopții, deodată între blocurile turn unde acum e o parcare, a răsunat un ecou puternic de voci. Un grup numeros de revoltați împotriva regimului opresiv, tiranic striga:

“Jos Ceaușescu, jos Ceaușescu - îl o-mo-râm, îl o-mo-râm!”

Deși era ger, frig, am deschis geamul și nu îmi venea să îmi cred ochilor și urechilor ceea ce vedeam și auzeam! Bărbați și femei, tineri și vârstnici au început să cânte “Deșteaptă-te române”. Duminică dimineața am plecat la părinți la Săcălaz. Acolo era liniște, părinții nu aflaseră încă, iar când noi le-am transmis vestea s-au bucurat tare. Mai ales tata care mereu ne spunea: “comunismul e cea mai neagră perioadă din istoria României”. Luni am aflat că vecinul de deasupra noastră de la etajul 6, domnul inginer Alexandru Cutara - a fost arestat în noaptea precedentă. Leșise să vadă grupul de oameni revoltați și cum dumnealui purta barba, semn rău pt stăpânire, a fost arestat și dus la sediul Miliției județene.

Aveam telefon fix, bineînțeles. De luni, 18 decembrie, nu am mai avut ton și nu mai puteam suna, iar eu eram obișnuită să o sun zilnic pe mama. Nici marți, nici miercuri, 20 decembrie. Am sunat la ușa vecinei noastre, doamna Mihăilescu să o întreb dacă telefonul lor funcționează. Ferestrele apartamentului lor erau orientate spre strada Timiș. Pe când discutam noi, din departare s-au auzit voci tinere. Am ieșit pe balcon împreună cu vecina și fiicele dumneaei. Pe mijlocul străzii dinspre florăria de pe Gh. Lazăr se deplasa o ceată de 15-20 de tineri care strigau: „Iliescu-a fost ales, Iliescu-a fost ales! Români veniți la ora 8 la Operă !”

Imediat am trecut în apartamentul nostru și i-am spus soțului meu ce am auzit. Eu la vremea aceea aveam 20 de ani în învățământ la catedră și îl văzusem pe dl. Iliescu. De obicei, la deschiderea anului școlar erau convocate cadrele didactice la Sala sporturilor “Olimpia” - unde, din partea Comitetului județean de partid, era și un secretar adjunct care ne transmitea un plan de măsuri pentru îmbunătățirea activității didactice. Dl. Iliescu fusese și profesorul de Socialism Științific la ISE București promoția 1967 - Contabilitate, Finanțe și Credit.

Toți patru - soțul, eu și fiicele noastre eram în Piața Operei, la ora 20. Veniseră mii de oameni. De la Operă până la Catedrală era o masă compactă de oameni. Cineva din balconul Operei ne-a îndemnat să ne rugăm și în cor am spus „Tatăl nostru”.

Eram toți emoționați. Apoi s-a transmis discursul lui Ceaușescu, în care țara era dezinformată că la Timișoara un grup de huligani acționează sub influența agenturilor străine împotriva cuceririlor socialiste... Lumea huiduia revoltată... Apoi, dinspre gară a apărut un camion cu olteni. Aveau bețe, ciomege în mâini. Și ei s-au alăturat mișcării de eliberare a timișorenilor. Și-au cerut scuze pentru că fuseseră și ei mințiți de șefii de partid... Apoi a mai apărut un camion: erau arestații care fuseseră reținuți în arestul Miliției în acele zile și nopți. Toata lumea aplauda, eram foarte bucuroși și emoționați. A fost o seară memorabilă: Timișoara s-a declarat Primul ORAȘ LIBER din România.

Eram în vacanța de iarnă și nu m-am putut dezlipi de televizor, de la transmisiile TVR. Am văzut aproape toată “Revoluția română în direct”. Îmi amintesc de momentele foarte tensionate când televiziunea era asaltată, se făcea apel disperat pentru apărarea ei. Am auzit cu urechile mele cum Iliescu a cerut ajutor de la ruși și chiar a pronunțat “tovarășul Gorbaciov”. Tare, tare m-a dezamăgit când, mai târziu, nu a mai recunoscut nimic! Ba chiar a negat categoric că a cerut ajutorul rușilor. De asemenea a fost de-a dreptul penibil când a mulțumit minerilor pentru intervenția lor în București....

Mulțimea de oameni din Piața Operei, decembrie 1989 · Fotograf: Constantin Duma

Cum se vede o revoluție când ai 19 ani:

Se trăgea, ne aruncam la pământ, ne ridicam și mergeam mai departe. Ce să faci altceva?

Poveste culeasă de Otilia Galescu

Eugen Sasu, jurnalist. În decembrie 1989 avea 19 ani, era student în anul I la Politehnică și muncitor cu jumătate de normă, la Elba.

Puțini timișoreni știau vineri, 15 decembrie 1989, ce se întâmplă cu pastorul reformat László Tókéș la reședința din Piața Maria. Era doar o mână de enoriași. Piața Sinaia era la două minute de mers pe jos de „Maria”. Eu stăteam în colț, la măcelărie, la o țigară cu doi prieteni, în speranța că mai prindem un tramvai la miezul nopții. Fusesem să vedem un film bun pe rețeaua Sky la un amic care-avea antenă satelit. Cred că era rudă de ceva nomenclaturist, dar la asta m-am gândit mult mai târziu.

Dacă strigai ceva în „Maria”, sigur se auzea în „Sinaia” la acea oră. Totuși, nu se auzea nimic. Am stat aproape jumătate de oră tăifăsuind, la doi pași de locul unde, chiar în acele clipe, începea Revoluția. Am ratat-o. Părinții cu siguranță s-au bucurat. Nu că n-ar fi vrut să scape de comunism, dar le era frică de tinerețea și inconștiența mea. Nu era chiar așa. Mai târziu aveam să aflu cum instinctul de conservare funcționează la toate vârstele.

Sâmbătă a explodat mămăliga. Cei despre care știm astăzi că au fost eroi s-au urcat pe tramvaie, au format coloane și au mășăluit prin cartiere, cerând plecarea lui Ceaușescu de la putere. Paradoxul face că primul meu examen în anul I de facultate a fost un „V.P.” (verificare parțială – n.r.) la Istorie. În anii mai mari, student la Politehnică fiind, n-aș fi stat să învăț la o asemenea materie, mai ales că era plină de mistificări comuniste. Eram însă „boboc”, așa că, sâmbătă, eu învățam la Istorie, în timp ce alți timișoreni scriau istoria în stradă.

Abia duminică am aflat de la fratele meu ce se întâmplase cu o zi înainte. Despre proteste, arestări și bătăile primite de cei care, nefiind studenți să învețe la Istorie, au ieșit să se lupte cu aparatul represiv al lui Ceaușescu. În jurul prânzului am intrat în poveste. Era o masă de oameni în mișcare în fața Județenei de partid, actuala prefectură. Deplasarea era spre hotel Continental, unde apăruseră tancurile Ministerului Apărării. Nu s-a depășit acea limită a violenței. Blindați, cei din armată erau foarte greoi în ripostă în fața cavaleriei de protestatari. Era o hârjoneală, un cumul de provocări specifice luptei de stradă, care mai apoi, mergând spre librăria Școlarul, s-a transformat în foc și vitrine sparte.

Nu condamn pe nimeni și nu exclud nici scenariile vehiculate. Nu poți scoate lumea în stradă fără să crezi emoție, dar, una peste alta, vandalizarea centrului nu a fost aplaudată de prea mulți timișoreni. A urmat Corso. Același tipar. De la Catedrală am plecat spre casă. Cu adrenalina protestului, cu bucuria că a început, dar puțin mâhnit de metode. Aproape ajuns acasă am văzut pe cer trasoarele. Tocmai ce terminasem armata și știam că se trage cu muniție de război. Era groasă. Era seara în care s-a murit pe scările catedralei. Am revenit în centru la adăpostul întunericului. Stăteam ascuns după pereții toaletei din Parcul Central, vizavi de cantina rectoratului Politehnicii. Era o atmosferă de front. Nu vedeai nimic de fum. În fața catedralei n-am văzut pe nimeni. Era o sinucidere să mai rămâi.

La acea vreme, lucram cu jumătate de normă la Elba. A fost prima întreprindere din Timișoara care marți, 19 decembrie, urma să iasă într-o formă organizată de protest. Dar asta era marți. Luni, 18 decembrie, nu lucra mai nimeni. În ateliere se formau grupuri și se povestea în șoaptă la început, apoi „la liber”. După prânz am mers la examen. Lumea se plimba prin centru să vadă locul unde au murit oameni. Erau cordoane de militari MApN între catedrală și podul de la Grădina Bănățeană”. Din când în când se trăgea cu foc de avertisment, când se considera că mulțimea se adună în număr prea mare. Lumea se arunca la pământ. Ce să faci altceva? Te ridicai și mergeai mai departe. Examenul nu s-a mai dat. Cum spuneam, istoria se preda în stradă.

Marți s-a ieșit muncitorește în curte la Elba. Unii, mai curajoși, începeau să-și asume rolul mobilizării. Cred că era un mix de curajoși și oameni cu misiune. Nu cred în scenariii, dar au apărut în față și unele personaje care nu puteau trăi bine pe vremea aia fără o colaborare cu Securitatea sau măcar Miliția. Unul dintre ei era un celebru vânzător de semințe pe stadioane. Mai erau însă și alții, despre care aveam să aflu lucruri interesante câteva luni mai târziu. Cred că am stat toată ziua, deși programul îmi era de jumătate de normă. Foamea dispăruse, setea la fel.

TAB-uri lângă Operă · Fotografie: Constantin Duma

Nu toată fabrica era în curte, firește. Erau și din aceia speriați de ce ar putea păți dacă sunt văzuți la protest. Cei mai mulți dintre studenți însă eram acolo, în curte. Elba era una dintre puținele întreprinderi din oraș care angaja studenți cu jumătate de normă. Nu îmi puneam problema de repercusiuni. Nu eram în fruntea mulțimii, dar nu eram nici ascuns în hală. Era vorba de „curajul” celui retras în masă, iar când masa devenea prea mică curajul începea să devină acel curaj individual, cu o teamă care creștea colosal de repede.

Tot marți pe la amiază, generalul Gușă de la Armată a venit să potolească spiritele, după ce două femei au fost împușcate pe podul de la Poarta 2. Zvonurile deja îi dădeau responsabili pe celebrii securiști în haine lungi de piele ascunși pe sub pod. Chiar și Gușă acuza public de aceste crime, vorbind lumii înfierbântate cocoțat pe un butoi de 200 litri. Zicea că nu erau ai lui soldații care au tras. Protestatarii i-a cerut generalului să plece cu trupe cu tot. Gușă a dat ordinul, blindatele au pornit, deplasându-se pe cele patru străzi ale cvartalului Elba. Nu puteai spune că nu pleacă, că doar le vedeai în mișcare, dar nici că au plecat.

Miercuri a fost ziua în care Timișoara a devenit oraș liber. Ceea ce se întâmplase cu o zi înainte la Elba se petrecea în mai toate fabricile din Timișoara. Grosul venea de la UMT și din Calea Buziașului. Fără ieșirea acestor oameni, sunt convins că Elba era o problemă ușor de rezolvat cu două încărcătoare de AK-47. Înainte de prânz am ieșit în coloană pe la poarta a doua, la podul de la autogară. Cât am stat în curte, ni se părea că ieșim mii de oameni și rupem munții. Pe stradă ajunși, pe la Podul Dragalina, ne-am numărat. Eram până în 200 de oameni.

În fața Gării de Nord erau mulți militari aliniați, cu armele îndreptate spre noi. Îmi amintesc că aici instinctul de supraviețuire mi-a potolit excesele eroice. M-am plasat nici în primul rând, să cad când trag cei din cordonul din față, dar nici în ultimul rând, să nu ne închidă armata într-o buclă. Stăteam la mijloc și auzeam secunde. Era așa de simplu să mori atunci! Senzația era că durează enorm de mult, însă ușurarea aia a fost magnifică văzând în spate, pe pod, cum vin coloanele cu mii de muncitori din Calea Buziașului. Atunci și acolo se făcea joncțiunea. Nu voi ști niciodată dacă militarii ar fi tras în cei de la Elba, dacă nu veneau la timp muncitorii din celelalte zone industriale. Mai departe a fost o zi de poveste. Ceva senzațional, dar în mod cert nu mai era vorba de frică. Erau alte sentimente, de toate cele bune, dar frică nu mai era. Plimbarea pe Bd. Republicii, prin fața catedralei, apoi prin fața primăriei. Intrarea în piață s-a făcut prin spate, trecând pe la cinema Studio. Nu insist pe acest moment știut de cei mai mulți timișoreni. Cu solidaritatea aia spumoasă, cu mașinile încărcate cu pâine, apă, imaginile generice

despre revoluție. Mai puțini am rămas seara. Nu era frig și puteam rămâne în treningul cu care fusesem la serviciu dimineată.

De aici, detaliile încep să se șteargă. Plimbări spre județana de partid, unde Ion Marcu își juca rolul vieții. Nu-l voi uita nici pe Lorin Fortuna, Dumnezeu să-i odihnească pe amândoi. Au fost multe personaje mai mult sau mai puțin interesante. Cu mulți ne-am tot văzut apoi în tumultul civic ori în politica locală. Îmi amintesc însă că în acele trei zile - 20, 21 și 22 decembrie - am avut sărbătoare ziua și teamă noaptea. Cine crede că s-a terminat în 20 decembrie le știe pe toate și mai nimic. După ora 22 mai eram în fața Operei, ca la Elba, doar câteva sute. Apoi, după miezul nopții, doar câteva zeci. E clar că cineva nu a vrut să continue măcelul. Dacă se dorea acest lucru, nu-i putea opri nimeni. Dar noi nu știam asta atunci.

În noaptea de 21 spre 22 decembrie am plecat acasă pe la ora 4. Mergeam cu fratele meu și, la un moment dat, am văzut pe Circumvalațiunii, vizavi de fabrica 6 Martie, o Dacia Combi albă. Maică-mea lucra la Solventul și i se povestise acolo cum procedeză securiștii când văd oameni venind noaptea de la protest. Opresc la distanță și sting farurile, apoi virează pe o stradă laterală și îți ies în față, acolo unde te așteaptă tot cu farurile stinse. Când ajungi în dreptul lor le aprind și te somează să stai la control. Mulți au fost săltați în felul ăsta în acele nopți. Eram sigur că asta ni se întâmplă și nouă. Am văzut mașina pe Bogdăneștilor, la stația Favorit. Numai că n-am așteptat finalul, ci am luat-o la fugă pe o stradă mai înainte, pe Făgăraș, alergând apoi paralel cu Bogdăneștilor, fără să fim văzuți. Era chiar aiurea să fii băgat în temniță cu opt ore înainte de căderea regimului. Și poate nu numai bătut, ci chiar și omorât.

Margareta, 72

După 22 decembrie am participat mai rar. Mi se părea că partea interesantă o trăisem deja. Apoi au venit cei ce s-au temut să iasă când Ceaușescu mai putea întoarce soarta revoluției, ba chiar și mulți oportuniști, cum a fost un cunoscut pastor,

ajuns parlamentar PNȚCD, sosit la balcon abia în 22 decembrie seara, să cânte „El vine iar, El vine iar... ce fericire negrăită!”, deși lumea îi ceruse prezența cu o zi mai devreme. Cu o zi mai devreme, până să cadă Ceaușescu, un trimis al dumnealui a venit să ne spună de la balcon că dl. pastor are o problemă de sănătate.

Îmi amintesc că fratele meu făcea pe ghidul în clădirea Operei și cele de lângă pentru trupele venite de la Caracal parcă. Brusc, de pe o zi pe alta, soldații Ministerului Apărării Naționale voiau să apere revoluția, dar nu știau locurile și aveau nevoie de localnici pentru a verifica unde

se ascund „teroriștii”. Era noaptea de 22 spre 23 decembrie. În acea seară, maică-mea a aprins o lumânare pe noptieră, căci fratele meu n-a ajuns acasă până dimineată și credea că e mort. Toată noaptea s-au auzit împușcături de afară. N-avem în familie luptători cu merite deosebite. N-am considerat că pentru asta ne-am dus zilnic în stradă, dar mizeria de după n-avea cum să nu te copleșească. Nu știu cum aș fi suportat să fiu cu patalama la mână, coleg de asociație cu tot felul de militari din tabăra cealaltă, cu incendiatori de cauciucuri pe te miri unde și cu tot felul de bișnițari ai vremurilor vechi și noi. Povestea trăită, însă, are o mult mai mare valoare.

Vedere peste Piața Operei · Fotografie: Constantin Duma

Fraternizarea noastră, a militarilor, cu populația, pe 20 decembrie ‘89

Gl.mr.(r) Prof.univ.dr. Vasile Paul

Vasile Paul, 1989

Vasile Paul, 1989

Vasile Paul, 1989

S-a afirmat de multe ori în ultimii 30 de ani că „dacă Timișoara nu era, nimic nu era”. 20 decembrie 1989 a însemnat trecerea Armatei de partea populației revoltate, fraternizarea ei cu masa enormă de demonstranți în Piața Operei. Noi, militarii, susținem că fără luciditatea noastră acest moment crucial și schimbările care au urmat în zilele următoare nu ar fi fost posibile. Toți recunosc acum importanța decisivă a fraternizării Armatei cu populația, dar fără a o particulariza, punând-o la modul general, pe seama unor mici subunități și chiar a soldaților din stradă. O fac intenționat în primul rând oportuniștii (civili și militari), cei care nu au participat la revoluție, nu au făcut nimic pentru schimbare și caută să-și acopere acum, zgomotos și patriotic, lipsa de contribuție și orientare de atunci.

Discret, noi am precizat încă din 1990, la Comisia guvernamentală din Timișoara (în prezența domnului căpitan Bălan Romeo, astăzi general maior în rezervă în Timișoara), la procesul de la București (în fața domnului colonel Cornel Bădoiu,astazi general maior in rezerva), în presă, la radio (inclusiv la Vocea Americii) și televiziune și în cartea **Armata română în revoluția din 1989**, cine a condus și executat direct în stradă acest moment memorabil, care a contribuit decisiv la răsturnarea situației și victoria revoluției: R.90 Mc. din Lugoj, sub conducerea mea directă.

Dar interesele erau și sunt încă altele: meritele trebuiau puse pe seama unor oameni ca maiorul Oancea Viorel, care nu avea subordonați, a stat tot timpul în unitate și total întâmplător a venit în zona Operei pe 22.12.1989, la prânz, după ce evenimentele se consumaseră, a unor reprezentanți CADA care nici măcar nu au participat în stradă la evenimente și a altora din societatea civilă, ieșiți în decor abia în Ianuarie-Februarie 1990, care acum ocupă funcții importante în diferite structuri locale.

La revoluție aveam 4 ani și auzeam împușcături din zona Modern. Eram cu verișorul meu, care m-a pus să stau aproape de podea, feriți de geam, și să facem bastonașe. Tata trebuia să meargă la lucru deși noi auzeam împușcături și ni se părea ciudat. După revoluție am fost la grădiniță unde educatoarele erau foarte fericite că au dat jos poza cu Ceaușescu.

Deinformarea și manipularea începeau să-și intre masiv în drepturi și continuă și astăzi.

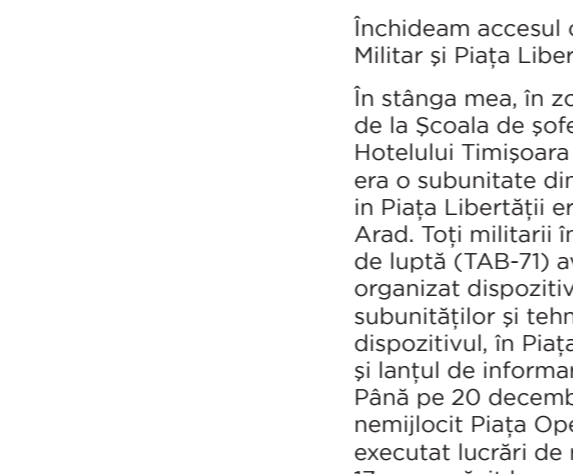
Dar noi, militarii, știm adevărul, deținem documente scrise, avem sute de martori (prea disciplinați pentru aceste vremuri), un muzeu al fraternizării la U.M. 01140 Lugoj, înregistrări radio și video. Timp de 30 de ani am fost sfătuiți să tăcem, „încasând” mereu acuzații, blamări și etichetări nedemonstrate, greu de suportat pentru oamenii nepregătiți din punct de vedere profesional și psihologic. Pe bună dreptate, ne simțeam uitați, neglijați, marginalizați și acuzați, mereu numai noi, cei din Armată.

Cadrele active și cele din rezervă se întrebau adeseori nedumerite: „Nu cumva forțe subterane, care și-au șters urmele (Planul „Cristal”), și-au recucerit pozițiile politice, economice și financiare, plătesc acum polițe Armatei pentru „trădarea” ei din Decembrie 1989? Cum se face că atunci toată populația ne ovaționa și striga **„Armata e cu noi”**, iar acum mulți dintre ei nu mai sunt cu Armata? Atunci ne aclamau, iar acum „aruncă în noi cu pietre”? Pregătirea, experiența și luciditatea ne-au permis să evităm orice altercație cu media. Personal, apreciez că lucrurile s-au sedimentat și pentru istorie și adevăr, doresc să relatez în calitate de participant direct.

„Desfășurarea reală a evenimentelor din 20 decembrie 1989 din Piața Operei”

18 decembrie 1989

Pe la 4 dimineața, am primit telefonic la U.M. 01121 Calea Girocului o misiune reală de luptă, de la lt.col. Balasz Ștefan, ca de la 07:00 să mă dispun cu majoritatea forțelor (circa 14 ofițeri, 300 militari în termen, 6 TAB-71 și 2 autocamioane) în Piața Operei, între magazinul Materna și Casa de Modă.

Memoriile Cetății

Memoriile Cetății

Memoriile Cetății

Memoriile Cetății

Memoriile Cetății

Închideam accesul către Cercul Militar, Spitalul Militar și Piața Libertății. În stânga mea, în zona Ceainăriei era o subunitate de la Școala de șoferi din Săcălaz, în zona Hotelului Timișoara - Spitalul de boli venerice era o subunitate din R.39 Art. Timișoara, iar in Piața Libertății erau militari de la R. Mc. din Arad. Toți militarii în termen și toată tehnica de luptă (TAB-71) aveau muniție de război. Am organizat dispozitivul, responsabilitățile ofițerilor, subunităților și tehnicii și la ora fixată am ocupat dispozitivul, în Piața Operei. Am precizat misiunile și lanțul de informare și comandă, la fața locului. Până pe 20 decembrie la 15:30, am condus nemijlocit Piața Operei, unde s-a circulat, s-au executat lucrări de reparații la geamurile sparte pe 17, s-au păzit bunurile din magazine, împreună cu vânzătorii. Militarii subordonați mie nu au reținut, arestat, rănit sau împușcat absolut nici o persoană, datorită prelucrării lor, clarviziunii și implicării directe și permanente în conducerea acestora de către mine.

În fața Catedralei, între bufetul Expres și Cinematograful Capitol, erau grânceri și milițieni; la actuală Primărie erau militari de la U.M.01133 Buziaș; în zona Fântâniei cu pești, spre cinematograful Studio și spre Clubul CFR erau milițieni și cadre din subunitatea U.S.L.A.; între Casa de Modă și Lacto-vegetarian și între restaurantul Timișoara și Materna, închideau Piața Operei milițieni, securitate în civil și personal din trupele U.S.L.A. În dispozitivul meu linear, de pe treptele Operei au apărut din dimineata zilei de 18 decembrie securiști în civil, milițieni în uniformă și militari în combinezoane negre din trupele U.S.L.A.

Către ora 17.00, am văzut de pe treptele Operei, incidentul din fața Catedralei, soldat cu morți și răniți.

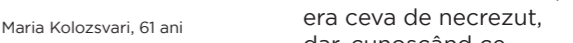
19 decembrie

Lângă vitrina cu porțelanuri de vizavi de magazinul Materna, a explodat o petardă artizanală, iar de la primul etaj a căzut un ochi de geam, în timp ce un locatar în etate deschidea fereastra. Deoarece jumătatea din dreapta dispozitivului a deschis instantaneu focul, fără comandă, asupra clădirii de unde a căzut geamul, m-am deplasat imediat în acea zonă, am oprit focul, am cercetat situația și am clarificat lucrurile. Gloanțele loviseră peretele de la ultimul etaj de deasupra magazinului Materna, fără a răni pe cineva sau măcar a sarge un geam. Bătrânul a coborât imediat în zona noastră și am stat de vorbă cu el. Individul care a explodat petarda artizanală a fost găsit și reținut de Miliție.

În aceeași zi, din zona părculețului din spatele restaurantului lacto-vegetarian (astăzi Mc Donald), au fost aduși de către Miliție doi tineri și o fată, fiecare în vârstă de circa 20-23 ani. Au trecut cu ei prin dispozitivul meu, către intrândul blocului de vizavi de casieria Operei. Au fost legitimați

și percheziționați de Miliție: toți erau români de nationalitate maghiară, din zona Târgu-Mureș, iar la percheziție s-au găsit asupra lor 2 petarde artizanale și un cuțit lung de circa 25 cm. Au fost urcați întru-un ARO al Miliției și duși din zonă. În calitate de comandant de regiment și de responsabil al celui mai important loc posibil de adunare a demonstranților, am fost informat despre acțiunile probabile din ziua următoare. Se preconizau manifestații de masă, ieșirea organizată a muncitorilor de pe platformele industriale ale orașului și a populației, în zonele centrale. Ceilalți militari ai R.90 Mc au fost dispuși la Uzina de apă Plopi, Uzina electrică din fața fabricii de bere, Fabrica de pâine din Circumvalațiunii. Dacă Timișoara a avut apă, lumină, pâine și liniște în acele zile, în zonele menționate, ni se datorește și nouă. Ulterior, în aceste zone s-au înregistrat altercații, răniți și morți.

Mă bucur nespus să împărtășesc câteva amintiri care mi-au marcat viața. Mulți au beneficiat de pe urma revoluției, eu pot spune cu durere ca am fost prezentă zi de zi la această manifestare. Am trăit pe viu totul timp de 10 zile fără să cer nimic în schimb, am participat în fiecare moment alături de soțul meu, prieteni, oameni necunoscuți. A fost nebulie generală, haos, lume dezorientată. Atunci în acea dezordine pusă bine la punct au murit oameni, copii. Erau nevinovați, întâmplător se aflau în locul nepotrivit...

Maria Kolozsvari, 61 ani

Seara am ascultat cu căpitanul Adam Tudorel radio Kossuth, radio Belgrad și Europa Liberă și am conștientizat momentul istoric pe care îl trăim. Tot în acea seară am aflat de la Mr. Popescu, care-l însoțea pe generalul Ilie Ceaușescu, de planul si de intenția de răsturnare a la putere a lui Nicolae Ceaușescu și de dezmembrare a României. În ansamblu, era ceva de necrezut, dar, cunoscând ce se întâmplase și în celelalte foste țări socialiste din Europa, văzând mașinile cu număr slav cu 2-3 indivizi civili în ele (din

trupele Spetznatz) în diferite zone ale orașului, realizasem că și noi urmam în plan, dar nu știam cum se va acționa. Ofițerii de contrainformații și cei de la Consiliul Politic Superior ne avertizau de existența în oraș a unor mașini cu diplomați veniți din București (americani, englezi, unguri, japonezi, iugoslavi) și a primilor străini (francezi) care veniseră de peste graniță.

Eram timișorean din 1956, aveam familia în zona Piața Unirii, realizam ce se întâmplă în Europa, știam în linii mari ce forțe sunt în Timișoara, cunoșteam cele întâmplate la ELBA în prezența generalului maior Gușa și văzând agitația mi-am dat seama de momentul istoric care va urma. Aveam legătura radio de pe 19 decembrie cu detașamentele mele și cu Comandamentul Diviziei

și văzând vizitele dese în dispozitive ale ofițerilor din eșaloanele superioare și confuzia unor ordine primite, mi-am impus să fiu lucid și extrem de atent la ceea ce urmează. Mai ales că primisem din ordinul generalului locotenent Chițac 20 de grenade lacrimogene, cu precizări clare privind modul de întrebuințare asupra mulțimii și de folosire a măștilor contra gazelor. Pe acestea le-am pus în 2 saci de merinde, în unul din TAB-uri, cu precizarea să rămână acolo și să nu fie folosite, lucru care s-a și întâmplat).

În general, aflasem tot ce s-a întâmplat în acele zile în oras și pentru a evita implicarea militarilor mei în alte misiuni ocazionale, nu m-am dus la nici o adunare cu comandantul, în toată perioada 18.12. 07.00 - 20.12. 15.30, ordinele primindu-le ulterior, prin ofițeri de legătură sau întrebând prin stația radio. Tot în vederea moralului și disciplinei militarilor din subordine, în noaptea dinspre 19 spre 20 decembrie, am controlat personal și prin radio toate detașamentele și militarii din Piața Operei, calmându-i și îndemnându-i la luciditate și executarea întocmai a ordinelor primite de la mine a doua zi.

20 decembrie

Dimineața, pe la 09:30, a venit la mine o echipă de la Poșta Mare, cerându-mi aprobarea să intre în Operă și să instaleze o stație de radio amplificare și un microfon în balconul acesteia. Am aprobat. Pe la 10.00, am fost informat despre plecarea muncitorilor de pe platformele industriale, către centru. Între 10.30.-11.00, realizând momentele delicate care urmau să aibă loc, m-am dus la Comandamentul Diviziei 18 Mecanizate, la Generalul maior Gușa Ștefan. Era cu generalul locotenent Chițac.

I-am raportat ce știam despre afluirea muncitorilor către centru, i-am reamintit că avem muniție de război, armamentul încărcat și grenade lacrimogene, că ordinele erau destul de confuze, iar starea de spirit nu tocmai corespunzătoare, că sunt timișorean și eu și alții din dispozitiv, avem familiile în oraș, unde circulau tot felul de zvonuri privind situația familiilor noastre și l-am rugat să ne gândim foarte bine la ceea ce urmează să facem, deoarece ne va judeca istoria dacă greșim. Generalul maior Gușa părea extrem de obosit; m-a ascultat, după care mi-a ordonat să trec imediat la comanda directă a dispozitivului, urmând să țin legătura permanent cu domnia sa. Am realizat indecizia dănsului în prezența celorlați și m-am întors destul de descumpănit la subordonați. În lipsa mea, un lt.col. de la Consiliul Politic Superior (Lt. Col.Petre), avusese o discuție foarte dură cu cpt. Călin, căruia-i ordonase cum să folosească forța/focul la apropierea demonstranților. Acest ofițer excepțional, i-a comunicat că nu execută decât ordinele comandantului direct și i-a cerut ordin scris. A fost amenințat cu trimiterea în Tribunalul Militar. Mi-am adunat imediat ofițerii,

am prelucrat cazul și le-am expus discuția avută cu generalul maior Gușa. Miliția, Securitatea în civil și personalul USLA tocmai plecau discret din dispozitiv și din toată zona, lăsându-ne singuri în fața populației care urma să vină. Am realizat starea de spirit și tensiunea subordonaților și de comun acord, dar pe răspunderea mea (fără a primi ordin), le-am ordonat să descarce imediat tot armamentul, să-l verifice și să introducă încărcătoarele în cutii, iar mitralierele de pe TAB-uri să le ridice la 45 de grade. În circa 15 minute, 300 de pistoale mitralieră, 6 mitraliere de

Coloana muncitorilor de la UMT în marș spre centru

companie, 6 mitraliere de 14,5 mm și 6 mitraliere de 7,62 de pe TAB-uri au fost descărcate și verificate. Am ordonat ca fiecare să-și ia în primire subordonații, să-i conducă direct și să fie atenți la ordinele și semnalele pe care le dau.

În jur de 12.00, coloanele de pe cele trei direcții s-au întâlnit în fața Catedralei. Era o masă imensă de oameni: au ingenunchiat, au rostit în cor „Tatăl nostru”, după care și-au reluat deplasarea către Operă. Nu mai era nimeni în zonă, decât “marea”

enormă de oameni care înainta hotărât și cei circa 320 de soldați și ofiteri pe care-i comandam eu. Demonstrații erau organizați, aveau banderole, oameni de ordine, drapele, lozinci.

Am chemat ofițerii la mine, le-am ordonat să întorcă cele 6 TAB-uri cu fața către Piața Libertății și să ordone punerea pistoalelor mitralieră la picior. Au trecut imediat la executare, iar eu m-am deplasat prin spatele dispozitivului pentru a-i încuraja și a mă convinge, pentru ultima dată, că totul este sub control. Zgomotul era

plecare, au realizat ce gândim și pentru prima dată am auzit celebrul strigăt „Armata e cu noi” din piepturile a zeci de mii de oameni. Era o atmosferă infernală, aproape imposibil de descris. Ofițerii au discutat aproape o oră cu demonstrații din față: eram filmați, fotografiați, îmbrățișați. Nu ne-a jignit, brusc, înjurat sau agresat absolut nimeni.

În fața mea, la intrarea pe strada Alba Iulia, pe balustrada de la Pasajul scării, 1 am văzut pentru prima dată pe revoluționarul Ion Marcu, îmbrăcat în celebrul lui cearșaf alb, cu părul și barba în vânt și cu o sticlă în mâna stângă. Nu-l cunoșteam; realizam că este unul dintre lideri și l-am rugat insistent să coboare, pentru a nu se întâmpla ceva care să tensioneze lucrurile. M-a ascultat, după care m-am deplasat către dreapta dispozitivului, unde Mr. Bunea, Cpt. Călin și alți ofițeri avuseseră discuții cu Lorin Fortuna (care dorea să intre prin față în Operă), Claudiu Iordache (care, după o discuție tensionată cu Maiorul Bunea, a pătuns în Operă, prin intrarea actorilor), Petrișor Morar și alții, despre care am auzit ulterior.

Le-am spus celor din primul rând că în Operă a fost instalată o stație de radio amplificare încă de dimineață, pe care ei au folosit-o mai târziu în conducerea revoluției.

Atmosfera era extraordinară: realizam că s-a produs un eveniment istoric crucial; **Fraternizarea armatei cu populația revoltată - trecerea ei de partea celor mulți și răzvrățiți, iar acest lucru a fost făcut de către noi, cei din regimentul 90 mecanizat Lugoj.**

Ușile Operei erau închise, s-a forțat accesul prin față și prin lateral, dar o mare parte din demonstrații cereau să treacă spre Piața Libertății și de aici către Comitetul Județean de Partid. Stăpâneam situația în Piața Operei, dar nu știam care este situația în adâncime în Piața Libertății și mai încolo, către Comitetul Județean de Partid. Am raportat situația Generalului maior Gușă și am cerut aprobarea ca demonstrații să treacă spre Piața Libertății. Am primit aprobarea prin stația radio, le-am comunicat-o liderilor din față, rugându-i să mă asculte și să mă urmeze, deoarece în față erau militari și tehnică și cu alte subordonări (R.Mc. din Arad).

O parte din demonstrații s-au urcat pe TAB-uri iar ceilalți, pe jos, pe lângă ele, cu mine în frunte, au pornit spre Piața Libertății. La mijlocul străzii Alba Iulia era un cordon de militari și 2 TAB-uri, tot de la U.M. 01140 Lugoj. Nu îi știam decât din vedere și am preferat să merg eu în fața coloanei de demonstrații, pentru a evita orice incident. La ieșirea spre Piața Libertății a trebuit să facem față unei situații neprevăzute. În mijlocul pieței era instalată o auto-stație radio, cu catargul desfășurat, pe care o păzea o santinelă de la această unitate, care nu îmi era subordonată și care nu știa de cele întâmplate în Piața Operei.

Fotografie: Constantin Duma

infernă, iar tensiunea în rândul subordonaților, enormă. Vedeam în adâncime până la cele două poduri de peste Bega și după părerea mea, puteau fi în toată zona peste 100.000 de oameni. Am raportat trecerea demonstrațiilor de Fântâna cu pești și apropierea de Ceasul din fața Operei. Demonstrații au realizat că aveam armele la picior și de acum se apropiau ferm de cordonul nostru. La circa 10 metri de noi, văzând soldații și ofițerii nemișcați și încordați, dar cu armele la picior și TAB-urile de la colțurile străzilor întoarse și gata de

La apariția noastră, a introdus cartuș pe țevă, a îndreptat arma spre noi și ne-a somat să ne oprim. Mulțimea amuțise, iar cadrele de la Muzica Militară și din Cdm. D.18 Mc., aflate în zona pieței, au încrăcit. Un foc tras, un incident mortal, putea arunca mulțimea în aer, cu urmări greu de anticipat.

Am ieșit singur în față, cu mâinile ridicate, i-am spus cine sunt, i-am explicat ce se întâmplă și l-am invitat să nu facă uz de armă. M-am apropiat calm de el, tremura tot, i-am pus mâna pe armă fără să i-o iau, i-am descărcat-o și i-am introdus încărcătorul în geantă, spunându-i că nimeni nu o să treacă prin zona autostației lui. M-am deplasat rapid la militarii din zonă și împreună cu subofițerii muzicanți și unii ofițeri din D.18 Mc. am organizat cordoane pentru trecerea mulțimii, evitând zona autostației și intrările în cele trei clădiri militare. La balconul Comandamentului Diviziei au apărut generalul maior Gușe și ceilalți generali și ofițeri din Comandament. Entuziasmul era extraordinar: i-au salutat, aclamat și au strigat tot timpul cât s-a trecut prin zonă „Armata e cu noi”. Pe TAB-urile unității mele și pe jos au trecut prin Piața Libertății către Comitetul Județean mii de oameni până în jurul orei 15.00. Tot atunci, generalul maior Gușa Stefan l-a trimis la mine pe aghiotantul său, cpt. Gheorghe Ionel (momentan col. în Statul Major General), cu următorul mesaj:

„Felicitări. Dacă aș fi avut 3-4 comandanți de unități ca tine, alta ar fi fost situația aici, în aceste zile. După degajarea străzilor, duci toată tehnica și toți militarii la U.M.01185”, lucru pe care l-am făcut.”

Aveam satisfacția deosebită că îmi adusesem contribuția la acest moment excepțional, fără incidente, dar începeam să mă gândesc care vor fi reacțiile în țară și în Armată și în special urmările, după consumarea evenimentului. De reținut că în acele momente Mr. Oancea Viorel, Șef de Atelier de reparat armament, fără niciun subordonat, stătea liniștit în cazarma din Calea Lipovei și abia peste două zile, pe 22 decembrie, după fuga lui Ceaușescu, apare în Piața Operei, reținut de revoluționari și prezentat lui Ion Marcu și Prof. Ivan).

Pe 21 decembrie '89, am primit indicativul alarmei de luptă generale și misiunea de a mă deplasa într-un raion precizat, pe granița de vest. Am întocmit documentele de luptă necesare pe hartă si text și mi-am încolonat unitatea. La poartă, am fost ajuns de un ofițer care mi-a transmis că ordinul se contramandase în ultimul moment. Apoi, pe

22 decembrie, după plecarea lui N. Ceaușescu cu elicopterul, pe la 14.30, am primit ordin să-mi adun efectivele și tehnica și să mă deplasez la Lugoj. La Lugoj erau disfuncționalități în conducerea unităților din garnizoană și, împreună cu Cpt. Mindru și lt.col. Gorovei, am organizat activitatea pe cartiere, poligoane și împrejurimi. Nu au avut loc rețineri, arestări, răniri, problemele soluționându-se cu calm și răbdare.

Pentru oamenii pe care i-am condus direct, evenimentele în care am fost implicat personal și ordinele date, mi-am asumat răspunderea încă de la începutul anului 1990. Din proprie inițiativă am depus mărturie și am dat numeroase materiale la Comisia Guvernamentală și Procuratura Militară, numai în ceea ce mă privea, convins de frământările ce vor urma. Regret că nu am fost mai ferm, iar din ianuarie 1990, am primit ordin să plec la București. Pe fondul dezorganizării generale din acele momente, pentru disculparea adevăraților vinovați și asigurarea timpului de ștergere a urmelor, s-a aruncat vina pe oricine era cunoscut, inclusiv pe mine. Noi știm de către cine, știm de ce, știm cum și știm și prin cine s-a făcut și se face acest lucru. Viața i-a înlăturat pe unii, îi va elimina și pe ceilalți și va clarifica, în timp și celelalte momente importante ale revoluției.

Napoleon Bonaparte spunea: **„În revoluții sunt două feluri de oameni: cei care le fac și cei care profită de ele”**. Din câte cunosc, în Timișoara sunt 6 Asociații Revoluționare și circa 400 de revoluționari, iar în întreaga țară circa 176 de Asociații de Revoluționari și circa 30.000 de revoluționari. Întrebarea mea este: ar fi putut numai aceștia să răstoarne regimul și să schimbe sistemul fără aportul nostru, al armatei? Mă îndoiesc.

În Decembrie 1989, eu și subordonații mei am făcut ceva extrem de important, pentru Municipiul Timișoara și pentru prestigiul Armatei Romane. Am renunțat la supunere și la loialitatea față de sistem, conștienți că actul nostru de insubordonare va căpăta valoare istorică.

Revoluția a reușit datorită fraternizării Armatei, trecerii acesteia de partea populației revoltate, iar semnalul și exemplul concret l-am dat noi, U.M.01140 Lugoj, nu alte instituții sau autorități de forță ale statului, în 20 decembrie 1989. Revoluția a reușit datorită nouă și altora ca noi, care au avut viziune, au înțeles momentul istoric și au fost aceiași din 17 decembrie și până la terminarea evenimentelor.

Fotografie: Constantin Duma

Când am aflat că a fugit Ceaușescu am mâncat la masa din sufragerie

Nicoleta Trifan

Mă dau pe o hintă... tare de tot, să îmi zboare părul. E o zi de decembrie, cald, iar parcul din spatele blocului e pustiu, sunt numai eu și soră-mea. Mamaie ne-a lăsat să mergem afară, înainte de prânz și e un pic curios cum suntem doar noi două, în tot parcul, în ziua asta frumoasă, când toți copiii sunt acasă. E deja vacanță. Nu știu exact de ce, poate și pentru că nici mama, nici tata nu merg la lucru. E adevărat, pleacă în fiecare zi de acasă, iar mamaie îi ceartă că nu au ce căuta în stradă. Eu știu asta, copiii nu au voie în stradă, dar nu înțeleg de ce mama nu o ascultă. Poate pentru că e om mare.

Mă dau pe leagăn și e cald. Oana se dă lângă mine. În liniștea ciudată din parc, aud o voce strigând de pe geamul de la blocul de lângă: „A fugit Ceaușescu!”. Iar altă voce îi răspunde „Jos Ceaușescu!”. Brusc, o mulțime de ferestre se deschid și vecinii de la geamuri strigă tot felul de lucruri pe care le-am mai auzit noaptea la geamuri, sau seara în scara blocului „Jos comunismul!”, „Jos Ceaușescu!”, „Libertate!”... Îmi dau seama că s-a întâmplat ceva grav. Opresc hinta, și pe a mea și pe cealaltă. O iau pe Oana de mână și îi spun că trebuie să mergem acasă. Alergăm amândouă, tot cu părul în vânt, până la bloc. Deschid ușa grea de la metal, deschid ușa de lemn de la apartament și strig tare pe holul mic, așa, cum a strigat vecinul: „A fugit Ceaușescu!”. Mamaie e la doi pași de mine, în bucătărie, cu

lingura de lemn în mână, se uită la noi cu o privire ciudată. Ne măsoară rapid din cap până în picioare și ne întreabă scurt „De unde știi tu?”. Nu mai am răbdare să îi explic și mă descalț, fug în sufragerie și apăs în grabă butonul de la televizor. Ne uităm câteva minute toate trei prinse, până când mamaie o ia cu pași repezi spre bucătărie că miroase deja a ars. O aud cum se supără, ne trimite să ne spălăm pe mâini și ne cheamă la masă.

Nici nu mai știu ce gătea mamaie în acea zi de 22 decembrie, dar cred că a fost prima dată când am mâncat la masa din sufragerie, cu televizorul pornit. Îmi aduc aminte că noi, copiii, nu aveam voie afară, dar, cumva, am convins-o pe mamaie în acea zi că e soare și să ne lase măcar un pic. Îmi aduc aminte că văzusem tancurile noaptea, cum treceau pe Circumvalațiunii și cum ai mei acoperiseră ferestrelelecu pături pe care eu cu soră-mea le ridicam pe furiș. Îmi aduc aminte și acum, cu un fior, de sunetele de gloanțe care, în mod ciudat, nu mă speriau deloc pentru că nu știam ce sunt. Îmi aduc aminte cum alergau oamenii pe stradă cu pancarte în mână. Știu cum tata și vecinii se organizau să facă ture noaptea să apere blocul și pe noi ne trimiteau la culcare, dar nu dormeam. Știu că auzeam de morți și de răniți, dar nu am înțeles mare lucru până când nu am mers la școală și colega noastră nu a mai venit. Niciodată. Aveam 9 ani.

Întreaga Piață a Operei plină de oameni în decembrie 1989 · Fotograf: Constantin Duma

ora 17, în spatele magazinului Bega, am văzut cum s-a distribuit muniție de război. Erau câteva camioane. Am și câteva fotografii făcute acolo. În scurt timp au auzit primele împușcături în Piața Libertății. Am rămas vreo jumătate de oră prin spate pe la Bega Mică. Țin minte că un soldat mi-a tras un pat de armă în coaste, de am rămas fără aer. Am căzut și niște femei mai în vârstă m-au tras sub o poartă. M-au udat cu apă și mi-am revenit după un timp.

Am plecat apoi, tot cu Mircea Radu, și am venit în Piața Operei. Am zis să mergem spre casă, dar să trecem întâi pe la Catedrală. De la magazinul Bega până în Piața Operei am fost percheziționați de cinci ori. Te căutau de pietre, te întrebau de unde vii... La Cinema Studio erau vreo 20 de militari care aveau o ținută puțin altfel decât ceilalți. Nu erau în ținută de iarnă. Nu aveau haine de postav. Purtau niște haine ca de vară, foarte asemănătoare cu ținuta de camuflaj. În piață erau câteva mii de oameni. Se spărsese magazinul de blănuri care era lângă Cinema Timiș. Se incendiasse un aprozar, papetăria din actuala clădire a Camerei de Comerț ardea și ea. Magazinul Unic era și el spart și în față, pe iarbă, erau aduse sticle de șampanie, jamboane... Lângă magazinul de blănuri era un magazin de articole sportive. Se spărsese și ăla și se fura pe rupte. Cam toate magazinele au fost sparte atunci. În spate la Cinea era «shopul». Era gol, curat, nu era nici musca. Totul se furase. Nimic nu mai rămăsese.

Undeva în fața Catedralei m-am întâlnit cu fratele meu. Era într-un grup care spunea că merge spre Complex, să aducă studenții. Din acel moment nu l-am mai văzut pe fratele meu până în 20 decembrie. Atunci l-am văzut direct în balconul Operei. Veneau reprezentanți ai întreprinderilor, iar fratele meu a venit în balcon ca reprezentant al Electrotimișului. În 18 și 19 decembrie s-a auzit că grupul acela care plecase spre Complex a ajuns la Neptun și acolo s-a tras. Fratele meu a reușit să fugă de acolo, dar n-a mai venit acasă.

Am ajuns la Catedrală și ne-am urcat pe trepte, să vedem ce se întâmplă. Două lucruri m-au marcat acolo. De sus se vedea o mare de oameni agitați, care strigau și aclamau. Se vedea magazinul de blănuri arzând. Noi eram pe al treilea rând de trepte, de sus în jos. Cred că eram vreo 200-300 de oameni. Era întineric deja. În dreapta mea, spre mijlocul treptelor, era un grup de vreo 60 de persoane, care părea cumva mai unit, în sensul că oamenii părea că se cunosc între ei. La un moment dat, au strigat «Vrem regele!».

Ceea ce iar rețin foarte bine este că grupul de militari puțin altfel din față de la Cinema Studio a venit în fața Catedralei. În locul în care află acum crucea de metal a lui Paul Neagu era o parcare ovală. Acolo s-au desfășurat, în termeni tehnici, în «lanț de trăgători». Un rând paralel cu șoseaua

Fotografiind mulțimea din Piața Operei. O doamnă le dăduse acces fotografiilor în balconul ei. · Fotografie: Constantin Duma

principală. Erau vreo 25 de militari și, la un moment dat, au ridicat armele și au tras o rafală în sus. Era undeva în jur de ora 19. În primele 10-20 de secunde, lumea a amuțit. Apoi oamenii au început să strige din nou împotriva regimului Ceaușescu și să huiduie. Cam în jumătate de minut, estimez eu, militarii au luat altă poziție și au început să tragă în

direcția Catedralei, la picioarele oamenilor. Așa am văzut. Pe de altă parte, mă gândesc că dacă

trăgeau în plin, cădeau oamenii grămadă. Eu stăteam ca un privitor, până când am auzit un piuit deasupra capului. Dacă mergeți la catedrală, ultimul stâlp din partea dreaptă, cam la vreo doi

metri, are o ciupitură de glonț. Glonțul ăla m-a trezit! Lângă mine, o femeie a fost lovită. Erau trei adolescenți acolo, care au spus că o cunosc, că stau pe aceeași scară și țin minte că au dus-o spre parc. Împreună cu Mircea Radu am luat-o la fugă spre casă, prin parc. Dar se trăgea într-o veselie.

Dacă te vedeau, parcă trăgeau după tine. Noi am avut noroc! Eu nu am văzut în acea seară nicio secvență cu copii care au venit și au spus «Nu trageți». Cine zice asta înseamnă că nu a fost acolo.

Am venit următoarea dată în Piața Operei în 20 decembrie. În 18 și 19 am încercat să-l găsec pe fratele meu. L-am căutat la fabrică, dar nu puteai să intri. În 20 decembrie am văzut că se adună din nou lume. Am mers și am luat împrumut un aparat foto, fiindcă al meu nu era la mine. Am fotografii când în balcon Operei nu este nimeni. Balconul era gol. Țin minte că primele persoane care au urcat au fost Traian Vrăneanțu, Ioan Chișu și Vasile Bledea. Pe la ora 15-16, eram urcat pe un parapet. Nu era ușor să faci poze, lumea nu era ca acum. Te întrebau cine ești, oamenii erau suspicioși, că ești securist. Eu făceam poze, era momentul în care fratele meu era în balcon Operei. Niște oameni m-au văzut cu aparatul, iar unii au venit la mine și mi-au tras o mamă de bătaie. Cine erau? Niște oameni care nu voiau să fie fotografiați. Erau speriați. Norocul meu a fost că în zona aceea din piață erau niște oameni de la Electrotimiș. Și unul zice «Stați, mă, că ăsta e fratele lu’ Semacal!». Lumea era speriată, nu era de jucat atunci cu aparatul foto.

Dacă mi-a fost frică? Sigur că mi-a fost frică. Aveam la mine filme care puteau face probleme oamenilor pe care ii fotografiasem. Puteau ajunge la pușcărie! Asta era cea mai apăsătoare grijă a mea. Câte poze am făcut? Am folosit atunci 320 de filme. Un film avea 36 de poziții. Le-am developat pe toate. O parte din acele fotografii le-am digitalizat.

Cum erau oamenii atunci? Mai repede găseai atunci prieteni adevărați decât acum. Istoria ne-a învățat între timp să fim foarte vigilenți, pentru că nu știi niciodată când te poți «pișca». Oamenii erau, și ăsta e primul cuvânt care-mi vine în minte, integri. Simțeau că au caracter. Nu zic, și atunci erau pușlamale, dar puteai conta mai mult pe oameni, erau mai muncitori. Eu cred că democrația nu ne-a pregătit cum s-o trăim fără să cădem în capcanele ei. E o libertate fără margini, o libertate fără fundament, adică zic că vreau ceva, e normal să vreau, dar pentru asta trebuie să fac ceva, să muncesc. S-a dat drumul la robinetul cu bani ușor de câștigat. Oamenii s-au învățat așa. La ora asta, dacă te duci în zona în care locuiesc eu, la colțul străzii o să găsești un birt unde rar se întâmplă să fie sub 30 de oameni. Sunt tot timpul acolo. De unde au bani nu știu. Ce ar putea face în timpul ăsta? Foarte multe!

Cea mai frumoasă amintire a acelor zile? Cea a unei femei curajoase Am umblat în 20 și 21 decembrie pe la toate clădirile din centru, la fiecare ușă. Eram cu Mircea Radu și nimeni nu ne-a lăsat să facem o fotografie de la geam sau de la balcon! Le-a fost frică! O

femeie ne-a spus «Dragii mei, dacă vă las să faceți poze, unde mă mută ăștia mâine?». Am înțeles-o. Nicolae Ceaușescu a fost de câteva ori aici în Piața Operei și oamenilor li s-a făcut instructaj special. Nu aveau voie să primească pe nimeni în casă, să deschidă geamurile...

În 21 decembrie, deasupra Librăriei Eminescu, la etajul întâi era o doamnă care lucra la universitate. O cunoșteam din vedere. Am sunat la ușă, a deschis, am salutat-o și am întrebat-o dacă ne lasă să facem câteva fotografii. «Stați să-l întreb pe soțul meu», ne-a răspuns. Apoi ne-a invitat în casă. Nu-mi amintesc o imagine mai frumoasă ca acea femeie! Am intrat, am stat vreo 20 de minute și țin minte că era momentul în care veneau în piață grupurile de muncitori din Oltenia, care veniseră să facă ordine. Veneau câte doi- trei, unul cu pâine... Imaginile astea nu puteau exista dacă acea femeie nu ne lăsa în casa ei.

În 22 decembrie ne-am urcat în Politehnică, dar atunci lucrurile erau un pic altfel. Am avut noroc cu un băiat care era din grupul revoluționarilor. Grupul revoluționarilor era o entitate nou născută, care însemna să ai o banderolă și să spui pe cine repreziți. Băiatul ăsta ne-a luat de aici din față de la Operă, pe mine și pe Mircea Radu. Am urcat cu el la rectorat, într-un balcon, am făcut poze... Boierie, ce mai, eram cu revoluția! Tot cu acel băiat am fost în Cimitirul Săracilor, în Calea Lipovei. Era tot în 22 decembrie și se auzea că acolo sunt scoși morții revoluției. Am mers acolo și am fotografiat. Am fost marcat de faptul că erau exhumate cadavre care se vedea că sunt vechi de luni de zile. Dar situația era următoarea: eram în 22 decembrie. În Timișoara s-a tras mult în 17, iar în 18 noaptea de la morga Spitalului Județean au fost ridicate 43 de cadavre care au fost arse la crematoriul Cenușa. Când ai pe cineva care dispare, este o căutare disperată care nu ține seama de nimic. Oamenii căutau cu disperare morții.

Sunt și alte lucruri pe care nu le-am înțeles nici până în ziua de azi. De exemplu, pe Palatul Löffler se văd și acum o grămadă de «pișcături». Sunt urme de gloanțe. Alea sunt făcute în 22 decembrie seara. Eram în piață aici, era plin de oameni. Dar nu mă întrebați de ce, la ce comandă, s-a tras peste tot. S-a tras într-o frenezie! Nu știai cine trage! Nu am răspuns la întrebarea asta. Nu știu cine și nu știu de ce a tras. Ceea ce cred eu, indiferent cine ar fi fost acești oameni, este că nu au cunoscut psihologic comportamentul mulțimii la un atac cu armă. În sensul că au crezut că dacă tragi niște focuri în sus, toți se sperie și fug de rup pământul. Dar nu a fost așa. Realitatea a fost că stăteau, te uitai, vedeai că nu se întâmplă ceva major și te repozițioai. Vedeai că se trage, se trage, dar nu se întâmplă nimic. Mulți zic că armele au fost date fără discernământ. Unii zic că au fost date fără discernământ la modul intenționat de a ascunde lucrurile făcute deja ca și crime. Eu, direct, am văzut armă doar la armată. Punct.

Memoriile Cetății

Eram acolo când Timișoara a fost proclamată primul Oraș Liber de comunism

Laura, 45 ani

Ultima zi de școală înainte de vacanța de iarnă - 16 decembrie. În 17 oricum nu mai mergeam, era vineri. La Sinaia veneam în tramvaiul 1 care, in dreptul casei lui Tokes, se oprește și ni se spune să coborâm că nu e curent. Era deja multă lume strânsă. Nu striga nimeni, nu se agita nimeni. Grupul nostru era de a 10-a. Ne hlizeam fără să dăm mare importanță incidentului. Am plecat pe jos cu colegii, am ajuns după o oră și ceva în Modern. Îmi aduc aminte că m-a luat mama la întrebări, ”De ce ai venit așa târziu?”.

17 decembrie - mama, lucrând în cadrul armatei, a fost chemată la unitate. Auzeam zvonuri seara, N. Ceaușescu spunea că forțele destabilizatoare agită spiritele. Cronologic, nu aș mai putea să plasez în timp momentul când i-am văzut pe cei de la UMT în coloană, venind în actuala Piața Economiei, unde se instalează TAB-uri și mitraliere în poziție de tragere. Atunci mi-a fost, cred, cel mai frică. Teroare, frică, stupefacție, oroare, se învălmășau toate în capul meu. Am primit în ultimul moment ordin de retragere.

Foarte clară mai este în amintire doar ziua de 30 decembrie. Am ieșit împreună cu tata și sora mea. Era o superbă zi de primăvară, nu de miezul iernii. Soare. Veneam pe jos din Modern. Pe drum, oameni în negru ne rupeau colaci și colivă. Din niște dubițe ni se împărțeau pâine caldă, lămâi și sticle de lapte. Cred că a fost cea mai bună pâine mâncată vreodată, cel puțin în creierul meu de copil așa a rămas. Tot centrul era plin. PLIN. Toată lumea se îmbrățișa cu toată lumea. Multe femei în negru plângând cu flori și cu coșuri „de pomană”. Atunci am simțit bucuria de a face parte din ceva măreț, peste mine, de a fi contemporani cu evenimentul, speranță, exaltare, tristețe (pentru morți, care acum cred că au murit în zadar). Mai am flash-uri cu radioul fixat pe Europa Liberă. Ascultam noaptea. Se vorbea de zeci de mii de morți. Eram suficient de mare să mă cutremur. Să mă oripilez că „ai noștri” au tras în „ai noștri”.

În 21 decembrie am fost toată ziua în centru. Eram acolo când Timișoara a fost proclamată „Primul

oraș liber de comunism”.

Mai am o întâmplare cu singura bătaie încasată de la tata. Nu aș mai putea să o plasez în timp. La noi în bucătărie s-au strâns foarte mulți vecini și, împreună cu tata, discutau în șoaptă, la lumânare. Eu am auzit ceva ce semăna a zgomot de petarde și, în prostia mea de copil de 16 ani, am ieșit pe balcon. Atunci mi-a dat tata o pereche de palme. „Ți s-a urât cu viața, fato?” Ulterior mi-au spus ce se întâmplă. În bucătărie se organizau colective de bărbați ce urmau să stea de pază la intrarea în bloc.

Aminitiri de la 2 ani, în Modern

Fabian Olariu

Numele meu este Fabian, sunt născut și crescut în Timișoara, am 31 de ani. Îmi amintesc 3 evenimente care au avut loc în zilele revoluției din Timișoara, în proximitatea casei mele din zona Fabric, cartier Modern, pe strada Telegrafului.

Vecinul de vizavi era creștin neoprotestant și într-o duminică seara se întoarcea de la slujbă când a văzut că este urmărit de un alt bărbat. În apropiere de casa lui, la lumina unui felinar stradal, a observat că cel care îl urmărea era, de fapt, un vecin. Nu a reușit să îl salute pentru că, de undeva de pe blocurile din jurul caselor, cineva a tras un glonț fix în fruntea acestui vecin. Am auzit această poveste de multe ori și mi se pare și acum șocantă. În special pentru că pe strada Telegrafului atât casele vecinilor mei cât și casa mea avea găuri de gloanțe în peretele de la stradă și au rămas așa mult timp după 1990 pentru ca oamenii nu au avut bani să își renoveze casele imediat după revoluție.

A doua întâmplare s-a petrecut într-o dimineată când eu și frații mei ne îmbrăcam gros și ne pregăteam sa mergem școală cand au început să se zguduie toți pereții casei și candelabrele și geamurile. Ne-am speriat, nu știam ce se petrece și începeam să ne panicam crezând că poate e război, cutremur sau sfârșitul lumii. Am fost pe aproape! Ne-am uitat pe geam și am văzut cum a trecut o coloană de tancuri pe la noi pe stradă prin fața casei, iar zgomotul și trepidațiile veneau de la șenilele lor.

A treia întâmplare a avut loc într-o seară când

ne spălăm pe picioare înainte de culcare -clasic, într-un lighean, când deodată a sunat sirena din cartier și ca să stingă rapid și sigur toate becurile din casă tatăl meu a desfiletat direct siguranța electrică de la panou și dintr-o dată s-a făcut o beznă totală. Eu nu știam ce să fac pentru că eram cu picioarele în ligheanul cu apă, și senzorii mei de orientare în spațiu erau total debusolați. Mai că începeam să plâng. Încercam să găsesc un sens în toată situația, dacă stăteam așa mă gândeam că o să fiu împușcat și o să mor cu picioarele în ligheanul cu apă sau, cealaltă variantă, dacă îmi puneam picioarele ude pe covor înainte să le

șterg bine mă omora mama. În cele din urmă, tot mama a fost salvarea mea, a aprins o lumânare și m-a ajutat să mă șterg pe picioare și să mă pun în pat. Frații mei care erau deja în pat mă priveau ca pe un om înviat din morți. Am adormit pe loc.

Decembrie 1989, în cameră la bunica. Bunica plângea. Avioanele treceau foarte aproape peste acoperișul casei. Avioane treceau de obicei, dar acum erau mai multe, mai dese, mai aproape. O întreb pe bunica de ce plânge. Ea plânge pentru că a murit bunicul. În ianuarie murise bunicul. Tot nu înțelegeam nimic. Vreau să ies din cameră. Bunica nu mă lasă. Îmi spune că a început revoluția. Eu tot nu înțeleg. Ce era o revoluție? Bunica plângea. Îmi spunea că îi e frică.

Dacă era aici bunicul, nu i-ar mai fi fost frică.

Mazare Elena, 36 ani

Îmi amintesc toate aceste scene ca și cum aș privi la poze. Parcă nu demult eu și frații mei și ceilalți copii vecini mergeam la școală doi câte doi pe trotuar, și mama ne puneam apă de băut în fuste sticlute fumurii de apă oxigenată pentru că nu prea erau PET-uri. Și sticlutele acestora nu se închideau ermetic odată deschise și tot timpul curgeau în ghiozdane dacă nu le verificam să stea vertical. Sandwichul cu ou care miroasea

și îmi era puțin aiurea să îl scot din ghiozdan în clasă așa că îl mâncam pe drum. Timpul sublim când ajungeam acasă de la școală, ne făceam temele repede și ieșeam pe stradă împreună cu ceilalți copii de pe aceeași stradă. Ne jucam cu măști vechi de gaze, care aveau câteva elastice verzi de pus pe cap și veneau cu o geantă de culoare verde cu o singură bretea; ne plimbam prin fața casei și adunam pietre în geantă pe care le foloseam drept grenade.

În anii care au urmat revoluției toată țara spera și societatea românească își căuta sensul ca un GPS la care apeși reconfigurarea traseului. Fiecare putem să continuăm această REVOLUȚIE. Peace!

Împărțind mere din camion în Piața Opere · Fotografie: Constantin Duma

duba a miliției, unde aveam să fiu coleg de drum un individ în stare de ebrietate. Am scăpat de a fi dus în arest, pentru că un milițian, care a oprit duba în zona Mărăști, mi-a fost coleg de liceu. M-a coborât din dubă și mi-a spus doar atât „Fugi acasă!”. A doua zi eram însă din nou în stradă.

Duminică 17 decembrie, după prânz, am fost prezent în apropierea Podului Decebal, în momentul în care, în spatele meu, un TAB a călcat o femeie, aceasta fiind considerată prima victima a Revoluției. Era cât pe ce să fiu eu a doua ... La intersecția străzilor Pestalozzi cu Pârvan, împreună cu prietenul meu Tiberiu Budău, atacasem cu sticle goale TAB-urile care încercau să împrăștie grupul de protestatari din care făceam parte. Nimeni din mulțimea de oameni aflați la ferestrele blocurilor de peste drum nu a vrut să ne dea benzină, în pofida apelurilor noastre disperate! Unul dintre TAB-uri a urmărit grupul de manifestați din care făceam și eu parte și a călcat mortal o femeie aflată la doi metri în spatele meu. Eu am fost mai sprinten și m-am aruncat în jos pe taluzul Begăi, la baza podului mic, ce lega intersecția cu Parcul Pionierilor.

În 20 decembrie, după prânz, am mers cu coloana de manifestați entuziasmați de pactul cu armata, la Județeană de partid. Aveam la mine un spray cu vopsea roșie pentru detectat fisuri în suprafețe metalice prelucrate prin rectificare – spray-urile grafitti nefiind încă inventate - cu care scrisesem în nopțile de 18 și 19 Decembrie lozinci anticomuniste pe peretele Grădinii Botanice și pe fațadele blocurilor de pe Calea Torontalului, păzit cu grija de regretatul meu prieten, artistul Marius Iuliu Mare. Împreună cu câțiva colegi de la I.A.T ne întrebam „Totuși, securiștii pe unde sunt? ... ca e imposibil sa nu mișune printre noi!”. În consecință ne-am apucat să studiem cu atenție persoanele din jurul nostru, când - hopa! - privirea mi-a fost atrasă de un tip îmbrăcat cu un hanorac kaki cu glugă, băgată pe dinauntru, și cu privirea piezișă. „Ce mai faci, prietene?” i-am spus, bătându-l amical pe spate și am tresărit simțind conturul unui pistol! „Puneți mâna pe el, e înarmat!”, am strigat eu, și colegii mei împreună cu alții din jur l-au imobilizat. Era cât pe aci să-l linșeze, dar am reușit să-l predăm celor din interior, respectiv unui milițian și unui revoluționar ce păzeau intrarea. Am început să dăm ture în jurul clădirii și la un moment dat am observat ca tipul reținut de noi iese pe geamul de la parter, din spatele județenei de partid, și o ia la fugă spre Bastion. Am încercat să-l ajungem, dar n-am reușit ...

La un moment da, revoluționarii aflați în interior nu mai ieșiseră de mult timp să ne comunice cele ce negociau cu Dăscălescu. Mulțimea murmură și începea să se disperseze ușor. Veniseră unii care ne îndemneau să mergem la în Piața Operei și să ocupăm Opera. Am considerat că trebuie făcut ceva care să impulsioneze mulțimea, să-i țin pe loc, să nu-i părăsim pe cei dinăuntru clădirii, fiindcă

riscam să-i lăsam în mâinile miliției și securiștilor care precis erau înăuntru și ei.

M-am gândit să scriu cu spray-ul o lozincă pe peretele județenei de partid. Zis și făcut! Am ajuns în fața zidului clădirii și m-au ridicat două persoane, iar pentru moment m-a cuprins teama, realizând cât de expus sunt. Știam că nu mai pot da înapoi și am decis să scriu ceva cât mai ... echidistant, așa că am scris „Poporul a învins!”. Au urmat urale puternice, oamenii mi-au luat spray-ul din mână și în zece minute întreg frontispiciul județenei de partid era scris cu lozinci anticeaușiste și anticomuniste!

Civili, militari, prieteni. Piața Operei, decembrie 1989
Fotografie: Constantin Duma

În seara zilei de 22 decembrie mi-am vizitat mama, care locuia pe bulevardul 6 Martie, unde am găsit în apartament un vecin. Era vorba de Gheorghe Toader, un căpitan în rezervă, cred, la Securitate și care se refugiase la mama, de frică să nu fie asasinat, cum spunea el ca s-a mai încercat în cursul zilei. Urmărind programul „Revoluția în direct”, de la TVR, am observat la un moment dat o persoană care ținea în mână un obiect care

semăna cu o tastatură de comandă și spunea că a găsit aparatul în subsolul televiziunii. Văzând tastatura, vecinul a scos o exclamație de teamă:

„Vor sări toți în aer acolo! TVR e obiectiv strategic și poate fi aruncat în aer, tastând un cod pe așa un detonator!”

A spus ca a lucrat la așa ceva în București, într-o întreprindere specială a Securității. La insistențele mele, a acceptat să scrie o declarație anonimă, pe care am dus-o personal la Comandamentul de Garnizoană, promițându-i că nu-l voi deconspira. Ajuns la Comandamentul Garnizoanei Timișoara

ajuta la evitarea de noi victime. Inițial am refuzat, la care colonelul Mancu și-a dat cuvântul de ofițer că dacă sursa de bună credință, nu va păți nimic. Neavând ce face, în acest caz am acceptat să-i dau numele și a trebuit să merg cu o patrulă într-un ARO și să îl preiau pe securist din casa mamei. Rezultatul? Înspre dimineața am văzut la televizor din biroul comandantului, cum un ofițer a declarat că explozibilul cu care era minată televiziunea a fost dezamorsat!

A doua zi dimineața, pe 23 decembrie, am asistat la sosirea unui grup de jurnaliști străini, la garnizoana din Piața Libertății. Pentru că în armată nu se prea cunoșteau limbi străine – în afară de rusă, era nevoie de cineva care să înlesnească comunicarea între ziariști și șefii armatei. Știind patru limbi străine, m-am oferit sa fac pe translatorul. Astfel, câteva ore mai târziu am fost acceptat de comandant ca purtător de cuvânt. La sugestia ziariștilor, am organizat în fiecare seară câte o conferință de presă, la braseria hotelului Continental.

Pentru că în dimineața de 23 Decembrie s-a tras asupra mea pe strada Brediceanu - de pe acoperișul clădirii IELIF, i-am solicitat colonelului Zeca o armă și să mă repartizeze pe lângă o grupă de militari cercetași, pentru a depista și anihila trăgătorii care creau victime și diversiune. Cam cu asta m-am ocupat nopțile, până în noaptea de Revelion, când am ajuns în sfârșit acasă, la soție. Peste o oră dormeam cu capul pe masa plină cu bunătașile gătite de ea...

Am fost și „purtătorul de cuvânt” al revoluționarilor care au avut sediul în clădirea Operei, știrile lor oficiale fiind trimise tot prin mine către jurnaliștii străini. Mergeam zilnic de două ori în Operă, că să aflu noutăți sau să transmit corespondența între Comandamentul Garnizoanei și conducătorii Revoluției.

Prima conferință de presă, la care au participat ziariști și televiziuni din toată lumea, am ținut-o în seara zilei de 23 decembrie, dar întâlnirea a fost încheiată de ziariști pe burtă, pentru că de afară s-a deschis focul asupra Continentalului. În zilele următoare, până în 31 decembrie, am însoțit reprezentanții presei străine în punctele fierbinți ale orașului, iar noaptea participam la acțiuni de scotocire și anihilare a trăgătorilor împreună cu cercetașii comandați de maiorul Bănescu.

Am făcut parte din grupa de militari și civili care l-au arestat în seara de Crăciun pe directorul “GIGCL” Septimiu Tașcău. De la geamul biroului acestuia s-au tras focuri de armă, inclusiv asupra mea. Ca urmare a acțiunii de capturare, asupra lui Tașcău a fost găsită o carabină cu lunetă, iar țeava era încă caldă, cu urme de funingine și miros specific tragerii. Am văzut arestat și un cetățean arab, în combinezon negru, ca de tanchist, care la întrebarea mea „de ce trage în noi”, m-a lovit cu piciorul, deși avea mâinile încătușate. Ambii reținuți au dispărut din arestul garnizoanei în 48 de

ore...

Printre numele importante ale presei internaționale care au sosit la Timișoara s-a aflat Rod Nordland, de la "Newsweek" - șeful biroului pe Europa de Est, sau Ettore Mo, de la "Corriere della Sera". Rod Nordland m-a rugat să îl duc prin oraș, la diferite obiective importante. Cu el am fost și la casa lui Traian Sima, fostul șef al Securității Timiș, el reușind să fugă de acasă. S-a furat en-gros din casa lui, s-au cărat geți cu bani (lei și valută!), mâncare și băuturi străine, țigări și cafea, electronice audio/video ... Tot cu Rod Nordland am descoperit camera de la Continental unde era echipamentul de ascultare/translație al Securității. Am alergat după securistul care a venit să recupereze aparatura, dar acesta s-a încuiat într-o altă camera. După ce am spart ușa, nu mai era niciunde. A dispărut, deși eram la etajul patru. Cu Ettore Mo, de la "Corriere della Sera", am plecat, pe 2 ianuarie, la Mineu (în județul Salaj), pentru a face un interviu cu preotul Laszlo Tokes. Am fost printre primii ziariști care i-au luat interviu. Încă era păzit de armata.

Martie 1990, biroul meu din clădirea prefecturii. Suna telefonul.

- Alo, domnu' Corneliu Vaida?
- Da. Cu cine vorbesc?
- Nu contează ... Vezi că nu e bine ca te-ai trecut pe lista de martori pentru „Procesul Timișoara”!
- Nu mai spune!
- Eu în locul tău aș fi mai precaut! Vezi că fi-tu tocmai a primit din partea ta o ladă de portocale ... S-ar putea să fie vreuna care să-i pice greu!

Am trântit telefonul și am pornit în goană de la Prefectură până în Iosefin, acasă la bunicii fiului meu, în a căror grija era. Am intrat val-vârtej și i-am văzut pe bătrâni împreună cu fiul meu, cum se bucurau în bucătărie de lada cu portocale care trona pe masă. Fără un cuvânt, am luat lada și am țâșnit pe ușă, am trecut strada și am aruncat-o în Bega, sub privirea stupefiată a câtorva trecători și a familiei care mă privea consternată din poartă.

- De ce mi-ai aruncat portocalele? m-a întrebat Paul cu lacrimi în ochi.
- Las' că-ți aduce tata altele diseară ... Și voi nu mai acceptați nimic de la nimeni, adus în numele

meu!, le-am spus răspicat bunicilor.

Dacă e să îmi spun părerea acum, la 30 de ani de la cele întâmplate la Revoluție, aș spune așa

S-au luptat câte două grupări din Securitate și Armată. Acum îi știm doar pe învingători.... Ei sunt gașca cripto-comunistă din eșalonul 2. Nu știu ce se întâmpla dacă televiziunea ar fi explodat pe 22 decembrie, ce s-ar fi întâmplat dacă se ducea la bun sfârșit planul de lichidare a revoluționarilor din Operă, care a fost oprit în ultima clipă, dacă armata din Timișoara nu întorcea armele, acțiune care a venit după ordinul Elenei Ceaușescu, care a dispus raderea orașului de pe fața pământului!

După revoluție, în timpul căreia am fost trimis la țară la bunici, m-am întors la Timișoara, unde am văzut gropile comune, lucru de care nu vreau să îmi amintesc mai departe.

Anonim-ă

În acele zile am trecut de la exaltare

la aflarea veștii că „s-a pornit”, la teamă în duba miliției, la ură, îndârjire și neputință în fața armatei care a tras și a ucis, la teamă și nepăsare entuziastă cocoțat pe peretele Județenei de partid, la durerea veștii ca un prieten și-a fost ucis, la feroarea și curajul inconștient ce m-au determinat să plec în scotocirea podurilor de case după teroriștii care împușcau civili nevinovați, la compasiunea față de răniții vizitați în spitale împreună cu reprezentanții presei internaționale și la mândria de a fi fost parte la iluzia victoriei, totul culminând cu teama pentru viața copilului meu!

Mândria de atunci s-a transformat în timp în dezamăgire, frustrare și reproș. Da, reproș, fiindcă eu îmi reproșez că nu am terminat ce am început atunci! Poate o va face altcineva, nu cu forța... mai tânăr sau nu, mai pregătit, mai lucid, mai temeinic. Nostalgie sau furie, zâmbet și lacrimi au trecut pe fața mea scriind... Un singur sentiment însă rămâne solid, sentimentul de mulțumire sufletească a faptului că la vremea respectivă, am făcut tot ce mi-a stat în putință ca să lupt pentru libertatea poporului meu și democratizarea țării mele.

unde urma să iau tramvaiul nr. 6 spre casă. La un moment dat, a ieșit un bărbat tânăr la o fereastră de la etajul 1 al Poștei Mari și a strigat spre noi:
 - A fugit ! Nu mai este la putere !
 Nu îmi venea să cred. El a repetat:
 - Ceaușescu a fugit! Nu mai este la putere!
 Mergeți și spuneți-le și celor care se află în centru!
 Mai erau 2 tineri în stația de tramvai, cărora le-am făcut semn cu mâna să se apropie. Acest tânăr ne-a spus că la Poșta Mare era un telefon din Timișoara la care se mai putea comunica în afara orașului și a primit știri din București.
 După ce ne-a repetat știrea ne-am bucurat împreună și am strigat:
 - Mergem! Mergem să le spunem celor care sunt în centru!

Am început apoi să alergăm spre centru să ducem vestea, pe lângă Hotel Continental, prin Piața Libertății, ei în față și eu pe urmele lor. Ne bucuram și abia așteptam să ajungem în fața Operei și să îi anunțăm pe cei care protestau acolo. Cu greu am ținut pasul cu ei dar până la urmă am ajuns și eu. Când au ajuns, cei doi tineri au strigat:
 — Ceaușescu a fugit ! A fugit Ceaușescu !
 Eu abia respiram și mă bucuram așa de mult să văd chipurile surprinse ale persoanelor din centru și apoi bucuria lor enormă! Unul din cei doi tineri cu care am alergat spre centru a urcat pe balconul Operei după comunicarea acestei vești minunate pentru toți cei care se aflau acolo, inclusiv pentru soldații care au păzit până la un moment dat manifestații. Ne-am bucurat toți, împreună!
 La un moment dat, un preot a urcat pe balconul Operei și a spus o rugăciune cu mulțumire pentru "eliberare". Toți ne-am așezat în genunchi și împreună am mulțumit!

Este impresionant și acum, de fiecare dată când mă gândesc la felul în care am primit această veste. Ne-am bucurat toți cei care eram în Piața Operei, inclusiv soldații care au patrule în Timișoara, începând din 17 decembrie, și care acum aduceau pâine și apă, pentru cei care au protestat zile întregi acolo. Când am ajuns acasă, peste câteva ore, am văzut că părinții noștri erau bucuroși și îngrijorați în același timp:
 - Oare ce o să se întâmple în continuare?
 Se uitau mult la televizor și vedeau cum evolua situația în București și apoi în toată țara.

Acesta a fost drumul meu în timpul Revoluției din Timișoara. M-a impresionat în mod deosebit buna înțelegere dintre români, maghiari, sârbi, germani și toți ceilalți colocatari, precum și felul în care ne-am bucurat împreună foarte mult când am primit vestea că Ceaușescu a fugit!

*Am folosit denumirile actuale ale străzilor din Timișoara, cele care au fost stabilite după Revoluție.

Adulții ieșeau cu copiii ca să fie lăsați să treacă. Close-up lângă Operă. · Fotografie: Constantin Duma

Ce s-a întâmplat la Timișoara în acel decembrie cu soare a venit din suflet

Cornel Hehn

Sunt născut, crescut, educat în Timișoara, am locuit în cea mai impunătoare clădire din Piața Libertății, la nr. 2, fosta Bancă Italiană, fostul CEC, fosta Consignația. Am trecut prin adolescență știind foarte bine că există și altceva în afară de cruntul comunism.

De la rudele din Germania că există și o viață decentă, unde ai posibilitatea să-ți cumperi de la magazin o pâine, o bucată de salam, o sticlă de lapte fără să stai la rând de la 4 dimineața, sau un kil de zahăr, sau făină, sau 2 ouă fără să ți le dea cineva pe rație.

În vecinătatea momentului revoluției, un grup de artiști plastici în București au găsit că se cade și au și luat imediat parte la idee. Am ieșit cu proprii copii pe umeri să poată opri tragerea. În acel moment s-au oprit cei din forțele armate și a fost unul din primii pași care au dus spre înfrățirea armatei cu cetățenii de rând.

De la vecinii noștri sârbi că poți să călătorești și să muncești unde vrei în Europa.

De la vecinii noștri unguri că poți, chiar și în comunism să te plimbi cu mijloace de transport civilizate, cu încălzire iarna și aer condiționat vara, fără să te îmbulzești să prinzi un loc, pe scară, în troleibuzul condus de un șofer neinteresat de nimic, care tocmai vroia

Anonim-ă

să închidă ușile și nu putea, din cauza ta și pentru asta te mai și înjura...

De la toți cei de mai sus, și de la mulți alții, că poți să trăiești civilizată. Cu apă, uneori și caldă, cu căldură în casă și curent electric, cu programe TV mai lungi de 2 ore.

Încep astfel pentru a arăta tuturor celor care, de vreo 30 de ani tot „interpretează”, celor care ne îmbrobodesc cu faptul că totul a fost regizat și pus în scenă de „agenturile străine”, pentru a arăta că ce s-a întâmplat de fapt la Timișoara în acel decembrie cu soare din 1989 a fost ceva deosebit. Ceva venit din suflet, nu din conspirații.

O fi fost altceva pentru ei, dar sigur pentru noi, timișorenii, nu. Din 15 până în 21 Decembrie 1989, cele de mai sus au fost motivele care ne-au determinat să ieșim în stradă. Și să luptăm, iar unii,

din păcate să plătească cu viața pentru un trai decent. Pentru toți românii.

Am vrut ca lumina să înlocuiască întunericul, căldura frigul, coloana vertebrală non-integritatea. Am luptat pentru a putea călători liberi în lume, fără teamă de garduri cu sârmă ghimpată și soldați înarmați. Și pentru asta la Timișoara s-a tras în noi, cu gloanțe adevărate. Rude, prieteni sau cunoștințe de-ale noastre au fost răniți sau, din păcate au căzut. Pentru ca nouă tuturor să ne fie bine. Mai bine.

Am înțeles însă, după ce Lorin Fortuna și eroii lui ne anunțau, din balconul Operei, că un tovarăș Iliescu, pe care timișorenii îl cunoșteau destul de bine, preia conducerea la București, am înțeles atunci că bucuria noastră, a celor care au început mișcarea aceea, ar putea fi de scurtă durată...și așa a și fost. Noi la Timișoara nu am luptat pe străzi pentru un „comunism cu față umană”, noi am luptat împotriva „oricărui fel” de comunism. Noi am crezut sincer că: „Comunismul s-a născut pe Neva și a murit pe Bega”.

Atunci însă când Proclamația de la Timișoara, probabil cel mai important și de aceea cel mai hulit document al revoluției timișorene era total desconsiderat de „conducerea nouă” de la București, cum este și acum, atunci când un „domn” Iliescu, care spusese clar că nu va candida la primele alegeri libere își anunța triumfal candidatura, la rugămintea poporului și mai apoi, atunci când același domn Iliescu chema minerii la București să apere țara, de studenții și intelectualii golani care începuseră și ei, în sfârșit să se dămurească, atunci ne dădeam foarte clar seama că ceea ce noi vroiam la Timișoara nu avea să se îplinească. Ba chiar dimpotrivă.

La Timișoara noi, cei liberi, chiar am visat frumos atunci. Acum 30 de ani, la Timișoara a fost ceva minunat. Nu a ieșit cum am vrut noi pentru că alții nu au fost de acord. Și asta se vede clar, de 30 de ani încoace.

Nu-i bai, vom continua să luptăm, cum știm noi, folosindu-ne nădejile și speranțele noastre!

În marș, pe lângă Prefectura Mun. Timișoara · Fotografie: Constantin Duma

În marș, pe lângă Prefectura Mun. Timișoara · Fotografie: Constantin Duma

celulei și ni s-a cerut să ieșim afară. Curtea era plină de oameni speriați, bărbați și femei deopotrivă. Am fost înștiințați că vom fi eliberați. Un angajat adusese o cutie mare plină cu buletinele celor aflați în curte. Din grabă s-a împiedicat și toate actele s-au împrăștiat pe jos. Era deja întuneric, iar recuperarea și distribuția buletinelor ar fi durat mult timp. Cu toții am fost de acord să plecăm fără actul de identitate, doar să ieșim o dată pe ușa Penitenciarului. Ne-au îmbarcat din nou în dube și am părăsit închisoarea pe rând, în grupuri de câte 15-20 persoane. Mașina o cotise pe b-dul Leontin Sălăjan, din câte puteam zări pe geam. Un fior de teamă m-a cuprins la gândul că totul este o mare minciună și urmează noi interogatorii la sediul Miliției Județene. Cum poți să-ți pierzi în câteva zile încrederea în oameni, în semenii tăi. Mașina a oprit pe bulevard și ni s-a ordonat să ne dăm jos și să plecăm.

Am fugit să am grijă de fiul meu, în comuna Pesa. Că ziceau că vin de după graniță și să nu-l împuște. În casă s-au tras gloanțe, s-au spart toate geamurile. Oamenii mei s-au aplecat să se ferească de ele. Au rămas în siguranță până la urmă.

Au fost trei oameni care au fugit de la poliție și s-au adăpostit la părinții mei după ce au fost trase gloanțe.

Un om care stătea jos să repare lifturile a fost prins de securitate și a fost împușcat. A stat acolo mort două zile. Moartea plutea în aer.

Vasile, 70 ani

eram murdară și, în acele momente, nu doream decât să-mi văd părinții și pe prietenul meu.

Niciodată n-am fost așa de fericită să mă întorc acasă la ai mei ca în seara zilei de 20 decembrie. Am plâns împreună de bucurie. Era în jurul orei 9 seara. Abia la miezul nopții a sosit acasă și prietenul meu. A ieșit mai târziu din Penitenciar și au fost lăsați la marginea Pădurii Verzi.

Așa s-a încheiat un capitol din istoria noastră și a început unul nou. S-a terminat o lume în care crescusem, iar o altă cu multe necunoscute mă aștepta. Nu-mi treceau toate acestea prin minte în seara aceea când mă bucuram de baia caldă și îmbrățișarea părinților. Atunci ne-am născut din nou, din comunism prin praf de pușcă și bastoane spre democrație, fie ea și originală.

Parcă aterizasem pe o altă planetă. Locul mașinii a fost ocupat de grupuri de oameni cu steaguri strigând „Libertate!”, care ne-au luat cu ei înspre Comitetul Județean. Tot orașul era în stradă. O bucurie imensă se citea pe chipurile celor din jur, contagioasă și sinceră. O vreme am mers cu ei. Ne țineam de mâni și aproape că alergam de fericire. La un moment dat gândul la părinții mei, la prietenul meu m-a trezit din feerie. M-am desprins din grup și am plecat spre casă. Toată lumea mergea spre centrul orașului, plini de speranță într-o lume mai bună, numai eu mergeam acasă. Eram obosită,

Pe tanc, prin Piața Operei: Așa au fost zilele alea, nu-ți dădeai seama că s-ar putea să mori

Poveste culeasă de Otilia Galescu

—

—

—

—

Toni Niculescu, inginer și jucător de tenis. Avea 33 de ani în decembrie 1989 și locuia în Piața Operei, cu părinții. Spune că nu-și mai amintește exact cronologia lucrurilor, dar unele întâmplări le poate povesti cu mare precizie. L-au marcat și, deși acum râde când spune cum a fost, recunoaște că în acele zile i-a fost frică. Dar n-a contat.

—

Din 16 decembrie, lumea a tot ieșit pe stradă. În noaptea aceea eram la un chef vizavi de Flora. Am văzut parțial ce s-a întâmplat în Piața Maria. Dar de atunci am tot ieșit în stradă. Nu știu cine naiba ne-a scos, dar tot ieșeam. În 17 decembrie m-am trezit în jur de ora 9. Locuiam cu părinții în Piața Operei, în Palatul Palas. Geamul era deschis, fiindcă era foarte cald. Și am auzit o fanfară. Tam-tam-tam! Venea dinspre Catedrală spre Operă, prin față pe la farmacie. Am ieșit la geam, să văd. Era o fanfară militară, soldații mergeau în cadență. În față erau câțiva care făceau paradă cu un drapel. Părea așa, o demonstrație de forță. Au trecut, lumea auzise deja ce a fost în 16 decembrie, că au fost arestați, că au început să bage oamenii la zdup, să scoată securiții pe stradă... Deci fanfara trecuse cumva, dar după ultimii era o coloană de oameni care venea după ei. Și efectiv le trăgeau soldaților picioare în fund, de le săreau șepcile din cap. Nu s-a întors unul. Erau speriați, erau niște soldați, săracii... Au luat la picioare în fund, de cred că erau vineți. Fanfara a cântat ce-a cântat și a dispărut.

Apoi m-a sunat un prieten și mi-a zis să mergem repede la Județeană de partid. Era undeva spre prânz și era deja foarte multă lume. Nu vedeam nimic, noi ne-am dus până la Continental. Era lume de la strada asta care intră sub Bastion (strada Hector – n.n.) și până la pod (Podul Decebal – n.r.). Era plin de lume. S-au oprit și tramvaiele, că nu puteau să treacă. Dar eu nu am stat mult. A trebuit să plec la Lugoj, să iau ceva de acolo. La vremea aia vindeam diverse chestii, evident ilegal și evident în mare secret. Văndusem un receiver la Lugoj și omul a zis că nu funcționează, să venim să-l luăm și să-i dăm banii înapoi. Era o căruță de bani. Partenerul meu de «afaceri» era fiu de procuror. Acum e în Suedia. L-am sunat și i-am spus că trebuie să mergem la Lugoj, că

ne dă în gât ăla. Ne-am urcat în mașina lui, cu câteva zeci de mii de lei la noi, băgați în chiloți, și am plecat spre Lugoj.

În drum spre Lugoj, pe la Recaș cred că ajunsesem să ne înghețe sângele! Pe partea stângă erau două coloane de tancuri de nu se vedea capătul. Veneau spre Timișoara și încă destul de repede, tanc după tanc. În spatele tancurilor mai venea o tură. Cred că erau TAB-uri, erau alte vehicule. Curgea apa pe noi, dacă ne opresc? În nebunia noastră, ne-am dus până la capăt. Am mers la om, am luat scula, i-am dat banii. Deci prostie! N-am știut cum să plecăm mai repede spre casă. La intrarea în Timișoara am dat din nou de coloana aia. Stătea pe loc, se oprise la intrarea în oraș. Tremuram amândoi. Am venit de pe Sălăjan (actualul bd. Take Ionescu – n.r.), Punctele Cardinale, să mergem spre centru, să mă ducă el pe mine acasă.

—

Între timp, ne gândeam unde să ducem scula aia. El a spus că o duce la bunică-su, care stătea pe Diaconu Coressi, în Girocului. Trecusem de Punctele Cardinale, ajunsesem în Piața Mărăști. Acolo era un puhoi de lume care venea dinspre centru. Fugeau de mâncau pământul. Să fi tot fost ora 15... Fugeau de rupeau pământul. Ne-am oprit cu mașina, că nu se putea trece. La un moment dat, deasupra a apărut un elicopter. S-a vorbit mult despre elicopterul ăla. Noi l-am văzut. Din ăla s-a tras. Se trăgea din elicopter jos, în lume, spre centru. Era cumva deasupra spitalului de ochi.

—

Ne-am oprit în dreptul actualului magazin de băuturi din Piața Mărăști. Nu știam ce să facem. Dacă ne-a fost frică? E puțin spus frică. La un moment dat, zdrang în mașină. Dă cineva cu mâna. Era un bărbat care avea mâna legată cu un pulover, o bluză, o cămașă, nu știu... Mâna sângera și a dat în parbriz. Urla, era tot roșu la față și striga la noi «Nu vă duceți, fraților, încolo, că vă omoară». Și-a luat mâna și-a fugit. A fost tăiat sau rănit de un glonț. A rămas sânge pe parbriz. Atunci ne-am speriat rău. Am întors mașina și ne-am dus spre Girocului. Am ajuns pe Diaconu Coressi, am băgat mașina în curte și am zis că rămânem acolo.

Între timp, am sunat-o pe mama, să-i spun că nu vin acasă. Mama mi-a zis să stau acolo, ca în centru e totul blocat și se trage. «Stați acolo, că sunteți în siguranță. Aici e prăpăd. Se trage și s-au spart toate vitrinele, se aruncă totul pe stradă», mi-a zis și tata. Și-am stat. Am dat drumul la televizor la sârbi, am dat drumul la Europa Liberă, să vedem ce se întâmplă, ce se aude. Am stat ce-am stat, se făcuse deja întuneric. La un moment dat, amicul meu se duce la baie. Geamul de la baie dădea în direcția Girocului. La un moment aud zgomote și mă duc să văd ce se întâmplă. Numai ce-l aud: «Capul jos, capul jos». M-am uitat pe geam și se vedeau trasoarele. Se trăgea aiurea, se vedeau gloanțe mergând în toate părțile. Efectiv zburau gloanțele. În situații din astea, dacă se trage cu muniție de război și e noapte, la cinci cartușe se bagă un trasor, ca să știi unde tragi.

Foaia cu vestea bună: „A căzut tirania!” · Fotografie: Constantin Duma

—

—

Zburau alea ca stelele pe cer. Și noi, cică, eram în siguranță...

—

Dimineață, luni, 18 decembrie, am plecat spre casă pe jos. Plouase toată noaptea, dar dimineață mirosea frumos și era ca în mai. Era un aer ca după o ploaie de vară. Am ajuns în centru și am văzut vitrinele sparte. M-au legitimat nu știu câți, m-au întrebat unde merg și ce caut acolo. Luni seară m-am dus pe balconul unor vecini, un etaj mai jos, chiar deasupra de farmacie. În stradă erau numai niște indivizi în pufoaice, care urlau. Probabil securiști. Se plimbau dintr-o parte într-alta prin Piața Operei. Tot strigau «Stinge lumina, închide geamul, stinge lumina». Nu știu la cine urlau, că era beznă peste tot. Apoi, în secunda următoare, am auzit o răpăială groaznică. Atunci au tras cu TAB-ul în plin, în catedrală. Au tras ca nebunii. A trecut un TAB și a tras cu mitraliera aia mare. Nu se vedea nimic, era beznă-beznă, dar ce-a fost acolo...

—

Au tras ca nebunii. Erau sfărâmate scările. Am văzut a doua zi, când m-am dus să văd. În partea dreaptă erau lumânări pe jos. Era o bucată de cap, așa, care se ținea în piele, osul sfărâmat, niște păr și o bucată de creier. Acolo puseseră oamenii lumânări.

—

În 20 decembrie, Piața Operei s-a umplut de oameni. Nu se vedea nimic de lume. Era plină, plină. Atunci m-am suit pe un tanc. Era pe partea cu lacto-barul, unde e acum McDonald’s, și venea dinspre catedrală, printre oameni. Au fost atunci mai multe tancuri care au venit în Piața Operei și cred că au stat acolo vreo lună. Țsta pe care m-am suit eu era unul dintre ele. Dacă m-ar fi fotografiat cineva atunci, azi eram, probabil, revoluționar. Mă țineam de turelă și făceam cu mâna. Iar oamenii din jur aplaudau.

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

Revoluția la Sibiu, așa cum a trăit-o Nicolae Sucurdean

În decembrie 1989 eram maistru la întreprinderea Independența Sibiu. Despre evenimentele de la Timișoara aveam cunoștință întrucât ascultam postul de radio Europa Liberă, ascultam chiar înregistrări cu rafale de armă automată, că sunt morți și răniți, lumea în stradă împotriva regimului comunist. Am auzit zvonuri din seara zilei de 20 Decembrie că în data de 21 Decembrie ora 9:00 se va ieși în stradă, în centru Sibiului.

**21 decembrie 1989,
8:00 — 10:00 dimineața**

Aam ajuns în Piața Mare și în centrul pieței un aro era răsturnat și ars și pe lateral erau în jur de 150 de persoane. Cineva a strigat să mergem la Nicu Ceaușescu să vorbim cu el. M-am alăturat acelu grup. Milițieni erau postați din loc în loc. Ne-am îndreptat către Consilul Județean al Partidului Comunist Român. În zonă era o mașină de pompieri și când ne-am apropiat mai mult ne-au udat cu furtunul cu apă, moment în care o petardă a fost aruncată înspre noi, fumegând. Cineva a dat cu piciorul în ea către soldați, aceștia au aruncat-o înapoi. Un manifestant a ridicat-o și i-a explodat în mână. Două persoane l-au scos din mulțime, iar noi am încercat să trecem mai departe. Însă, de pe scările Facultății, militarii, la ordinul unui cadru militar, au luat poziție de luptă în genunchi, îndreptând armele către noi, dar nu au deschis focul. Eu m-am dus către ei, mi-am desfăcut haina și cămașa și le-am zis:

„Trageți, cânilor. Voi nu aveți părinți, copii!”.

Atunci altcineva a spus să mergem la întreprinderi să scoatem muncitorii. Am făcut în așa fel să fiu în prima linie! Cu ing. Boromiza Augustin, ne-am postat în fruntea coloanei și am luat-o pe B-dul Spitalelor.

La un moment dat, ne-am intersectat cu o coloană cu care ne-am îmbrățișat și am plecat mai departe cu toții până la gară! Acolo, niște copii au dat pancarta comunistă jos de pe fațada gării și au călcat-o în picioare. Eu m-am ridicat pe două persoane să văd dacă suntem urmați de multă lume, cu gândul să-i duc la întreprinderea Independența, unde eram angajat. La poarta fabricii, coloana s-a oprit: pentru

Revoluția la Sibiu. Imagini primite de la Nicolae Sucurdean.

intimidare era juristul Crețulescu, în curte era ing. Manda și directorul ing. Galdean Mihai. Am pătruns în interior fără să fiu oprit împreună cu 15-20 de copii până în 18 ani. Ing. Boromiza Augustin a intrat și el, de-asemenea și trei bărbați înalți pe care nu i-am cunoscut, de aproximativ 30 de ani fiecare. Tinerii, la îndemnul nostru, au dat pancardele jos din curtea întreprinderii rămânând o singură pancarda, formată

din mai multe bucăți, pe care scria:

„Ceaușescu România stima noastră și mândria”.

Tinerii au dat jos prima parte ce scria Ceaușescu și când să dea restul jos, acei trei bărbați au strigat „aia nu, aia nu!”. Am strigat și eu și a rămas „România Stima Noastră și Mândria”. Directorul îndemnase pe un fotograf să filmeze, iar eu le-am arătat semnul Victoriei. I-am luat și pe cei din clădire cu noi, toți manifestații au pătruns în incinta fabricii și împreună am traversat curtea și am mers pe malul Cibinului la întreprinderile Flaro, 13 Decembrie, tot timpul strigând lozinci revoluționare tot timpul. Ne-am îndreptat către centru apoi. În Piața Mare se aflau militari, în dispozitiv în formă de cerc. Dar noi, în jurul lor, în toată piața strigam lozinci revoluționare. Mai târziu m-am întors la întreprindere, întrucât lucram în schimbul 2 și întârzasem. Toată conducerea știa ce am făcut spunând că trebuie să mă dea afară, din ordinul directorului Galdean Mihai. Am rămas la serviciu până seara în jurul orei de 22:00 de unde am plecat acasă.

**22 decembrie 1989,
ora 9:00 — 9:30.**

Am plecat de acasă către centru împreună cu un vecin. Pe traseu ne-a

ajuns un microbuz și șoferul a oprit și ne-a luat și pe noi până aproape de magazinul Dumbrava. Coloana

venea de pe B-dul Milea către Casa de Cultură a Sindicatelor. Tinerii din primul rând se țineau de brațe, ca să se respecte rândul, vecinul meu a intrat în mulțime și eu m-am așezat în fruntea manifestației și coloanei dând tonul la lozinci anticomuniste. La intrarea înspre Casa de Cultură un cetățean, ulterior am aflat că se chema Macrea, a zis că a fost trimis de directorul Casei de Cultură să ne zică să intrăm în sală. Tineretul nu a vrut să se oprească, voiau să meargă la miliție și securitate să scoată arestații. Atunci am intervenit eu și am spus că mai ușor scoatem arestații dacă ne organizăm, și cum unii mă cunoșteau din ziua precedentă s-au oprit.

În acel moment directorul, Stratulat Emil, avea ușa biroului deschisă, și vorbea la telefon. Când ne-a văzut a pus receptorul în furcă, a ieșit din birou, m-a luat de după umeri și, împreună cu câțiva dintre tineri, m-a dus în sala de spectacole. Spunea că putem intra și putem vorbi ce vrem. L-am aprobat verbal, ne-am întors către biroul lui m-am tras doi metri înapoi și i-am spus directorului că dacă în cinci minute nu apare stație și microfon să vorbim afară la oameni (eram neîncrezător de ce voia să intram numai în sală), chem demonstrații să devasteze tot. Atunci directorul a spus că nu are stație și că difuzoarele sunt incastrate în perețele săli de spectacole și că putem intra în sală. Atunci m-am adresat tinerilor să meargă să cheme demonstrații și nu au vrut să meargă niciunul. Am încercat să ies făcând câțiva pași, iar directorul s-a îndreptat spre mine și mi-a spus că are o stație mai mică. Am zis că este bună și aceea și el mi-a arătat pe unde să ies pe copertina de la intrarea în Casa de Cultură. Am ieșit pe copertină singur și le-am făcut semn manifestațiilor să rămână pe loc că va apărea un microfon. Între timp directorul cu o persoană au adus stația pe copertină, eu am luat microfonul, aceștia au montat stația și difuzoarele și am făcut o probă de microfon.

Am fost primul care s-a adresat mulțimii. Mi-am spus numele și locul de muncă și mulțimea a ovaționat strigând lozinci revoluționare. Le-am spus: **„Fraților, vă numesc frați de suferință, veniți sus să ne organizăm!”**

Dictatorul Ceaușescu încă nu era fugit. Au venit primii vorbitori și s-au așezat în spatele meu. I-am întrebat eu pe fiecare unde lucrează, și au trecut toți la microfon astfel încât să vorbească din toate păturile sociale. Microfonul trecea prin mâna mea după fiecare vorbitor în parte, eu alegeam cine să vorbească după cum credeam eu, ca să nu se facă dezordine.

Între timp a venit și preotul Streza Nicolae. Avea o hârtie scrisă dinainte, ne-a pus în genunchi în timp ce a rostit „Tatăl Nostru” și după aceea a citit acel document în care cerea libertate și altele în favoarea revoluției. Întrucât bătea vântul nu putea să țină microfonul și să citească, la un moment dat eu i-am ținut microfonul. După aceea la plecarea acestuia spre sală m-a chemat și pe mine. Am anunțat la

DI. Sucurdean și alți revoluționari luând cuvântul pe Casa de Cultură de la Sibiu. Fotografii de la Nicolae Sucurdean.

Dacă despici acel moment de revoltă, pântecul lui va naște masacrul, tortura, represiune violentă, o brutalitate intensă și rezistență ce zdrobește și anihilează totul în calea ei. Dar, atâta timp cât ne vom ține ochii deschiși, atâta timp cât vom privi totul în față, vom ezista până la capăt...

Pâine neagră.
Sticle de lapte.
Sticle metalice de la apă minerală cu cartuș.

Gabriela, 49 ani

microfon să vină în sală câte zece reprezentanți de la fiecare întreprindere. Le-am zis și că mă simțeam urmărit.

S-a format FORUMUL DEMOCRATIC SIBIAN, prima formațiune politică conducătoare a județului în afară de partidul comunist. Avocatul David Nicolae a citit rezoluția Forumului de pe scena sălii. Au început să se audă focuri de armă tot mai puternice, am întrebat cine merge să vadă de unde se trage. Au plecat câteva persoane, s-a întors primul revoluționarul Bucătaru Constantin și a zis că se trage din toate părțile. Eu am ajuns lângă avocatul David și i-am zis să întrerupă și fără panică să ne împrăștiem că se trage asupra noastră. Lumea asculta de mine. Am ieșit afară din clădire când l-am văzut pe preotul Streza Nicolae înconjurat de aproximativ 20-30 de persoane, sfătuindu-se și apoi plecând către Consiliul Județean. Am alergat după ei. Când am ajuns în fața Consiliului Județean erau militari în față. Am auzit focuri de armă în apropiere, de pistol, pe o stradă laterală. L-am cerut cadrului militar să ne ajute. Acesta a trimis un militar să vadă ce se întâmplă și militarul a confirmat că vine spre noi un individ trăgând cu pistolul și a primit ordin să tragă asupra acelui cetățean. Nouă, civililor, ne-a spus să intrăm în prima curte, am fugit tot grupul, și, întrucât ușa de la intrare în imobil era închisă, am intrat în lateralul acesteia și apoi cineva a strigat că ușa s-a deschis. Grupul a intrat în imobil, eu ultimul am rămas pe scări. Am escaladat un gard, am trecut astfel într-o altă curte, unde am găsit trei bătrâni. Le-am spus că sunt urmărit și ei m-au ascuns în pod. Mai târziu am coborât în casă unde am rămas până în jurul orei de 21:00. Ulterior am plecat acasă pe străzi ocolitoare întrucât se trăgea puternic.

23 decembrie 1989, pe la ora 11:00

M-am îndreptat către Consiliul Județean cu gândul să mă întâlnesc cu preotul Streza și cu ceilalți membri ai Forumului. În afara clădirii, era un grup de revoluționari, 10-15, și discutau aprins că alți indivizi au preluat puterea. În acel moment mi-am dat seama că revoluția a fost furată, confiscată. M-am dus apoi la întreprinderea unde lucram și am organizat paza secției, pentru că acolo erau materiale inflamabile - generatoare de atmosferă controlată, bazine mari cu ulei pentru tratamente termice, tuburi de oxigen, cuptoare de tratamente termice - care puteau produce o catastrofă. Am mers de zi pentru a asigura paza și funcționarea normală. Când nu eram la întreprindere, păzeam cu rândul la blocuri centrala termică de încălzire.

30 de ani și încă mi-e greu să vorbesc despre Revoluție

Victoria Labuhn

Doar cu câteva zile în urmă i-am povestit pentru prima dată soțului meu, i-am tradus de fapt rândurile scrise despre cea mai tristă și dureroasă zi / zile din viața mea. A fost foarte impresionat, emoțiile ne-au cuprins pe amândoi. Doare, încă doare...

La dorința soțului meu, vă trimit aceste rânduri. Am plecat din România în 1991 și în 1992 m-am stabilit în Germania. Coșmarurile și atacurile de panică m-au însoțit toți acești 30 ani. Mi-am schimbat profilul de numeroase ori, de la inginer agricol în România, în Germania am studiat la Institutul Paracelsus de Medicină Naturistă din München. Apoi am lucrat în cardiologie, homeopatie, apoi am fost inspector pentru un centru de cercetare a societății și pieții germane... a fost o fugă continua. Soțul și fiica mea mi-au dat putere în acești ani, prin dragostea și toleranța lor. Am încercat să eliberez durerea prin desen, prin pictură, iar lucrările sunt triste. Urmează să îi spun și fiicei mele cele ce urmează, zilele acestea... În septembrie a împlinit 32 de ani... este timpul.

Am ajuns la jumătea drumului, în fața mea se află un pod, podul care leagă trecutul cu viitorul. Mă întorc. Sunt un alt om, 27 de ani pe pământ străin au lăsat urme adânci. Ani plini de speranță, optimism, încredere și în același timp durere, dezamăgire, trădare și boală.

Acasă? În țara în care m-am născut am fost văzută ca venetică, în țara în care m-am maturizat am fost *Ausländerin*... Acasă este acolo unde sunt părinții mei, sora mea geamănă, în România? Sau acasă este

acolo unde este fiica mea, soțul meu, în Germania?

Instinctiv am știut, am simțit ceea ce se va întâmpla. În noiembrie 1989 eram în stagiatură în sudul României, aproape de Dunăre, aproape de capitală. O zi ploioasă, gri, tristă, liniștea sufoca satul. Mai mulți stagiați și colegi ne-am adunat în apartamentul doctorului de la țară, la un pește cu orez și vin roșu primit de la localnici. Jucam cărți, fiecare povesteste ceea ce îl preocupa mai mult, o colegă urma să nască de sărbători, eu urma să merg acasă la părinți și fiica mea. În acel moment am simțit, am știut și am spus tare **„De Crăciun nu va mai exista comunism!”**. Înainte de a termina propoziția au sărit toți, să tac, să schimb tema.

Câteva săptămâni mai târziu, tot la doctorul satului sărbătoream o zi de naștere, auzisem ce se întâmplase în Europa de Vest. Profesorul de fizică a improvizat o antenă și ascultam veștile în limba germană de peste graniță. Acoperisem geamurile cu pături, camuflasem ușile. Emoțiile, frica ne controlau gândurile. Toți ne țineam respirația, bătăile inimilor noastre umpluseră camera. Deodată, se aud bătăi puternice în ușa de la intrarea din cabinetul medical. Gazda noastră, doctoral, merge la intrarea principală sa afle ce se întâmplă. Aud vocea preotului din sat și printre cuvinte înțeleg doar: **„Fugiți, cât mai repede”**. Nu știu cum și ce au gândit ceilalți, dar știu că au început să-mi tremure genunchii și instantaneu m-am gândit la fetița mea de doi ani, care se afla la părinții mei, un tată anti-comunist și o mamică devotată partidului.

A intrat gazda, era alb ca varul:

„Trebuie să plecăm, adică să fugim, este REVOLUȚIE! Țăranii nu văd bine intelectualii, intelectualii sunt comuniști. Nu ne rămâne timp să luam nimic cu noi.”

Ne-am urcat 7 persoane în trabantul doctorului și direcția București. Fiecare dorea să ajungă acasă la familie, a rămâne pe loc însemna să ne expunem furiei țăranilor. În mașină am simțit cât de frig este afară, purtam o ie, un pantalon subțire de catifea și peste o bundiță. Aveam la mine buletinul și circa 200 sute de lei. „Important este să ajung cât mai repede la fetița mea”, mi-am spus, fetița mea pe care o lăsasem cu două luni în urmă la părinții mei, ca să mă prezint la stagiul, fetița mea care nu știa care dintre gemene este mămica ei. Trebuia să ajung acasă cât mai repede. Nu îmi aduc aminte ce vorbeau ceilalți stagiați din mașină, poate era tăcere de mormânt, îmi auzeam doar inima și gândurile mele, parcă umpleau toată mașina... La un moment dat ne-am oprit, fețe străine mă trag jos din mașină, nu înțeleg de ce toată lumea urlă, de ce ard mașini pe stradă și de ce urlă la mine doctorul satului:

“Mă auzi? Trebuie să ajungi la Gara de Nord, sunt cam 12 km, ferește-te de centru.... 12 km, ai bani destui!”

De ce mă lasă singură? De ce nu pot să merg cu ceilalți? Afară este aproape întuneric... în care direcție este nordul? Nu mă pot concentra și transpirația nu se mai termină! Tremur de frig, de frică? Alerg, alerg, alerg, simt că leșin de frică, totul devine tulbure... Deodată este liniște, ceva mă scutură. E un străin, un bărbat m-a aruncat la pământ, realizez ce intenționează, frica si urlatul nu îmi sunt de ajutor, reacționez, îl lovesc acolo unde este cel mai sfânt loc al bărbatului, începe să înjure, mă blestemă, pot să mă eliberez, el urlă căzut în patru și reușesc să fug. Încep să mă adun. În jurul meu tot mai mulți oameni răniți, văd sânge, fețe sperate, speriate, soldați și bărbați în uniforme albastru închis și căști pe cap, nu le văd fața, dar știu că trebuie să mă feresc de ei. Mă aflui într-un cartier unde se construiesc noi blocuri, la parter sunt ferestre mari, magazine, peste tot cioburi de sticlă, simt că m-am tăiat, dar trebuie să fug mai departe. Oamenii trag de mine să merg cu ei în aceeași direcție “ești singură copilă, vino fată aici, ia-o mă pe fata aia, este singură, doame ferește...”

Văd un tramvai care circulă, citesc Gara de Nord, împreună cu alți oameni sperați, furioși, reușesc să mă urc în tramvai, încerc să aflui care este situația, totul este difuz. “Soldații, armata este de partea noastră,- - „Soldații trag în frații noștri”. La un moment dat aud o femeie urlând, geamurile se sparg, în tramvai se trage cu mitralierele, văd un abdomen spintecat, reușesc să ies și mă ascund sub tramvai, văd uniforme albastre, bocanci. Inima s-a transformat într-o tobă uriașă, o simt în urechi, în cap, în abdomen, în genunchi. Sunt udă, cred că plouă, ninge, nu îmi dau seama, pantalonii mei sunt uzi... Picioarele nu mă mai ascultă, dar am reușit să fug, fug din nou, alerg. Nu mai am aer, aproape că mă sufoc...

La un moment dat din spate mă prinde un tânăr soldat... Îmi este atât de frică, el încearcă să mă liniștească, îmi spune că el și ceilalți soldați merg în Gara de Nord, și mă duc cu ei, mă urcă în camion. Doamne, lasă-mă să-mi văd odată fetița, să-i spun cât de mult o iubesc. Încerc să mă rog, oare de ce nu m-a învățat nimeni să mă rog?

Am ajuns la Gara de Nord, tânărul soldat mă duce la Acceleratul care merge la Sibiu. Pe peron se impart apă și gogoși? Covrigi? Îmi este așa de foame, dar de frică nu pot înghiți. Un cetățean îmi pune în mână un prospect, încerc să citesc, este Revoluție. Cineva mă împinge, urc în tren, este mult trecut de miezul nopții, nu știu ce zi este, a trecut deja o zi și este a doua noapte?

În tren este tare frig, întuneric, puțini oameni. În compartimentul în care mă aflam s-a urcat un bărbat, cu palton, pălărie și o geantă diplomat pe care o ține strâns la piept. Este tare agitat, pune întrebări, vrea să știe cine sunt, unde merg, ce fac. Vreau să ies din compartiment dar blochează ușa cu piciorul. Este panicat, realizez că nu vrea să rămână singur. Trenul pornește.

Avea să fie cea mai lungă noapte din viața mea.

A venit controlorul și ne-a spus să nu stăm la geam și în gări să ne punem pe podea. A mai spus ceva dar îmi era greu să mă concentrez, trebuia să ajung acasă, restul nu mai conta, cu orice preț trebuia să ajung la fetița mea, ingerașul meu. Noaptea avea să fie lungă, rece. La fiecare oprire încercăm să aflăm ce este nou. Totul era confuz, nimeni nu știa nimic exact... Revoluția cuprinsese toată țara, apa era otrăvită... Pe lângă toate acestea un zgomot ciudat avea să mă însoțească în acea noapte. Eram prea obosită, speriată, flămândă, înghețată de frig, am încercat să speculez ce ar putea fi dar am renunțat. Definitiv nu am voie să ațipesc! Când a început să se lumineze mi-am dat seama: pasagerul în palton negru și pălărie toată noaptea mâncase hârtia din geanta diplomat, sigur că nu de foame, egal, fiecare își duce crucea, bine că m-a lăsat în pace.

Trenul a oprit înanite de a intra în gară, se auzeau focuri de armă, voci, strigăte... Oare de ce trag oamenii aștia? Trebuie să scap de masa de oameni panicați, singură am o șansă mai mare. Nu este deloc ușor să mă distanțez de mulțime, reușesc dar documentele, banii și o cizmă au rămas în mulțime. Nu mai contează.

Recunosc cartierul, am să merg la tușica mea, să sun? Oare merg telefoanele? Sigur știe ce este acasă la părinții mei? Împușcăturile din jurul meu mă pun în pericol, mă întind pe burtă, caut un refugiu în spatele unui camion răsturnat. Respir ușurată: nu va exploda, este acoperit de zăpadă, realizez că a ars, sunt în siguranță. Simt că pantalonii mei sunt tari, probabil făcusem de frică pe mine și acum au înghețat, văd sânge pe picior, mă sperii dar realizez că nu este sângele meu. La tușica nu am nici o șansă să ajung, în cartier se aud neîntrerupt împușcături.

Anonim-ă

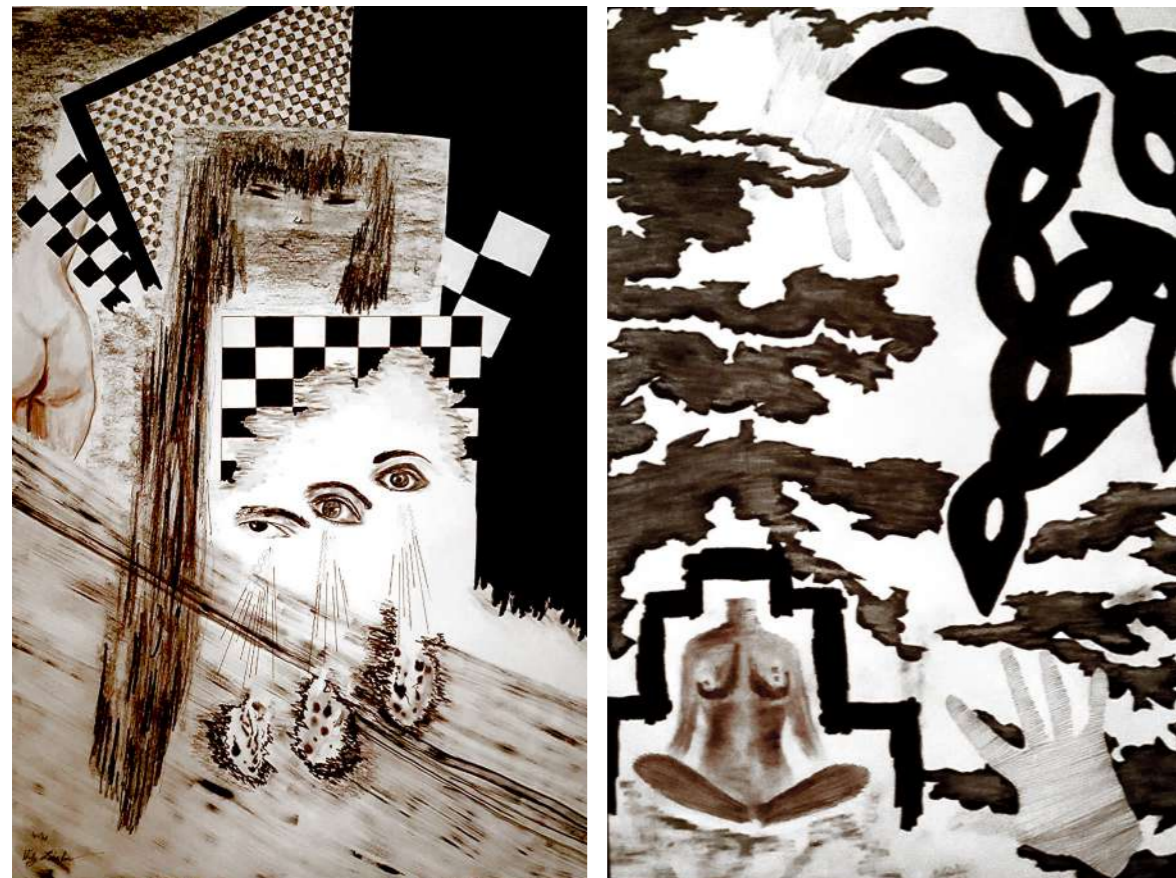
Înanite de a se întuneca ajung la viaductul de la ieșirea din oraș. Dacă ar trece o mașină.... Cum să merg pe jos în plină iarnă... sunt 19 km care mă despart de fetița mea, trebuie sa trec printr o pădure...

O mașină oprește, vreau să fug, e singurul lucru care în ultimele 48 sau 72 ore s-a dovedit eficace. Un bărbat tânăr mă strigă, îmi spune să nu am frică, vrea să mă ajute, unde merg, ce fac? Și el merge în aceeași localitate, să aducă apă, că în oraș se vorbește că ar fi otrăvită. În comuna unde intenționez să ajung lucrează soția lui, predă la ciclul doi. Din auzite o cunoaște mama mea, sigur,

secretara de partid, toți o cunosc. Sper că nu urăște prea tare comuniștii... În mașină merge caloriferul, dar nu încălzește, ce contează, o să fiu curând acasă.

Mă aflu în fața porții părinților mei, bat puternic în poartă, strig dar nu mă aude nimeni. Pentru un moment un nod în gât mă împiedică să respir: dacă s-a întâmplat ceva... Cu ultimele puteri sar gardul, ușa principală este blocată, obloane ascund geamurile, este întuneric peste tot. Încerc să intru prin bucătăria de vară. În camera mică este o veioză aprinsă, inima îmi bate tot mai tare, aud focul de

lemn arzând în soba de teracotă, jos pe covor o văd pe Athena, îngerașul meu, fetița mea, într-o rochiță roșu cărămiziu, năsuțul murdar. Trăiește, este bine! Mă așez pe pat, îmi curg lacrimile, nu îmi pot opri suspinatul... Athena vine la mine, mă mângâie pe obraz cu mânuțele micuțe și moi „nu mai plânge, tu ești mămica mea” se cuibărește în brațele mele, „te iubesc mami”, după care se ridică și își continuă jocul. În lumea ei nu s-a întâmplat nimic, totul este în ordine. *Mulțumesc, Doamne, fetița mea este bine, îți mulțumesc.*

Lucrări ale Victoriei Labuhn prin care încearcă să vindece traumele de la Revoluție.

Care-i combustibilul care te face să mergi întruna în direcția exprimării libere, chiar și după ce ești bătut și amenințat și după ce ți se taie orice formă de trai?

De la această întrebare pornește jurnalistul Vlad Marko Tollea în explorarea a două mișcări artistice subversive, fiecare în modul său: Aktionsgruppe Banat și grupul Sigma. Dacă în cazul celui din urmă această subversivitate ținea de abordarea conceptuală a artei (versus realismul socialist ce „definea” estetica vremii) și de misiunea experimental-pedagogică, în cazul Grupului de Acțiune Banat accentele revoluționare erau clare și au condus la amenințări și întemnițări ale membrilor grupului.

Dinamicile dintre aceste mișcări și mecanismul de putere sunt esențiale pentru o înțelegere mai aprofundată a tensiunilor care au fisurat din ce în ce mai mult pe parcursul anilor comunitatea, pentru ca mai apoi să izbucnească în revoluția populară din decembrie 1989.

Rezistența prin cultură 01

Aktionsgruppe Banat

Autorii șvabi bătuți, întemnițați și amenințați de Securitate pentru textele lor

Vlad Marko Tollea

Curaj, nevoie de progres... poate nebunie? De ce alegi să fii scriitor subversiv într-un sistem opresiv? Idealism?

Care-i combustibilul care te face să mergi întruna în direcția exprimării libere, chiar și după ce ești bătut și amenințat, după ce îți sunt confiscate manuscrise, după ce ce îți se taie orice altă formă de trai?

Una dintre memoriile de preț pe care le are cetatea noastră este activitatea și moștenirea Aktionsgruppe Banat (în română, Grupul de Acțiune Banat). William Totok, unul dintre fondatori, își amintește cum mișcarea a apărut în primăvara anului 1972, ca „o grupare a unor tineri autori care în mod programatic încercau să creeze o literatură neconvențională, angajată în sensul adevărat al cuvântului, axată pe o perspectivă declarat social-critică, opusă unui estetism elitist, apolitic și distanțat față de realitatea imediată”.^[1]

Banatul din timpul comunismului își păstra configurația precedentă. Înainte de lipirea la România Mare în 1919, regiunea se caracteriza printr-o confluență multietnică. Găseai aici români, maghiari, nemți (cunoscuți popular drept șvabi), sârbi, romi, dar și alte etnii, de la bulgari la ucraineni.

Pluralismul politic dobândit în interbelic – ca o reflexie a compoziției etnografice – avea să fie atenuat de regimurile statiste de stânga, care după ‘70 viraseră către stalinism. Această schimbare bruscă de direcție culturală a fost resimțită de tinerii scriitori ai vremurilor. Întâmplarea face ca tonul rezistenței să fie dat de un grup de prieteni de liceu din Sănnicolau Mare, ulterior extins la mai mulți etnici șvabi ai comunelor bănățene. Pentru a-ți da seama de asta, e de-ajuns să auzi numele celor nouă fondatori ai Aktionsgruppe: **Albert Bohn, Rolf Bossert, Werner Kremm, Johann Lippert, Gerhard Ortinau, Anton Sterbling, William Totok, Richard Wagner și Ernest Wichner.**

Tineriiăștia profitau de climatul mai relaxat de la începutul Republicii Socialiste a lui Ceaușescu. Astfel, creațiile lor aveau loc în publicații de prestigiu, precum revista Neue Literatur din București. Încet-încet, Wagner își conștientiza apartenența în prima generație de autori „născuți sub zodia socialismului”. Specificul minorității, spunea el, „este «un element secundar». Acest aspect este important, pentru că noul grup de tineri scriitori simțea nevoia să se detașeze, printr-o confruntare și provocare directă, de reprezentanții generației etnicilor germani care se identificaseră cu crezul nazist și lăsaseră ca moștenire tinerei generații «false scheme de gândire»”.^[2]

Ajunși studenți, cu toții au urmat cursuri la secția de Germanistică din cadrul Facultății de Filologie a Universității de Vest din Timișoara. În plus, ei au înființat Cenaclul literar Universitas, care aparținea de Casa de Cultură a Studenților din Timișoara.

Activitatea grupului era un pas emancipator natural într-un sistem care devenea tot mai axat pe cenzură. Nu la fel au considerat și autoritățile. Securitatea a prins vorbă de toată agitația asta în 1972. Un an mai târziu, informatorii săi erau prezenți la ședințele Universitas, cât și în localitățile unde tinerii își prezentau textele. Deși subtil și în germană, literele ieșite din mașinile de scris ale grupului purtau o greutate rar întâlnită în acea perioadă.

Chiar și cu securiști în ceafă, tinerii aveau succes. În 1974, ei deja fuseseră într-un fel de turneu în centrele universitare importante ale țării: București, Timișoara și Cluj. Scriiturile cu tentă asumat politică erau publicate în Neue Literatur, iar în calendar urma lansarea culegerii de texte **„Noi, deschizătorii de drumuri”**. Pentru Marele Sistem, era deja prea mult.

Culegerea ar fi trebuit să conțină o poezie iconică, Angajament. Semnată sub autor colectiv, aceasta făcea referiri directe la omul istovit să mai fie doar o rotiță din mașinărie:

*ești angajat
da
sunt angajat
da da
foarte angajat
ești și tu angajat
da
sunt și eu angajat
foarte angajat
da da
dar nu mai vreau să fiu angajat
am fost angajat deja de prea multă vreme
nici eu nu mai vreau să fiu angajat
am și fost angajat de prea multă vreme
da
cu tine aici
cu tine aici de asemenea
nu mai sunt angajat de
nu mai sunt angajat de asemenea
da da
da da de asemenea*

„Angajament”, o poezie ce ar fi trebuit să apară în culegerea „Noi, deschizătorii de drumuri”

Membrii Grupului de Acțiune Banat scăldându-se în Mureș, la Periam, în 1972. De la stînga la dreapta: William Totok, Werner Kremm, Richard Wagner, Johann Lippert, Rolf Bossert, Anton Sterbling. Sub apă: Gerhard Ortinau și Ernest Wichner. Fotografie din arhiva scriitorului Richard Wagner. Sursa: DW.

Poezia nu a trecut de cenzorii comuniști. Apoi, securiștii au decis retragerea întregii culegeri. O altă rivalitate a provenit din partea Cenaclului Adam Müller-Guttenbrunn al Asociației Scriitorilor din Timișoara (subordonată Uniunii Scriitorilor din România). Din ea făceau parte vechea gardă literară, în care și-a găsit un aliat de nădejde Securitatea. Bătrânii îi acuzau pe urmași de creații lipsite de valoare. Indirect, de atac asupra ordinii publice. Conflictul a culminat cu aniversarea de trei ani, în mai 1975, a Aktionsgruppe. După citirea sau difuzarea de pe bandă a titluri ca „Aplauze frenetice din toate părțile” sau parabola anti-autoritară „Caligula-Cizmulița”, organele de represiune au pornit acțiunea directă împotriva grupului.

S-a trecut la confiscat de manuscrise. Unii membri

au fost bătuți în stradă. Alții au ajuns la închisoare, pe motiv de „propagandă fascistă”. Au fost numiți hitleriști, filați constant și acuzați de furt de aparatură militară și contact prin aceasta cu Radio Europa Liberă. Era un fiasco total.

Toate aceste presiuni erau într-adevăr conștientizate după hotare, însă nu prin modalitățile descrise de securiști. Ci prin Ernest Wichner, primul emigrant al grupului în Republica Federală Germană (cea de Vest), care era în contact scris cu membrii rămași în țară. În caz că lucrurile luau o turnură sângeroasă, el era însărcinat să relateze tot presei străine.

Apoi, a venit încarcerarea în grup. Gerhardt Csejka, Wagner, Ortinau și Totok au fost duși pe 11 octombrie la sediul Securității din Timișoara, pentru a fi

facultate și condamnat la 5 ani de închisoare.

Solidaritatea nu a venit din interior, însă. Ca un domino informațional, semnalul a ajuns până-n Vest, iar publicații ca Le Monde, Akzente sau Frankfurter Rundschau și ONG-uri ca Amnesty International au condamnat și au pus presiune pe sistemul românesc. Contraatacul a rezultat în eliberarea lui Günther Totok. Aplaudacii de partid l-au privit ca un dar de la Lider. Scriitorii săi utili, ca Eugen Barbu, au scos textul argumentativ cu „agenturile străine” din sertar. Astfel, Aktionsgruppe Banat a fost interzis. La fel și Cenaclul Universitas.

În 1977, el a fost integrat în cenaclul odată rival, apropiat sistemului – Adam Müller-Guttenbrunn. Astfel, s-au creat cele două tabere: conservatorii mai mult sau mai puțin aliați ai Republicii Socialiste versus progresiștii disidenți. Un nou val de tineri s-a alăturat secundeii, prin Jakob Mihăilescu, Herta Müller, Werner Söllner, Helmuth Frauendorfer, Roland Kirsch și Horst Samson.

În perioada aceea, apropiat de nucleul progresist era și Balthasar Waitz, pe care l-am vizitat în documentarea acestui material la sediul Banater Zeitung Temeswar.

Waitz își amintește cum anii ce au urmat interzicerii Aktionsgruppe și a integrării membrilor într-un cenaclu autorizat nu a însemnat că autorii problematici vor renunța să semnaleze căderea liberă a societății românești. Astfel, nici șicanele Securității nu au încetat.

Le dădeam – ca la câini – niște oase, ca să putem să fugim pe cealaltă parte. Aveam cuvinte puse expres pentru ca cenzorii să-și facă treaba și să aibă cu ce să-și justifice munca. Însă aveam și «șopârle», adică lucruri care exprimau altceva. Lucruri subversive, vizibile doar pentru cei inițiați. Dar aceste reptile se găseau și în literatura română a vremii

— Balthasar Waitz

Impunerea esteticii staliniste a făcut ca membrii progresiști să părăsească, unul câte unul, Cenaclul Adam Müller-Guttenbrunn. Însă cel mai grav era că acestor autori pe la 20-30 de ani le-a fost tăiat avântul. Fie prin „ciopârțirea până la mutilare” a operelor lor de către organele de cenzură, fie prin ținerea lor cu anii la sertar și demiterea artiștilor de la slujbele zilnice, care le asigurau existența materială. Helmuth Frauendorfer a fost interogată de mai multe ori în vara anului 1984, cu scopul de a declara că foștii colegi de cenaclu promovau „texte dușmănoase”. El a fost bătut, a primit un avertisment scris și amenințat că i se va intenta un proces.

„Ne găseam într-o situație de «ori la bal, ori la spital»”, descrie Waitz acea perioadă. „Așa că am decis, alături de alți șase colegi, să înaintăm o scrisoare-petiție către Cornel Pacoste, primul secretar al P.C.R. pe județul Timiș, cât și lui Dumitru Radu Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor”.

anchetați pentru tentativă de traversare a graniței, deși ei erau doar în vizită în Comloșu Mare, la părinții lui Totok. Ultimii doi riscau chiar exmatricularea din facultate. Au stat o săptămână sub detenție. Într-un final, Ilie Verdeț (secretar cu problemele ideologice și ale naționalităților conlocuitoare din Comitetul Central) și Adalbert Millitz (secretar al Comitetului Central responsabil cu minoritatea germană) au dispus eliberarea lor, din cauza probelor inconcludente.

După aceasta, deși li s-a sugerat să nu se mai vadă vreodată, aceștia și-au povestit chiar în seara eliberării despre cele trăite. A reieșit că cei patru aveau solvent împotriva mecanismului bine uns al turnătoriei. În noiembrie, Totok a fost arestat din nou, iar (o lună mai târziu) fratele său exmatriculat din

Herta Müller, în anul 2010

Ea suna așa: ^[?]

Herta Müller, în anul 2010

Stimate tovarășe președinte,

Herta Müller, în anul 2010

Herta Müller, în anul 2010

Herta Müller, în anul 2010

Herta Müller, în anul 2010

Herta Müller, în anul 2010

Dorim să vă aducem la cunoștință, noi, tinerii scriitori germani din Timișoara, următoarele: în zilele de 19, 20, 21, 24 iulie și încă o dată în ziua de 20 august a.c., tânărul nostru coleg Helmuth Frauendorfer, absolvent al Facultății de Filologie din Timișoara (1984), cu un frumos început literar și o bogată activitate artistică (a condus grupa germană de teatru a Casei de Cultură a Studenților) și publicistică (ca responsabil al paginii în limba germană a revistei Forum Studențesc, pagină care, pentru noi inexplicabil, nu mai apare), a fost anchetat de către Securitatea Statului, și anume de lt. col. Păduraru Nicolae și maiorul Adamescu Ion. În cursul anchetei, colegul nostru a fost insultat și o dată chiar bătut de maiorul Adamescu. I s-a cerut să semneze declarații prin care recunoaște că ar fi scris poezii ostile statului nostru (folosim formula Securității) și ar duce activități de același fel. De asemeni, i s-a cerut să semneze declarații că noi, cei care ne alăturăm colegului nostru prin această scrisoare, l-am fi influențat și orientat spre aceste activități «ostile». Aceasta și prin Cenaclul Adam Müller-Guttenbrunn al Asociației Scriitorilor din Timișoara, cenaclu care a fost numit de către lt. col. Păduraru un «bârlog». «Bârlogul» este condus de scriitorul Nikolaus Berwanger, secretar al Uniunii Scriitorilor. În cenaclu activează o parte dintre semnatarii scrisorii de față. Ne-am decis să scriem această scrisoare deoarece incidentul cu tânărul nostru coleg, care de altfel s-a terminat cu un avertisment scris, nu este primul. De ani de zile suntem persecutați de către organele Ministerului de Interne din Timișoara. Ceea ce scriem este răstălmăcit în mod tendențios, căutându-se să se dovedească că activitatea noastră ar fi subversivă, suntem împiedecați să călătorim în străinătate, au avut loc percheziții domiciliare, rețineri, unor colegi li s-a refuzat primirea în Uniunea Scriitorilor, deși întrunesc condițiile necesare acestei primiri, tineri colegi aflați la începutul scrisului sunt intimidati sau atrași prin amenințări să colaboreze cu Securitatea etc. Este evident că această stare de lucruri nu mai poate continua. Noi o considerăm o flagrantă încălcare a statutului naționalităților din patria noastră și, în ultimă instanță, a spiritului Congresului al IX-lea al Partidului, care, cum se știe, a pus societatea noastră pe baze noi, pronunțat democratice. Starea de lucruri descrisă nu reprezintă pentru noi altceva decât o boicotare sistematică a activității noastre de scriitori de limbă germană. Aceste tracasări nu sunt altceva decât încercări de a ne reduce la tăcere și a ne forța să părăsim țara.

Apelăm la conducerea Uniunii Scriitorilor să intervină la conducerea de partid pentru a pune capăt acestor stări de lucruri din Timișoara. Dacă aceasta nu este posibil, ne vom adresa direct conducerii superioare de partid.

Herta Müller, în anul 2010

Herta Müller, în anul 2010

Herta Müller, în anul 2010

Herta Müller, în anul 2010

Herta Müller, în anul 2010

Herta Müller, în anul 2010

Herta Müller, în anul 2010

Semnat:

Herta Müller, în anul 2010

Helmuth Frauendorfer, Herta Müller, William Totok, Richard Wagner, Johann Lippet, Horst Samson, Balthasar Waitz.

Memoriile Cetății

Memoriile Cetății

Memoriile Cetății

„O lună mai târziu, am fost chemați la Comitetul Județean de Partid, într-o sală a secției de propagandă, unde erau atât șeful securității timișene, cât sși șeful cenaclului literar, Anghel Dumbrăveanu și șeful propagandei, Eugen Florescu. Pe de altă parte, stăteam noi, scriitori tineri. În afară de Herta Müller, care era prin R.F.G.”, povestește Waitz.

Memoriile Cetății

Abia ajunși față în față a realizat Waitz că erau șanse ca drumul lor de ieșire să nu mai fie pe ușa din față, ci ghidat de Securitate către arest. Crede că norocul lor de păstrare a libertății a constat în contactul cu Europa Occidentală. Li s-a interzis publicarea oricărui text. Au fost amenințați direct cu toate relele lumii. În majoritate, etnicii germani aveau depuse cereri de emigrare (lucru posibil prin pactul de natură financiară dintre R.S.R. și R.F.G.). Astfel, acesta era unul dintre pârghiile de șantaj ale sistemului.

Memoriile Cetății

Herta Müller și Richard Wagner au făcut cerere de emigrare în octombrie 1985. În afară de Waitz, toți restul de la acea întâlnire au părăsit țara până-n '87. În plus față de interdicția de publicare, programele minorităților germane de la TVR au fost reduse la două ore. Radio Timișoara a avut chiar emisia oprită, între 1985-1990. Rezistența se muta în subteran, în șuşoteli. În Banat, ea era omniprezentă, și parcă nicăieri. Până la o scânteie, cândva în decembrie 1989.

Memoriile Cetății

Memoriile Cetății

Memoriile Cetății

Aktionsgruppe Banat a fost o mișcare de rezistență. În ciuda vieții oficial scurte a grupării, membrii și apropiații lor nu și-au coborât vocile subversive. Majoritatea lor au emigrat și trăiesc în ziua de azi în Germania, cu două excepții notabile.

Memoriile Cetății

Conform ziare.com, „Unul dintre membrii grupului, Rolf Bossert, s-a sinucis în urma (hărțuirilor) Securității, ai cărei oameni l-au terorizat prin anchete, percheziții și bătăi. Despre Herta Müller spuneau că se prostitua cu studenții arabi”.^[4]

Memoriile Cetății

Și Roland Kirsch a fost găsit spânzurat la Timișoara în primăvara lui 1989, însă unele voci ^[5] susțin că nu

se știe dacă s-a sinucis sau ar fi fost mână criminală. În orice caz, nu e greu de imaginat de ce un scriitor disident ar fi ajuns la capătul puterilor chiar înainte de Revoluție.

Memoriile Cetății

Munca unora dintre ei a fost recunoscută pe plan internațional. În 2009, Müller a câștigat premiul Nobel pentru Literatură, Academia Suedeză descriind-o drept o femeie „care, cu densitatea poeziei și a sincerității prozei sale, prezintă peisajul celor deposeați”.^[6]

Memoriile Cetății

În 2010, a apărut și un documentar despre acești tineri idealiști, intitulat „An den Rand geschrieben” ^[7] („Scriitori germani, originari din Romania, în vizorul Securității”).

Memoriile Cetății

Waitz crede că în situația respectivă, tinerii scriitori de azi ar fi găsit și ei aceste modalități de a șicana cenzura.

Memoriile Cetății

„Acum, în democrație, e greu să găsești o voce puternică sau sinceră, deoarece totul este comercial. Vandabil. Se spune că în ziua de azi există o mare libertate... de a fi cumpărat. Suntem într-un mall uriaș. Așadar, lupta tinerilor scriitori și jurnaliști (născuți după '89) este cea împotriva propriilor limite, dar asta doar dacă reușesc să citească societatea. Trebuie să vadă cât rău face acest sistem global în care suntem băgați tot mai mult, pentru identitatea și gândirea ta, în primul rând. Cum să mai faci poezie, ceva foarte intim, într-un așa sistem?”

Memoriile Cetății

Waitz îndeamnă tinerii scriitori ai zilelor să învețe să se revolte împotriva unui stil de viață, chiar dacă publică pe banii lor. „Asta e singura șansă a voastră, a generației tinere. Nu să te gândești că faci din vânzări suma X, încă de când scrii.”

Memoriile Cetății

Iar ziariștii ale căror voci sunt ascultate trebuie să lupte cu o anumită cenzură.

Memoriile Cetății

„Pe vremea mea, era una cunoscută, a regimului. În ziua de azi, e una a societății de consum. Cititorii vor să citească doar ce le place lor. Greșit! Acolo e lupta jurnaliștilor pentru a fi liberi”, concluzionează Balthasar Waitz.

^[1] Vitalie Ciobanu în dialog cu William Totok în Contrafort.md, Am învățat să detest orice formă de totalitarism și, în același timp, să recunosc limitele toleranței admisibile din respect pentru convingerile democratice ale altora www.contrafort.md/old/2002/93-94/394.html

^[2] Aura Cumita în Critic Atac, „Aniversară: 40 de ani de la înființarea Aktionsgruppe Banat – Conferință la Timișoara” www.criticatac.ro/aniversar-40-de-ani-de-la-infiinarea-aktionsgruppe-banat-conferin-la-timioara/

^[3] Stefan Both, „Scrisoarea grupului Hertei Müller pentru prim-secretarul PCR: Aceste tracasări nu sunt altceva decât încercări de a ne reduce la tăcere și a ne forța să părăsim țara” · www.adevarul.ro/locale/timisoara/scrisoarea-gruplui-hertei-muller-prim-secretarul-pcr-aceste-tracasari-nu-decat-incercari-reduce-tacere-forta-parasim-tara-1_55b697d7f5eaafab2c002fb5/index.html

^[4] „Securitatea lansa zvonuri ca Hertha Muller se prostitua cu arabi — documentar” www.ziare.com/herta-muller/securitate/securitatea-lansa-zvonuri-ca-hertha-muller-se-prostitua-cu-arabi-documentar-1059543

^[5] „Securitate in all but name” în Sign and Sight · www.signandsight.com/features/1910.html

^[6] Premiul Nobel în Literatură 2009 · www.nobelprize.org/prizes/literature/2009/summary/

^[7] Lavinia Pițu în Deutsche Welle „An den Rand geschrieben — scriitorii germani și Securitatea” www.dw.com/ro/an-den-rand-geschrieben-scriitorii-germani-si-securitatea/a-6093322

Rezistența prin cultură 02

Σ · Sigma

Colectivul de artiști experimentali dintr-o Românie înecată estetic în propagandă optimistă

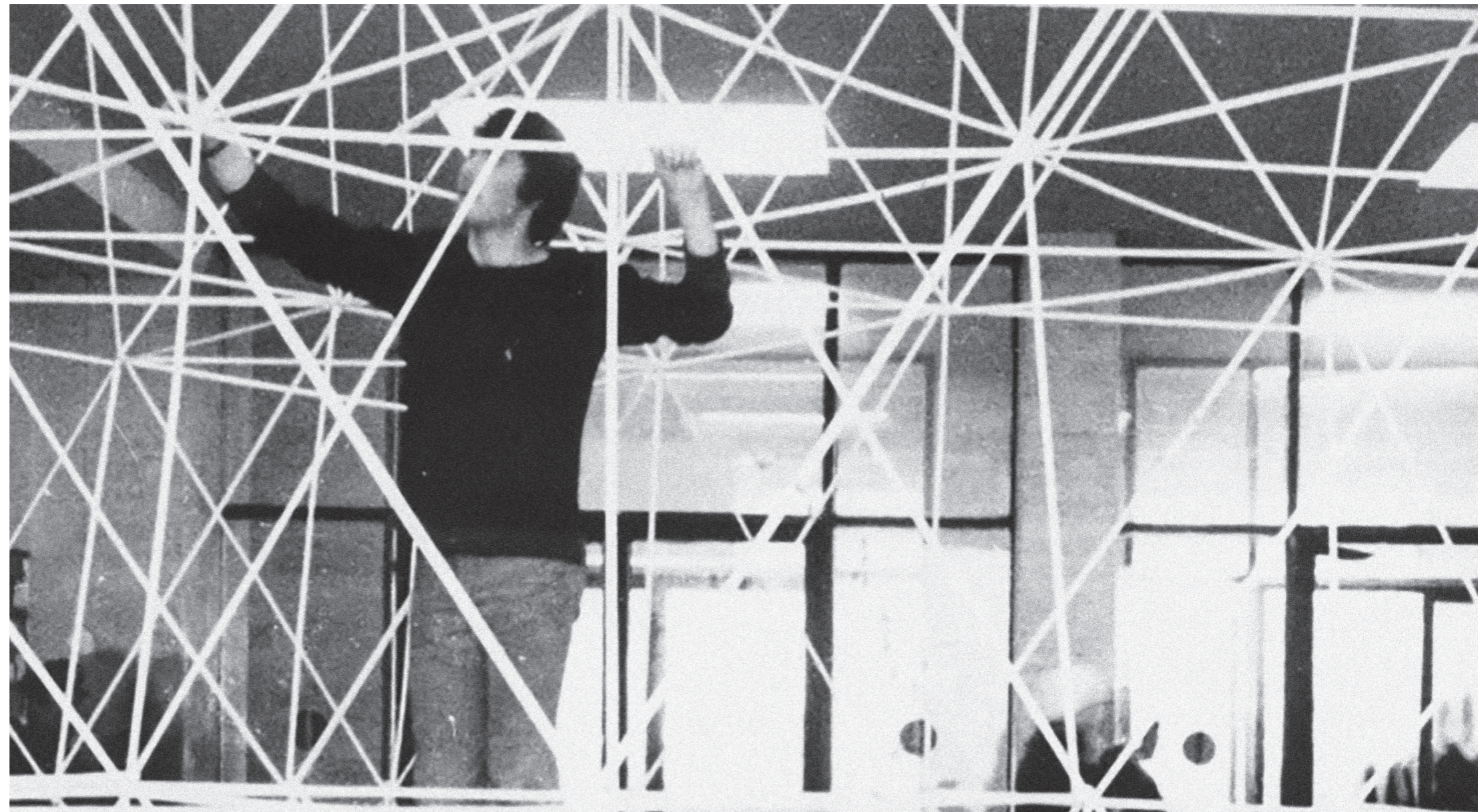
Vlad Marko Tolea

Într-o lume la final de Dej și abia începută cu Ceaușescu, un grup de timișoreni artiști (dar nu numai) a găsit o fantă prin care să participe la evenimente importante de artă contemporană. Constantin Flondor, Ștefan Bertalan și Roman Cotoșman erau 1.1.1. Deși s-au întors doar doi din trei de la Bienala de Artă Constructivistă de la Nürnberg, experiența căpătată acolo a fost fundația pentru ceea ce este privit drept „unul dintre momentele cele mai importante de afirmare a plasticii românești”.

Cotoșman fugise. Grupul 1.1.1. a murit. Din cărămizile lui s-a clădit un nou grup. Un grup care avea, prin puterea matematicii și a artei, să dea un nou sens unei lumi care cădea, încet-încet, într-o gaură neagră, fără rimă sau rost. Ulterior, în mentalul colectiv, grupul a căpătat identitatea de Sigma. Grupul Sigma a fost un colectiv de artiști experimentali activ în intervalul de ani 1969-1980. Dintre membrii principali ai acestuia, pe lângă Flondor și Bertalan, era Doru Tulcan. Ulterior, li s-au alăturat Lucian Codreanu (matematician), Ioan Găiță și, pentru scurt timp, Elisei Rusu. Așadar, interdisciplinaritatea era conceptul-cheie de la baza acestui grup experimental.

Sigma s-a constituit în 1969, dar botezul i-a fost făcut abia un an mai târziu. Naș i-a fost Codreanu, care propusese numele **Σ1** (Sigma 1). Asta pentru că el privea grupul drept o „sumă de individualități”. În plus, esteticul național, de masă, al vremurilor era unul repugnant pentru oricine cu o pereche de ochi și-un creier.

Cum bine descrie Flondor în documentarul „Eliptic”, „eram foarte legați unul de altul. Era ca o singurătate în trei. Eram și singuri, dar eram împreună. Această solidaritate în breasla noastră e un sentiment foarte bun, dar și un lucru greu de păstrat. În grup, este o morală specială. Nu mai poți fi atât de egocentric”.^[1]

Cardu din documentarul **SIGMA GROUP (GRUPUL SIGMA)** · Regia **Gheorghe Sfaiter**

Ulterior, în nume a rămas doar simbolul matematic pentru sumă.

Grupul producea artă contemporană. Lucrările artistului te plimbau între constructivism și Bauhaus. Alții îl caracterizau drept neo-avangardist sau conceptual. Cert este că, într-o țară dominată de știri cu mari izbânde ale Partidului pentru popor, de un optimism tâmp cu ochii către un viitor luminos, lucrările Sigma au transcens realismul tern, întorcând privirea spre lucrul care ne leagă, în esență: natura. Însă, pentru grup, natura nu însemna poze în timpul culesului de grâne sau tablouri cu apus, ci studierea naturii dintr-o perspectivă contemporană. Astfel se

explică existența lui Codreanu în grup. Iar lucrările erau rezultatul unor cercetări folosind unelte precum grafică pe calculator (un lucru absolut inovator în era pre-Photosop), sau domenii ca sociologia și psihologia.

„Activitățile Sigma erau bazate pe doi stâlpi”, se explică într-o prezentare a Muzeului de Artă Modernă din Varșovia.^[2] Aceștia erau „crearea unui nou lexic de artă, respectiv dezvoltarea unei forme de pedagogie progresivă. Pentru grup, geometria forma fundația de referință, iar regulile îi erau re-evaluate într-o realitate în continuă schimbare”. Flondor era mai degrabă concentrat pe aspectele

concrete ale geometriei, care se găseau din plin în orașul care abundă de diversitate, de la baroc sau clasicism la Art Nouveau. Instalațiile create de ei aveau și acest aspect arhitectural, abstractizarea nefiind un scop în sine.

Anumite sculpturi puneau în valoare planul cinetic al lucrării, în timp ce altele extindeau atenția către interacțiunea dintre obiect și mediul lor. Însă și cibernetica sau bionica erau arii de studiu pentru grup.

„Una dintre cele mai interesante lucrări ale Sigma a fost un proiect utopic. Un turn informațional

construit special pentru spațiul public al Timișoarei. Edificiu era menit să reacționeze la schimbări în mediul din imediata apropiere, mulțumită unui sistem de calcul simplu instalat în obiect (similar cu turnurile construite de Nicolasa Schöffera). Între timp, acesta oferea o serie de informații simple, curente. În acțiunile grupului, arta, atunci când beneficiază de realizările recente ale tehnologiei, aduce la viață noi feluri de simți, de a trăi lumea”, explică aceeași prezentare.

Din nefericire, proiectul a rămas la stadiul de machetă. Dar nu-i nimic. Conceptualizarea e o parte fundamentală din munca ce presupune creativitate. Iar studiul era o acțiune esențială în formarea ideilor grupului. „În fiecare joi după-amiază”, își amintește Doru Tulcan în *Eliptis*, „discutam despre materialele lui Kandinsky, Vassareli sau împrumutam albume de peste tot. Mai aveam și Cercul de bionică al doctorului Pamfil. Acolo l-am cunoscut prima dată pe Noica. A fost de-a dreptul impresionant ce se făcea. Bine, când am ajuns eu, ca student, la cercul ăsta, n-am priceput nimica. Mi-au trebuit șase luni până să cunosc limbajul, căci discuțiile respective erau la un nivel fantastic”.

Cum menționam, misiunea grupului era însă și una pedagogică. Școala de gândire pe care o cultivau în lucrări se desfășura în paralel cu încercarea de a transforma Liceul de Artă Plastică din oraș într-un liceu experimental, în care lucrurile să pornească dintr-o perspectivă de design. Asta deoarece Flodor devenise proaspăt director al instituției. „În fapt, ce este geometria, matematica? Este un dat făcut de om, sau un domeniu care s-a născut din observarea naturii?”, punctează Flodor.

Multe din lucrările grupului și ale studenților inspirați de acesta s-au născut chiar în mijlocul naturii. Iar grupul, deși experimental și, poate după standardele de azi, underground, a creat valuri în modelarea

ulterioară a curentelor artistice. Concomitent, Petru Jecza și grupul său de obiectualiști făceau parte din aceeași mișcare underground. Jecza era „adeptul unui constructivism cu o constantă trimitere aluziv-simbolică la figurativ. În scurta sa alăturare la grupul obiectualiștilor (1970- 74), el a fost preocupat de experimentarea unor expresii plastice rezultând din utilizarea «ready - made»”.^[3]

Cert e că, fără Sigma, este foarte puțin probabil ca Timișoara să fi avut Festivalul Simultan sau grupuri ca Lapsus. Dar... cine știe?

Scurgerea către anii '80 a adus cu ea însă o dinamitate socială. Coincidență sau nu, tot atunci apăruse raționalizarea, ca urmare a sancțiunilor economice împotriva României. Lumea avea parte de căldură sau curent cu țârâita. De cultură, își mai au rostul discuțiile?

Așadar, artiștii s-au divizat în grupuri tot mai mici. Instituțiile de cenzură aveau în plan ca ei să devină fabrici de propagandă, slogane și tot ce era frumos într-o lume atât de gri. Iar asta a însemnat și destrămarea grupului, „Multivision” a lui Flodor și Tulcan (1978, în sala de sport a Liceului de arte plastice) fiind ultima acțiune a Sigma.

Grupul Sigma a creat o mini-revoluție culturală la Timișoara. Sigur că stilul nu a fost unul inventat din nimic, ci inspirat din faptele creatoare ale lumii occidentale. Evident, o lume la rândul ei clădită pe secole de explorare artistică. Rezistența a presupus o liberalizare ce a venit la un nivel intelectual.

Și, deși într-o lume în care comunismul te eroda fizic și mental, liberalizarea Sigma a venit prin prietenie, studiu și colaborare. Prin renunțare la ego-uri și efort colectiv. Dar un efort colectiv care s-a scuturat de ideologii mărețe.

Zeci de mii de oameni s-au adunat în Piața Operei în decembrie 89 · Fotografie: Constantin Duma

¹ Documentar SIGMA GROUP (GRUPUL SIGMA) by Gheorghe Sfăiter · www.youtube.com/watch?v=s8VOP3xv4p0

² Muzeul de Artă Modernă din Varșovia · www.transatlantic.artmuseum.pl/en/artist/constantin-flodor

³ Muzeul de Artă Timișoara · www.muzeuldeartatm.ro/Colectii_Arta%20Contemporana.html

Întreaga esplanadă a Operei plină de oameni · Fotografie: Constantin Duma

Am putut petrece zile însoțite de toamnă din Timișoara la ediția a 2-a a proiectului Memoriile Cetății, timp în care artiștii au însuflețit părți ale orașului, având ca temă comună Revoluția.

Eroii nu mor niciodată. Respect '89!

Iar revoluția fiind un proces de transformare și o mișcare colectivă dorim să ne prezentăm și să MULȚUMIM tuturor celor care au contribuit la acest proiect.

Mulțumim mult tuturor celor care ne-au oferit câteva din amintirile lor de la Revoluție, fie că erau doar copii sau deja adulți, militari, trecători sau chiar revoluționari! Fără poveștile voastre, din acest catalog dar nu numai, momentul '89 ar rămâne mai puțin înțeles în trecerea timpului. Mulțumim **Rozalie Crăciunescu**, lui **Carmen Munteanu**, **Cornel Hehn**, **Corneliu Vaida**, **Cristi Vicol**, **Cristian Berar**, **Elena Mazăre**, **Fabian Olariu**, **Maria Kolozsvari**, **Melania Pop**, **Nicolae Sucurdean**, **Nicoleta Trifan**, **Raul Puiu**, **Rodica Alexa**, **Vasile Paul**, **Vasile, Cristiana, Gabriela, Laura, Margareta, Mimu**, cât și celor care și-au împărțit poveștile anonim.

Aprecierile și mulțumirile noastre merg către domnul **Constantin Duma**, ale cărui fotografii ilustrează poveștile Revoluției de la Timișoara.

Artiștii Memoriile Cetății 2019:

Intervenții în spațiul public

Lost Optics, **NAVA C2** (Rareș Moldovan, **Ilie Duță**, **Dorian Bolca**, **Lorin Blaj**, **Eugen Țibuleac**), **KSELEQOQYNQYSHY** (Casele cu Ochi Închiși), **Bianca Stancu**, **Christian Horațiu Pavelescu**, **Lux**, **Alex Baciu**, **Corina Nani**, **Irlo**, **Flaviu Roua**, **Sorina Vazelina**, **Alina Bohoru**, **Mircea Popescu**.

Teatru

Teatrul Portabil (proiectul **Zile Roșii**, **Noapți Albe**), **Teatrul Labirint Asylum** (atelier de teatru senzorial), **Alex Popescu** (atelier teatru **Impro Memorii**), **Sebastian Dobrescu** (atelier de teatru senzorial, **Centrul Cultural Replika București**, **Teatrul Auăleu** (**Ferma**)).

Echipa Memoriile Cetății 2019:

Ionuț Suci (manager de proiect / creative producer TM2021) · **Bogdan Cotîră** (director de producție TM2021) · **Andreea Săsăran** (co-curatoare / coordonatoare proiect) **Diana Katharina** (storytelling, comunicare & PR) · **Horațiu Făra** (coordonator program & producție) · **Melinda Terek** (coordonatoare artiști & voluntari) **Mateea Marin** (coordonatoare teatru & ateliere) · **Tibi Novak** (IT) · **Raluca Țurcanașu** (editor și redactor catalog) · **Vlad Răsuceanu** (tehnoredactare) **Sebastian Tătaru** (foto) · **Electronic Resistance** (documentare video, **Cristi Văduva** · video, **Octavian Horvath** · sound) **Ioana Bală** (consilier juridic TM2021) **Nicoleta Trifan** (PR TM2021)

Proiectul Memoriile Cetății este realizat de **Asociația Timișoara 2021 – Capitală Europeană a Culturii**, cu sprijinul **Primăriei Municipiului Timișoara** și al **Consiliului Local Timișoara**, prin intermediul programului cultural prioritar **Timișoara. Capitală Europeană a Culturii 2021**, parte a **Programului Cultural TM2021** din anul 2019.

Concert

Chorda Liberă, **MC Tina**, **Uțu Pascu**, **Vlad Trif**, **Brenn**, **Tavi Scurtu**, **Toni Kühn**, **Lucian Nagy**, **Horațiu Făra**, **Zicu**, **Daniel-Silvian Petre**, **Ștefan Iordănescu**, **DJ Vasile**, **Octavian Horvath**, **Gabriel Álmási**, **Levi Molnár**, **Florin Făra** (VJ flo'), **Dancelli**.

Atelier Street Delivery:
Florin Arhire

Story-tellers:

Otilia Galescu, **Ana Munteanu**, **Vlad Marko Tollea**

Partenerii proiectului:

FISART (Festivalul Internațional de Street Art Timișoara), **The Secret Garden**, **Street Delivery Timișoara**, **Verde pentru Biciclete**

Juriul Open Call-ului de murale:

Andrei Condoroș, **Corina Nani**, **Andreea Săsăran**, **Claudiu Toma**, **Mihai Zgondoiu** și celor **46 de artiști/grupuri de artiști** care au răspuns apelului deschis.

Minunații voluntari:

Aurica Chisăliță, **Vlad Nicolae**, **Duma Constantin**, **Otilia Sfetcu**, **Theodora Scurtu**, **Francesca Feraru**, **Carla Radu**, **Patricia Bogdan**, **Andrada Puiu**, **Gabriela Ciobanu**, **Mihai Moise**, **Cosmin Florin**, **Bogdan Bolda**.

Mulțumim **The Secret Garden** și tuturor care au răspuns apelului de participare la proiect. În fanzin se regăsesc lucrările **Colorblind**, **Roberta Curcă**, **Elena Dobîndă**, **HDMKG**, **Loredana Ioana Ilie**, **Isabella Madarasz**, **Gabriel Mager**, **Rareș-George Nae**, **Teodor Papadopol**, **Dan Perjovschi**, **Gavril Pop**, **Mircea Popescu**, **Nicolae Florin Radu**, **George Roșu**, **Carla Francesca Schoppel**, flo'. Juriul Fanzin: **Ana Kun**, **Florin Făra** și **Rareș Moldovan**.

Mioara Sincelescu (Cerealcon), **Sergio Morariu** (FISART), **Ana Munteanu** (Verde pentru biciclete), **Florin Făra** (The Secret Garden), **Diana Petruț & Isabella Crețan** (Cărturești), **Ovidiu Zimcea**, **France Press**, **Kukilla**, **Alexandra Costea**, **Andrei Tonița**, **Serac Laurențiu**, **Radu Florin**, **Orlando Hegheduș**, **Anna Szolosi**, **Cristina Băldău**, **Daniel Tudora**, **Unicat Agency**, **Elvira Lușșă**, **Augmented Space Agency**, **Dumitru Ciobanu** (președinte as. de locatari str. Lisabona 5/3), **prof. Simona Ecaterina Bejan** (directoare a Liceului Tehnologic de Transporturi Auto Timișoara), **prof. Veronica Adorian** (directoare a Liceului de Arte Plastice Timișoara), **Andreea Pătroi**, **Cristiana Șerpe**, **Emanuela Cristescu**, **Carla Francesca Schoppel**, **Daniel Buha**, **Octavian Foçșan**, **Foto Oskar**, **STPT**, **Reals Company**.